TRÜ NSV Liidu ajaloo kateeder

Vennasrahvaste abi Eesti NSV-le aastail 1945–1950

Diplomitöö

Salme Tuhkres
ajaloo osak.
V kursus

TRÜ NSV Liidu
ajal. kat. nr. 1207.

Tartu 1954

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

Essõna.

Suure Sotsialistlikun Oktoobrirevolutsioonil tulemusena loojunes meil maal täiesti uus ühiskond, uute tootmissuhetega, uute arenemisseaduspärasustega ja lõuendamapanevate jõududega. Nõukogude ühiskonna lõuendamapanevate jõudude on nõukogude ühiskonna moraalne ja poliitiline ühtsus, nõukogude patriotism ja nõukogude rahvaste sõprus, mis on täiesti uut tüüpi rahvaste sõprus.

Ka enne Oktoobrirevolutsiooni toimus Venemaa rahvaste vahel kaubandus- ja majandussuhted. Kuid see sõprus ei olnud aga kuigi kindel, sest ühiskond oli jagunenud rahte vastanduvatesse klassi, mõda peale klassivastanduvate ärimeeste ka rahvuslikud vastanduvad, rahvaste ebavõrdsus, ühe rahva rõhumine teise poolt ja sellest tingitud rahvuslik võitlus. Vene tsarism vantis rõhutud rahvaste ja Vene proletariaadi ühinemist ning võitlust isevalitsuse vastu, püüdes igapuguste vahen-

ditega Venemaa rahvastevahelist valmu. Ta õpetas vene elanikku suhtuma Venemaa lõstisse rahvustesse kui alamasse rassisse ja nõudvatas põlgust ning viha nende vastu. Venemaa ääremaade rahvuse nimetati halmustavalt „mustlasteks", ullel pundusid politilisid äigused. Neid mõnitavaid ja alavääristavaid Baaniametnimed, vene mõisnimed ja Baltimail saaslastest pannid, milleja Baaniametnimed Eestlasid käsi-käes. Palitsei amavali, Tsinovnikute ja mõisnike nägivallatsemisid ning ilma nähtuta karistamised alod Venemaa ääremaade rahvaste üle valitsemise süsteemis. Tsarism hoidis ääremaade rahvaid karimatuses, vaimupimeduses, õäilitas eBausku ja patriarhaalset majandust ning elulaadi. Igati pidurdati rõhutud rahvuste rahvuslikku iseäramise ja kunsti arengut. Sellise isevalitsuse politika tugevdas Venemaa rahvastevahelist vaenu, mis äitele suurvene šovinismi ja kohalikku natsionalismi.

Sellele olukorrale tegi lõpu Suur Sotsialistlik Oktoabrirevolutsioon ja loi Eesti rõnkogude rahvaste sõpruse kujunemise aluse. Ta kaotas eraomandi tootmisvahendeile, kõvitas ühtlasi inimese eksplua

teadmise inimese poolt ja loi uued tootmissuhted, mille aluseks on ühishoondlik omand tootmisvahendile. Sellega rajas Oktoobirevolutsioon kindla majanduslõige aluse meie maa rahvaste õõpruse kujunemisele. J.V. Stalin õpetab: „Kui eraomandus ja kapital inimeri paratamatult lahutavad, rahvusliikumine mitmekesem ühendavad ja rahvusliikumine rõhumistest nõrgendavad, siis kollektiivne omandus ja töö nõsama paratamatult lähendavad inimesi..."[1].

Oktoobirevolutsioon rajas meie maal ka rahvaste õõpruse poliitilise aluse. Ta kõrvaldas kõigi ülemate mõisnikud ja kapitalistid, nes olid peamised rahvuslikku rõhumise korraldajad ning rahvastevahelise kõrtide peamised organiseerijad ja kehtestas proletariaadi diktatuuri. Sellega läks kõrin meie maal liina ja mõa töörahva kätte, kes on igasuguse orjastamise vastane ja internatsionalismi idude usutav kandja.

Oktoobirevolutsioon purustas „... ühe kõigiga," nagu õpetab J. V. Stalin, „rahvuslikku rõhumise ahelad, kaotas vanad vahekorrad rahvaste vahel, võttis aluse vanalt rahvuslikult valelt, puhastas pinna rahvaste koostöö ja

---

[1] J.V. Stalin, Teosed, 5. k., Tallinn 1948, lk. 18-19.

võitis vene proletariaadile tema muranahuseliste vendade usaldust..."[1].

Oktoobri revolutsiaon löi aluseid rahvaste sõpruse ideoloogia ellurakendamiseks meil maal. Rahvaste sõpruse ideoloogilisem aluseks on marksistlik-leninlik õpetus. Kommunistlik partei, juhendatud sellest õpetusest võitles ja võitleb internatsionalismi eest võigist rahvustest tööjaki vahel.

Nõukogude võimu ema muusterimise esimestest päevadest peale lahendas järjekindlalt ellurakendama marksistlik-leninlikum rahvuspoliitikat, sest rahvusküsimuse õigesti lahendamisest oleneb suure nõukogude riigi kindlustamine. Nõukogude võimu esimeseks ajaloolises dokumendiks rahvuskküsimuse lahendamisel oli V. I. Lenini ja J. V. Stalini poolt väljatöötatud ja 15. novembril 1917. a. avaldatud „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsiaon". Selle dokumendiga pani nõukogude võim esmakordselt inimkonna ajaloos nehtima rahvaste täielist võrdõiguslikkuse, tunnistas kõigi Venemaa rahvaste enesemääramise õigust, kaasaarvatud Venemaast lahkuloõmine ja iseseisva riigi moodustamine, tühistas igalikult rõik rahvuslikud privilegid ja õiguste käspimised, kindlustas Venemaa territoooriumil elavate rahvus-

---

[1] J. V. Stalin, Teosed, 5. k., lk. 178.

rahvuste majanduse ja kultuurilise taka arenemisel. Rahvaste võrdõiguslikkuse ellurakendamisega ja võõrmaise ülemvõimuõigega rajas nõukogude võim kindla aluse kõigi nõukogude rahvaste sõbrunemiseks ühtsesse nõukogude-liidumaasse. See ühinemine toimunud 1922. a., millele J. V. Stalin omistab suure tähtsuse, rõhutades, et „... nõukogude vabariikide ühinemine liitriigiks laob usaldusliku aluse kõigi rahvaste võõrdõiguslikule ühinemisele ühtses liitriigis, mis nõukogude vabariikide majanduslikust edenemist põhjalikult silmas pidades muudab nad liitvabariikides rahvusvahelisel kapitalismil kallaletungi vastu"[1].

Nõukogude Liidu moodustamine oli suureks saavutuseks rahvaste vaenutöö ja sõpruse tõhustamisel. See avas laiad perspektiivid rahvuslike probleemide lahendamiseks nõukogude Liidus.

Rahvaste parteiline tõõrdõnu kaotati sotsialismi ülesehitamise käigus. Maa sotsialistlik industrialiseerimine ja kollektiviseerimine hoogustas nõukogude vabariikide majanduslikku ja poliitilist arengut. Sotsialismi ülesehitamise käigus tuli erilise jõuga tähtsale see ülesanne, mida Vene rahvas osutas ja

---

[1] J. V. Stalin, Teosed, 5. k., lk. 139.

osutab kõigile NSV Liidu rahvastele.

Nüüd ülle leninlik-stalinliku rahvuspoliitika aastatel erilt suurt abi andnud rõhutused rahvaste majanduslikus ja kultuurilises mahajäämuse likvideerimisest. Leninlik-stalinlik rahvuspoliitika ellurakendamine oli organiliselt seotud kõigi meie maa rahvaste kaasava kultuurirevolutsiooni teostamisega. Rahvusvahelise majanduse ja ennekõike tööstuse arendamine, kohalikes riigivõimu-organites asjaajamiskorraldamine emakeeles, suurt sotsialistlikku ja rahvuslikku kultuuri arendamine ja rahvuslike kaadrite formeerumine põhilisest elanikkonnast — see võib aitas kaasa rõhutud rahvaste õpetuse kujunemisele ja tugevnemisele. Samuti tõmbas see kaasa varem rõhutud rahvad sotsialistlikku ülesehitustöösse.

Rahvaste õpetuse kujunemine sotsialismi ülesehitamise käigus, õigeks klassivõitluses ekspluateerivate klasside vastu, nõudis kapitalismi restaureerimise eest ja sotsialismi vastu. Ja kujunes igasuguste ekspluateerivate klasside hävitamise, ekspluateerimissüsteemi täielikul likvideerimisel tulemusel, õige rahvuspoliitika teostamise tõttu.

Sotsialismi võit Rahvaste Liidus näitas,

et Nõukogude rahvaste kaudne vastastikune usaldus ja arenes sõpruses, „... rahvaste tõeline vennalik koostöö ühtse liitriigi süsteemis."[1]. Nõukogude rahvaste sõpruses, nagu õpetab J.V. Stalin, „... on aga suur ja tõsine saavutus. Sest kuni see sõprus kestab, seni on meil maa rahvad vabad ja võitmatud. Mitte keegi ei ole meile kohutav, ei sise- ega välisvaenlased, nii kaua kui see sõprus elab ja õitseb"[2]. Sellega rõhutas J.V. Stalin, et Nõukogude rahvaste sõprus ja koostöö ning vastastikune abistamine on meie maa rahvaste ühtses võidukäigus pärast ekspluateerimise objektiivseks kadumisega. Sõprus ja koostöö tagab, et NSV Liidu rahvad võivad edaspidi kaitstuna sisemiste ja väliste vaenlaste vastu ning ülesehitada mitte-kommunistlikku ühiskonda.

Käesoleva diplomitöö „Vene rahvaste abi Eesti NSV-le aastail 1945-1950." eesmärgiks on näidata Nõukogude rahvaste sõprust suurt ~~jõudu~~ edasiviivat, mis eriti selgesti ilmneb sõjajärgsel perioodil sotsialismi ülesehitamisel Eesti NSV-s ja konkreetselt väljendub vene rahvaste omakasupüüdmatus abis meie vabariigile.

---

[1] J. V. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn 1952, lk. 484.

[2] J.V. Stalin, Marksism ja rahvus- ning kolooniaal-küsimus, Tallinn 1946, lk. 292.

Nüd edusammud, mida Eesti NSV-s tehti sõjajärgsel perioodil on ühtlasi nõukogude rahvaste sõpruse üha nõukogude ühiskonna liikumapanev jõu väljenduseks.

Seoses pole ilmunud ühtegi artiklit teemat tervikuna käsitlevat tööd. Suletöötu tuli materjal kogunda paljudelt ajalehtedest ja ajakirjadest ning üksiartiklitest ja see hüütiliselt läbi töötada. Ajakirjanduses avaldatud üldlevinuid üldsisulisi materjale. Sellest tulenevalt puuduvad ülevaated ja üksikud faktid, mis ei anna terviklikku ülevaadet revolutsioonist aastat Eesti NSV-s.

Põhiallikana on materjalide kogumisel kasutatud ajalehte „Rahva Hääl". Peale selle on kasutatud ajakirjade „Eesti Kommunist" /„Eesti Bolševik"/ „Sotsialistlik Põllumajandus", „Nõukogude Kool" ja ilmunud varasema sisuga artikleid. Teemat osaliselt käsitlevatest töödest on kasutatud järgmisi: A. Nugis „Vene vabariikide abi Nõukogude Eestile", H. Ramm „Töösturökonoomia probleeme Nõukogude Eestis", R. Murel „Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine", H. Piirit „Rahvahariduse edusammud Nõukogude Eestis" ja artiklite kogumikust „Nõukogude teaduse arengust Eesti NSV-s 1940-1950".

Enne kui asuda töö tehnilisele ja ajaloolisele

heita pilk tagasi ja vaadelda Vene ja Eesti rahva sõpruse mujuhemist kauges minevikus, mida on kahi-sada ja kodanlikud ajaloolased eitanud ning kodanlikud natsionalistid sihilikult võltsinud. Alles nõukogude ajaloolased seadsid üles ja näitasid sid Vene ja Eesti rahva sõbralikke suhteid, mis ulatuvad üsghoquroudlikku aega.

Sissejuhatus.

Vene ja eesti talurahva kaostaõ ja võõrahine suhete ajaloolisi juuri ulatuvad kaugesse minevikku. Seni olemasolevate andmete järgi ulatuvad need suhted esimesse aastatuhandesse l.m.a. Alates IV sajandist muutuvad Balti maade sugukondade suhted idas naabritega tihedamaks, seoses Vana-Venemaa tugeva poliitilise ja kultuurilise mõju ilmnemisega.

Eriti ilmekalt kajastub võõrahine maastaõ võitluses sõbalike valdlaste vastu. Kahekümnend aastat kestnud eestlaste vabastusvõitluses saksa vallutajatega pöörduvad eestlased korduvalt abipalvega venelaste poole, kes neid omakasupüüdmatult aidatsid.

XVI sajandil Liivisõja ja XVIII sajandi algul Põhjasõja ajal suhtusid eesti talupojad võõrahinult vene vägedesse, kellas nad nägid endi vabastajaid kurnajäist. Nad läksid venelastele tõjuhtideks, näitasid neile valdlase leeri asukohad ja aitasid vene vägedel vallutada linnuse. Vene vägede edu innustas eesti talupoegi võitlema saksa feodaalide vastu. 1560. a. eesti talupoegade ülestõusud ema kurnajate vastu olid vene vägedele suureks abiks Liivisõja ajal ja soodustasid vene vägede võitlust

Venemaa nõrk Põhjasõjas tegi lõpu ühehõlmad Rootsi valitsusele Baltimail. Eesti ala ühendamine Venemaaga päästis eesti rahva sajandeid kestnud baastavatest sõdadest ja hõndlustas kahekordsed sajandeiks püsiva rahu, soodustas majanduse ja kultuuri arengut ning võimaldas eesti rahval tutvuda vene ilmuga ja kultuuriga.

Seoses kapitalismi arenguga peale 1861. a. reformi hakkas Venemaal muutuma taõlisklass ja tööliskütkumine ning võimaste pinnal vene ja eesti proletariaadi võitlus. küit. Tsaarivalitsus pelt Eestisse välja seadetud streikidest osavõtnud vene tõõlised aitasid eesti proletariaadil tõsta V. I. Lenini juhtimisel võitlusametlikku tasemele ühendades tõõliskülikumisega. Nende eestvõtmisel algid organiseeritud Tallinnas 1900-1901 aida marxistliku ringe eesti proletariaadi kasvatamiseks. Aktiivseks marxismi propagandijaks eesti tõõliste seas oli 1901. a. algul Eestisse välja seadetud M. Kalinin.

Lõuna-Eestis tegid suure tõõ ära läti sm-d eesti proletariaadi teadlikumal tõstmisel. „Viis aasta," nagu kirjutas V. I. Lenin, „ühendas Venemaa kõigist rahvustest tõõlisi."[1].

---

[1] V. I. Lenin, Teosed, 20. k., Tallinn 1953, lk. 200.

1905-1907.a. revolutsiooni päevil osutasid vene ja ka läti sm-d usti proletariaadile suurt abi ülestõusu organiseerimisel ja selle läbiviimisel.

1917. a. ühises võitluses. Kummutas koos Venemaa proletariaat koos talurahvaga kommunistliku partei juhtimisel vihatud ajavalitsuse ja kodanluse võimu ning ta ametnikud kohtadel ja kehtestas proletariaadi diktatuuri.

Nõukogude võim Eestis kestis lühikest aega, võimu hoidas reaktsioonilised usti kodanlus, kes nõigi abinõudega püüdis usti rahva traditsioonist välja juurida mälestust vene rahva tänuväärsest abist sajandeid kestnud ühisest võitlusest ühiste vaenlastega. ja tahtis õõnestada arengut Nõukogude Liidu rahvastega.

Eesti kodanluse rahvavaenulik ja NSV Liidu vastane poliitika viis selleni, et vaatamata Venemaaga tihedalt seotud rahvamajanduses ja kultuuris tekkis lõhe. Eesti muutus Lääne-Euroopa imperialistlike riikide agraar-toorainelisandiks. Täielikult olgu aga alati lasnud Ameerika ja Inglismaa poolt määratud tõjekuulind. Igaaastaga suurenes tööstuse arv ja suurenes masside vaesumine. Suured tööstusettevõtted hüüdsid ära ülekaalukamatusega ja palju neist sulgesid.

Sellised suured vabrikud nagu Krenholmi Manufaktuur ja Balti puuvilla vabrik täitsid vaid 25-30%-lise tootmis võimsusega. Krenholmis elektrit tarvitati tootmisvajaduse ja Balti puuvilla vabrikus veeturbiini ligi 1000 tk[1]. Kui 1914.a täideti Krenholmis 10459 inimest ja vabrik laskis välja 63 787 945 m nüüt ja 15 771 950 kg lõnga, siis kodanluse diktatuuri ajal langes vabrikute toodangu hulk ja tööliste arv katastroofiliselt. 1940.a. 1. jaanuaril oli Krenholmis ainult 2078 töölist[2]. Laevaehituslehasid, drigaatoli ja teisi võtseseadeid müüdi vanarauaks, „Volta" muuniditse paigutati kondiitritööstus ja suhkruvabrik. Kahest trikotaažilehasest töötas ainult üks.

Nagu tööstuses nii ka põllumajanduses valitses langus. Suurem osa maast oli kodanlastel mulkusid käes. Enamus talurahvast oli maata või väikse maaga, kes harisid põldu primitiivsete vahenditega, mis põhjustas madalaid saake.

Kuid tööstuses ja põllumajanduses valitses langus. Suurem osa maast oli kodanlastel mulkusid käes. Enamus talurahvast oli maata või väikse maaga, kes harisid põldu primitiivsete vahenditega, mis põhjustas madalaid saake.

Koos kuiatleva tööstuse ja põllumajandusega sandus ka usu- ja rahvuslik kultuur. Kodanlik kirjandus ja kunst oli isolatsioonis rahvast, temas avaldus lääne ussitõmbe-

---

1 „Rahva Hääl", 20. veebruaril 1941.
2 „Kommunist", 11. jaanuaril 1941.

mine, lääne-euroopa kunstnike-formalistide viidetasti orjalik järelehüvimine, äärmine individualism ja müstika. Kodanlus suhtus valmislikult ja põlastavalt realistlikku kirjandusse ning kunsti ja võitles nõukogude rahvapärasuse progressiivsete traditsioonide, kirjanduse ja kunsti vastu, mis on loonud end kodanlusel ära osta viimsati taga. Väljakunstnikud E. Tõrnimägi saatis kodanlus maalt välja. Tartu ülikooli õppejõud doktor A. Andova ja skulptor J. Kuvet alad suunitud eestist lahkuma ja süüdistused NSV liidus.

Haridus oli kodanluse eestis käsitsemise klassi mõjuvõimu täielikult valitseva klassi mõjuvõimu tagamise, nes ei lasknud end kodanlusel ära osta viimsati taga. Väljakunstnikud E. Tõrnimägi saatis kodanlus maalt välja. Tartu ülikooli õppejõud doktor A. Andova ja skulptor J. Kuvet alad suunitud eestist lahkuma ja süüdistused NSV liidus.

Haridus oli kodanluse eestis käsitsemise

vaste sõpruse täielle õitsengule puhkemise algpäevadeks. Nüüdsest peale hoogustid rahvas nõigil elualadel nõukogude rahvaste sõprust ja vennalikku abi.

Viis ülle majanduslik-kultuurilise rahvuspoliitikat osutas NSV Liidu valitsus ja kommunistlik partei Eesti NSV-le suurt abi kodanliku korra ajal kaotsimineku ja tagasipöördumise võitlustes taastamise ning edasiarendamise raskustest ja vennalikust abi.

Väga ulatuslik majanduslik-kultuuriline rahvuspoliitika osutas NSV Liidu valitsus ja kommunistlik partei Eesti NSV-le suurt abi kodanliku korra ajal kaotsimineku ja tagasipöördumise võitlustes taastamise ning edasiarendamise raskustest ja vennalikust abi. NSV Liidu valitsus ja vennasrahvad abistasid Eesti NSV raha, tooraine, kaubi-, kaubitsus- ja transportvahenditega. Nõukogude Liidu valitsus ja VKK/b/P Keskkomitee määrusega 21. januarist 1941. a määrati Eesti NSV-le 184 miljonit rubla kapitaalmahutusteks.

Eesti NSV-le osutatud abi tulemusel täideti meie kahanõukogude ajaloos esimest viisaastakut plaani järgi. Valitsuse poolt vastuvõetud plaan täideti peaaegu nõukogude ülestõusudeeskaja alal ja ülestati, näiteks puuvillase niidealal täideti plaan 137.8%-le, lõngakettide osas 116,3%-le, villase niidealal 114%-le jne!

---

[1] J. Vares, Mida töö nõukogude võim eesti rahvale 1940./1941.a. „Rahva Hääl", 19. juulil 1945.

Eesti NSV rahvamajanduse arendamise 1941. a. plaanis nähti ette mitte täiustuse edasist laiendamist ja rekonstrueerimist, masinaehituse, tekstiil- ja toidumaitsetööstuse arendamist. Vastavalt plaanile pidi tööstustoodang kasvama 30% võrreldes eelneva aastaga[1].

NSV Liidu valitsus kommunistliku partei ja rahvas nõudis, et suure venerahva abi võimaldas erinevalt nõukogude aastal Eesti NSV-s rahvamajanduse kiiret tõusu. Tööstus üldtoodang tõusis rohkem kui 65% võrreldes majandusaastaga võrreldes. Tööliste arv suurenes 70% võrra ja ulatus 1941.a. aprillikuul 102 000 inimeseni[2]. Tööliste ja teenistujate reaalpalk tõusis eelmisest 40-45% võrra[3].

Suurt tööd tehti ära ka transpordi alal. Kodanluse diktatuuri ajal oli raudteeliiklus, enamik veduriteid ja üliolulisi 25-35 aastat. Veduriteid pani täielikult nõukogude võimu viimased aastad mitte võimsate vedurite, vaid sõjatrofeed Eesti NSV-le Vene NFSV veduri- ja masinaehitusettevõtted. Tunduvalt laiu-

---

1 „Kommunist", 14. veebruaril 1941.

2 „Rahva Hääl", 18. juulil 1945.

3 Eesti NSV ajalugu, Tallinn 1952, lk. 394.

dati ka veetransporti. Laevade remontimise ja mingi mehhaniseerimise, ladude jm. ehitamiseks oli 1941.a. rahva majandusse plaanis määratud 8,25 miljonit rubla.

Nagu kõigi teiste liidu vabariikide puhul, nii ka põllumajanduse osutas NSV Liidu valitsus suurt abi. Maareformi rakendamise tulemusel sai ca. 5300 mõisat ja rohkesti maad. Kustutati talurahva laenud ja maksurõivad ligi 125 miljoni rubla ulatuses[1]. Põllumajanduse ümberehitamiseks laodi 24 traktorijaama, mis varustati 330 traktoriga. Veidike hiljem laodi 250 kombainitraktorit. Varustati vabariikidest tervikuna suured arvud mitmesuguseid põllutöömasinaid, nagu traktoreid, multivaatoreid, reaküljevajaid, niilja- ja heinamasinaid, niilja-pekstugarustusi, rohkesti mineraalväetisi ja mitmesuguseid õlisid.

Vabariigi põllumajanduse mehhaniseerimise ja moodsa tehnikaga varustamise maksumus oli 1941.a. 66 miljonit rubla[2].

Suurt abi osutas NSV Liidu valitsus ka vabariigi kahvatanidusse ja kultuuri arendamisel. Kanidus, mis seni oli valitseva klassi teenistuses,

---

[1] „Rahva Hääl", 18. juulil 1951.

[2] „Kommunist", 30. märtsil 1941.

muudeti hätteaadavaks nõigile. Eesti NSV 1941.a. riigi eelarves nähti ette kulutused rahvahariduseks 168,5 miljoni rubla ulatuses[1]. Kehtestati tasuta kooliõpetus nõig stipendiumid nõrgemates koolides. Selle tulemusel suurenes õpilaste arv kõigis tüüpi koolides 13 500-lt 1939/1940. õppeaastal 18 100-ni 1940/1941 õppeaastal keskkoolides[2]. Vastavalt suurenes õpilaste arv ka algkoolides, tehnikumides ja kõrgemates koolides.

Nõukogude võim tegi nõin, et edasiõlin nõukogude teadus ja kultuur saaksid muutuda nõgu eesti rahvale hästisaadavaks. Suures tiražides anti välja marksismi-leninismi klassikute, vene mõjuandvate klassikute ja kaasaegsete nõukogude mõjukate tööd ja teaduslikke raamatuid. Tartus ja Tallinnas avati 1940.a Marksismi-leninismi Õhtuülikoolid.

Esimesel nõukogude võimu aastal tegi eesti rahvas suure edusammu oma tõõstuse ja põllumajanduse arendamisel ja alustas sotsialistlikku kultuuri rajamist.

Täielikult ei saastatud tõõpuudus, tunde-

---

[1] „Kommunist", 14. märtsil 1941.

[2] „Rahva Hääl", 18. juulil 1945.

valt täieliku äratajate materiaalse ja kultuurilise ülutase. Kõik see soovitati tänu nõukogude võimu vastastamisele Eesti NSV-s, kommunistliku partei juhtivale ülimuslikule õigele rahvuspoliitikale ja vennasrahvaste omakasupüüdmatule abi tulemusena.

Seda vennalikku abi, mida osutasid Eesti NSV-le esimesel nõukogude aastal tervet nõukogude liidu rahvad, ei unustanud eesti rahvas raskeil okupatsiooni aastail. Sõjapuus, mis aid sünkenud eesti ja vennasrahvaste vahel ilmnes eriliie selgusega ühises võitluses ühise vaenlase vastu sõjas, mis oli nõukogude rahvaste sõpruse tulekatsumus.

Kõik NSV liidu uodanikud rahvustu vaatamata pühasid võitlust saksa fašistliku röövvallutajate vastu oma ürdamelähedaseks arjaks. Eesti rahvas jätkas viisa võitlust saksa fašistliku röövvallutajate vastu ühinenuna Eesti NSV territooriumil. Eesti nõukogude partisanid, kellega koos võitlesid ka vennasrahvastest partisanid, hävitasid Eesti NSV valdastamise ketsuks 3600 hõlelast ja neude käsilast nüg hulgaliselt vaenlase sõjatehnikat[1]. Samuti

---

[1] „Rahva Hääl", 18. juulil 1945.

tegutsesid ühiselt Leningradi oblastis, Valgevenes ja Ukrainas, tehitades vanulasele kõrget kahju.

Suure Isamaasõja kangelastegude kroonikas on jäädvustatud nõigi NSV Liidu rahvaste poegade ja tütarde nimed. Kõrvuti N. Matrossovi, Zoja Kosmodemjanskaja, Leedulase Marija Melnikaitse ja kirgiisi Tõlpombai Tulubendijevi nimedega nõukogude sõdalased ka Lätlaste J. Kundenijt. nimed[1].

Nõukogude armee ridades võitlesid edukalt rahvuslikud väekoondised, mende hulgas ka Eesti Laskurkorpus. Paljud Eesti Laskurkorpuse võitlejad autasustati medalite ja ordenitega kangelastegude eest Suures Isamaasõjas. Visadus ja püsivus, millega rahvuslikud väekoondised võitlesid vabastussõja eest, nende poolt avaldatud patriotism näitas neil tugev ja vankumatu on NSVL-i rahvaste sõprus.

Samuti kui mindel, avaldus nõukogude patriotism ja rahvaste sõprus ka tagalas sidumine rindega. Lähtudes ülesannetest plaanist lahendas iga vabariik, oblast ja iga nõukogude inimene temale seatud ülesandeid nii, nagu seda nõudis

---

[1] Nõukogude patriotismist, Tallinn. 1953, lk. 287.

karm söja alunord. Koos teiste NSV Liidu rahvastega tähistasid muusikalgavalt Võnu-kogunde tagalas ka estlased. Wende hulgast paistavad silma „Punase Kuulli" kollektiiv, mis tähistas Kyybarsis, Kiviõli töölisi ja kaevurite ühiseid ohtusid ja töid.[1]

Wõnukogunde Eesti patriootid kogusid 1943.a. ja 1944.a. raha tankikolonni „Wõnukogude Eesti" ja „Sõnbitu" ning lennueskadrilli „Tasuja" ehitamiseks 14 miljoni rubla ulatuses, andsid ka sellega oma panuse ühise võitluse heaks.

Wõnukogude tagalas liidsid evakueerunud estlased võõrkeelse sõja vastu võitlevate Liidu valitsus. osutas tähelepanu abi evakueerunuile. Eesti lastele avati emakeelseid koole. Juba 1942/43 aastal töötasid Vene NFSV territooriumil 35 eesti kooli ja koolikomplekti. Kuhu eesti noori õppis vennas vabatahtlikke kõrgemates koolides. Eesti elanikkonna jaoks anti välja emakeelseid raamatuid, ajalehti ja ajakirju.

Ka eesti kultuuritegelastele osutas Wõnukogude Liidu valitsus suurt abi. NSV Liidu tagalasse evakueerunud kunstnikud koondati 1942.a. Nevadul Jaroslavli ja Moskvasse, kus

---

[1] „Rahva Hääl", 18. juulil 1945.

neile anti väärt nõuandeid loovaks tööks. Seal tööstasid ja õppisid eesti kultuurilaoja d G. Luhesaare, E. Kapp ja teised ja näitlejad G. Ots, H. Hõdes, O. Lund, Elsa Maasik jt. Tagalas arenes eesti nõukogulik kirjandus: Ed. Männik, H. Jakobson, H. Kiint, J. Kärner võitlesid sõnarelvaga vaenlase vastu. Nad kasvatasid nõukogude patriotismi, viha vaenlase vastu ja massilist vanglaskäimust Vene-nõukogude Liidu võitlejaks.

Jaroslavlis õppisid ja töötasid maalijad ja graafikud H. Bach, R. Sagrits, E. Okas, J. Jansen, E. Einmann[1]. Moskvasse loodusid skulptorid F. Sammames, E. Roos, H. Kassinc ja G. Pommer.

Eesti nõukogulikku kunsti iseloomustab näitusel see fakt, et 1943a Moskvas loodud Kunstinäitusel, mis oli pühendatud Jüriöö ülestõusu 600. aastapäevale, paiknesid eesti kunstnikud välja üle 250 maali, skulptuuri ja muid teoseid.

Tagalas toimus eesti kirjanike, kunstnike, teatri- ja kinotöö tajele tundub edasi arenenine sotsialistliku realismi metoodi omandamisest suunas. Ilmekamalt rasketest sõjajaludest aines Vä-

---

[1] E. Einmann, Eesti nõukogude mujutava kunsti arengujoonis. „Sirp ja Vasar", 15. juulil 1950.

nõukogude tagalas eesti sotsialistlik kultuur näi-
tab nõukogude rahvaste sõpruse ületamatut tugevust.

Suure Isamaasõja kaasaegsel perioodil sünnes ja tugevnes veelgi imeline N Liidu rahvaste sõprus ja vennalik koostöö. Täiesti mõistetavad lähtuvad ühised plaanid, ühtsed otsused, ühised pingutused ja kannatused ühiste vaenlaste vastu ja ühine lagunek. Kuid Väi-nõukogude Liit väljus sõjast võitjana ja palju tugevamana kui enne. „Meie maa rahvaste sõprus," nagu rõhutas J. V. Stalin, „põhineb vastastikkuste rasketele ja katsumustele ning kannatustele veelgi enam kõi-gi Väinõukogude inimeste ühises võitluses fašistlike okupantidega vastu"[1]. N S V Liidu võit Suures Isamaasõjas näitas kogu maailmale Väinõukogude rahvaste sõpruse väära-matut jõudu.

---

[1] J. Stalin, Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, Tallinn 1946. lk. 97.

I Vennasrahvaste abi Eesti NSV töösturse taastamisel ja sotsialistlikule industrialiseerimisele teostamisel.

Saksa fašistide ajutise okupatsiooni ajal laostus kogu Eesti NSV rahvamajandus. Suuri kahjusid tekitasid hitlerlased meie vabariigi tööstusele, mille toodangumaht langes 45%[1]. Täielikult laostati põlevkivitööstus. Peale Eesti NSV vabastamist ei saadud ühtegi põlevkivitööstusettevõtet käiku lasta. Enamus kaevandusi olid üleujutatud, osa põlenud, süüdatud, ärirajatised lõhutud ja lõhkumata.

Rusuhunnikuks olid muudetud ka kõik meie vabariigi suured tekstiilkäitised, nagu Krenholmi Manufaktuur koos hüdroelektrijaamaga ja Kalevivabrik, Narva Linavabrik, Balti Manufaktuur, Trikotaaživabrik Tallinnas ja „Kiire Tekstiil". Tekstiilitööstuse osas jäi 700 000 värtnast jäele ainult 16500[2] ja kettuse nõelumisest oli säilinud ai-

---

[1] O. Sepre, Ettekanne ENSV Ülemnõukogu I koosseisu III istungjärgul 12. juulil 1946. a. „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15, lk. 999.

[2] P. Kundo, Kõne ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgul 1945. a. „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 519.

nult 4-5%[1]. Hitlerlased hävitasid Narva maleviaehase, masinaehitustehased „Võit" ja „Eesti Mootor", lasksid õhku Tallinna Vineeri- ja Mööblivabriku, Tööstri paberivabriku. Kehra tselluloosivabriku ja palju teisi tööstusettevõtteid ja vabrikuid. Oma võimu taastamise ajal purustasid hitlerlased 2669 tööstushoonet[2] ja medaid Saksamaale kogu tsiviilmaterjali ning hulgaliselt tööstusseadmeid.

Rängalt sai kannatada ka Eesti NSV energiamajandus. Ulila ja Narva elektrijaamad olid täielikult purustatud, ning Tallinna elektrijaam osaliselt.

Täielikult laostati ka transport. Raudteed olid lõhutud, vedureid ja vaguneid ära viidud või purustatud.

Kohutava hävitustöö tegid hitlerlased ka rahvaüigi põllumajanduses, hariduse ja kultuuri alal. Vaid peatselt teenitatud kahjud meie rahvaüigi ulatuvad 16 157 000 000 rublani s.o umbes 15 000 rubla iga elaniku kohta[3].

Olukorrast, mille olid viinud fašistlikud okupandid Eesti NSV rahvamajanduse, li alles

---

1 O. Sepre, Kõne ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgu I istungil 6. juunil 1945.a. „Eesti Bolševik", 1945, nr 11/12, lk. 505.

2 A. Gronski ja O. Riss, Vene ja eesti rahva sõpruse ajaloost, Tallinn 1950, lk. 71.

3 J. Saat, Väenõukogude võimu taastamine Eestis 21. juulil 1940.a. „Rahva Hääl", 18. juulil 1945.

Eesti rahvas oma jõuga suutnud välja rabelda ka paljude vastaluümnete vältel. Siin tulid Eesti rahvale appi teised NSV Liidu rahvad, ilmatsuure ulme rahvaga.

Kohe pärast Eesti NSV territooriumi vabastamist algas kiire tööstuse taastamine. Peamiseks ülesandeks tööstuse alal oli selle taastamine ja mõnda aluse loomine tööstuse edasiarendamiseks ning tema kiire kõlitamine toatmisprotsessi, et aidata Punaarmeed.

Tööstuse finantseerimiseks eraldati 1944.a. IV kvartalis 20.8 miljonit rubla ja 1945.a. kõigi allaves oli selleks ette nähtud 129,6 miljonit rubla. Kapitaalehitöödeks määrati Eesti NSV rahvamajanduse 1945.a. plaanis 190 miljonit rubla[1], mis põhiliselt suunati Eesti NSV põlevkivi- ja keemiatööstuse, metalli- ja masinaehitustööstuse ning ehitusmaterjalide tööstuse ja põllumajanduse taastamiseks. Plaanis nähti ette Tallinna linna elektrijaama ja Ellamaa jõujaama taastamistööd, samuti Ülila jõujaama ja põlevkivikeemiatööstuse rajooni elektrimajanduse korrastamine.

Plaanis fikseeritud ülesannete täitmisel ühinesid võimsaks loovaks jõuks Nõukogude Liidu

---

1 E. Sepre, Kõne ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgu I istungil 6. juunil 1945.a. „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 510.

valitsuse, kommunistliku partei ja vennasrahvaste ennastsalgava töö ja jõupingutustega. Partei ja valitsuse suurt hoolt meie vabariigi tööstuse taastamisel pugeldab fakt, et 1944 kuuldu ellarvest eraldati 300 miljoni rublane dotatsioon meie vabariigile, mis moodustas peaaegu poole Eesti NSV 1945. a. ellarvest[1]. Ka vennasvabariikidest hakkas uhke peale Eesti NSV taastamist saabuma seadmeid vabriikidest, tehaseid ja kaevandusi ning mitmesugust toorainet, nagu metalli, puumilla, keemilisi aineid jm.

Tänu rahalisele ja materiaalsele abile, mida Eesti NSV sai NSV Liidu valitsuselt ja vennasvabariikidelt, võidi 1944. a. IV kvartalis juba käivitada hulk vabriikide, tehaseid ja kaevandusi ning 1944. a. IV kvartalis taastati meie vabariigi tööstuse 28% ennesõjaaegsest võimsusest[2]. 1945. a. aga saavutas Eesti NSV tööstus tasemel 52% võrreldes sõjaeelse tasemega[3].

Enne töö tehti ära ka tuleb konstateerida

---

1 P. Kurdo, Kõrg ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgul 1945. a. „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 516.

2 O. Sepre, Kõrg ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgu I istungil 6. juunil 1945. a. „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 508.

3 O. Sepre, ~~Ausaama~~ ENSV Ülemnõukogu I koosseisu VI istungjärgul 12. juulil 1946. a. „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15, lk. 1007.

ja transpordi alal. Taastati 110 silda, 29 tunnpi ja hoovrestati umbes 120 km ulatuses tuntia 1944.a. lõpuaastaks kvartalis[1]. Autotranspordi alal moodustati liinadele 11 autobaasi, autoremondi tehased ja viidi autoremondi töökodasid, millede rajamisel osaleti vilumaterjalidega ka meie vabariigi töötulele püstitada juhtivaid ülesandeid, nimelt, viida läbi ENSV linnade rahvamajanduse taastamise ja arendamise 5-aastase plaan (1946-1950), mis kinnitati Ülemnõukogu poolt 1946.a. märtsis.

Tuginedes sotsialistlisele majandusvõidule, läbiviivad kommunistlik partei ja NSV linnade valitsus Ülemnõukogude linnade töötulede juhtimisel ja omavahelisel abilisest rahvamajanduse

---

1 P. Kerdo, Kõne ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgul 1945.a. „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 522.

2 O. Sepre, Kõne ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgu I istungil 6 juunil 1945.a. „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 505.

mise arengu tingimusest, millest on vaja kindlasti lähtuda, nagu formuleeris J. V. Stalin: „... nagu ühiskondliku tootmise piirde kasv, kus juures ülekaalus on tootmisvahendite tootmise kasv"[1].

Vastavalt sellele põhimõttele, asetati ka viie aasta plaanis peamine tootmisvahendite tootmisele, mille edust allnes okupatsiooni all kannatada saanud rajoonide kiire taastamine. Viie aasta plaan nägi ette tööstuses sõjaeelse taseme saavutamist ja selle tunduvat ületamist. Nii saavutanud nõukogude 1950. a. piirides NSV Liidu tööstus andma 48% rohkem toodangut kui sõjaeelsel 1940. aastal[2].

Suurt tähelepanu pööras Nõukogude Liidu valitsus Eesti NSV tööstuse ja eriti rasketööstuse arendamisele. Vastavalt NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise plaanile pidi Eesti NSV nõukogude tööstuslik toodang 1950. aastal tõusma kolme korda sõjaeelse 1940. a. võrreldes. Nõukogude Liidu valitsus eraldas Eesti NSV-le kapitaalmahutusteks sõjajärgsel viisaastakul 3,5 miljardi rubla summa[3], millele lisan-

---

[1] J. Stalin, Sotsialismi majanduse probleemid NSV Liidus, Tallinn 1953, lk. 142.

[2] Seadus NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946–1950. „Eesti Bolševik", 1946, nr. 7/8, lk. 388.

[3] NSVL Ülemnõukogu esimene istungjärk. NSVL rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaan 1946–1950. a.. Eesti Bolševik, 1946, nr. 6, lk. 405.

dus veel väljaspool plaani umbes 500 miljonit rubla[1]. Suga ulatus meie vabariigis kapitaaltööde mahutuste summa 4 miljardini. Rahvamajanduse arengu tempo poolest seisis Eesti NSV erinevatel aegadel 16 liiduvabariigi seas, sest kapitaalmahutused Eesti NSV-s ühe elaniku kohta olid palju suuremad kui teistes liiduvabariikides.

Lähtudes NSV Liidu neljandast viisaastakuplaanist, töötati välja ja kinnitati Eesti NSV Ülemnõukogu poolt 13. juulil 1946. a. „Seadus Eesti NSV rahvamajanduse taastamisest ja arendamisest kuni 1946.–1950. a."[2] Sellele vastavalt tuli Eesti NSV-s teostada sotsialistlik industrialiseerimine, nagu vabariigi täöstuse rekonstrueerimine, uue ettevõtete ehitamine ja uute täöstushaarde loomine.

Sõjajärgse viisaastaku jooksul tuli Eesti NSV-s ülesehitada sotsialistlik ühiskond. Selle aja jooksul, et teistes liiduvabariikides ali sotsialismi võitnud ja loodud võimas sotsialistlik täöstus, kirjeldas tunduvalt sotsialismi ülesehitamist Eesti NSV-s. Liiduvabariikide täöstus hakkas varustama meie vabariiki uue tehnikaga.

---

[1] Eesti sotsialistlikum industrialiseerimise viisaastak, „Eesti Bolševik", 1946, nr. 7/8, lk. 541.

[2] Seadus ENSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.–1950. a. „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15, lk. 1029.

Lähtudes rasketööstuse arendamise kui nõukogude rahvamajanduse aluse arengu eeltingimusest nähti ette rahvamajanduse taastamist ja arendamist viisaastakuplaanis ette valdavalt põlevkivi-, kütte-aine-, masinaehitus-tööstuse ja energiamajanduse igakülgset arendamist. Selle teostamiseks investeeriti ümbermarguselt 3/4 nõukogude kapitaal mahutest ja tehnikast.

Eelnõu enda viisaastakuplaanis oli ennekõik Nõukogude Eesti laodusrikkuse - põlevkivi täielikule ärakasutamisele rahvamajanduse huvides. Nõukogude Liidu valitsuse määruse põlevkivitööstuse taastamisest ja arendamisest Eesti NSV-s ja Leningradi oblastis, nägi viisaastakuplaan ette nõigiti arendada põlevkivi kaevandamist ja töötlemist. Selleks tuli taastada ja laiendada ning uue tehnikaga varustada olemasolevad põlevkivikaevandused. Põlevkivitootmine pidi 1950. aastaks tõusma 8,41 miljoni tonnini![1] Võrdluseks olgu tarvidud põlevkivitootmine 1940. aastal - 1,8 miljonit tonni. Põlevkivi osast tuli luua maailmas erinevate täielikult uus tööstusharu - põlevkivigaasitööstus Kohtla-Järvel ning selle alusel varustada ela-

---

[1] Seadus Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.-1950. a. „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15, lk. 1032.

va majapidamisgaasiga Leningradi, ehitades 262 kilomeetripikkune gaasijuhe Kohtla-Järve-Leningrad. Gaasijuhe pidi valmima 1949. a. lõpuks.

Millest suurt majanduslikku kasu annab põlevkivi gaseerimine, seda illustreerib fakt, et Leningradi juhitav gaas asendab sealaastas 3 miljonit m^3 kütteõlid ja umbes 250000 tonni vedelkütet[1].

Laiad arengu perspektiivid avanevad ka põlevkivi-kemeeriatööstuse ees. Plaan näeb ette taastada Aidu aleviku põlevkivikaevanduse tootmisvõimsus ja ehitada Kiviõlisse, Kohtla-Järvele, Sillamäele ja Ahtmele uued põlevkivikaevandused tehases 5850000 tonni aastas. Nende varustamiseks põlevkiviga on vaja ehitada 20 karjääri üldvõimsusega 11,3 miljonit tonni aastas[2]. Põlevkivibasseini arendamiseks on kapitaalmahutuste summast ette nähtud kõige suurem osa — 1,4 miljardit rubla ehk 40%[3].

See on suur ülesanne, mis on püstitatud Eesti NSV-le viisaastakuplaaniga. Selle täitmiseks on jätkuvad eesti rahva jõupingutused ja ühtlasi ületab selle päärast, et meie vabariigis puudus raske-

---

1 A. Ramses, Tööstusökonoomika probleeme Nõukogude Eestis, Tartu 1948, lk. 31.

2 S. Sazonov, Võidulgem põlevkivitööstuse taastamise ja arendamise bolševistlikku tempo eest, „Eesti Bolševik", 1946, nr. 17, lk. 1222.

3 samas, lk. 2223.

tööstus, mis oleks varustanud põlevkivibasseini vajaliku masinate ja seadmetega. Eesti NSV oleks aga NSV Liidu rahvastiku vähenemise pärast rahvastikult suurt abi selle ülesande lahendamisel. Peaaegu kõik masinad, ehitusmehhanismid, metall, lõhkeained, elektripumpmasinad, elektriveduris, elektripumbad, vagonetid, lintkonveierid, taktvõrk, võimsad tööstiseadmed, soonimis- ja lahtikraapimismasinad, kõrgele temperatuurile vastupidavad kivid, gaasijuhtmetorud ja palju muud saadi tervete eshelonide viisi tsiviilvarustusvabanüüdist.

Näitena algul toodud mõned faktid varustusvabanüüdist meie põlevkivibasseinile pidevalt saabuvate seadmete ja materjalide kohta möödajäänud majandusaastatsükli jooksul. Nii on Sovetskist Vääriõnna kaevanduse saadetud 2 tugevajõulist umbes 2000 $\frac{m^3}{t}$ vee väljapumpamiseks. Toretski tehas Stalino oblastist varustas meie põlevkivitööstust 2300 kaevandusvagonetiga, Ukrainast 450 vagonetiga ja Läänerajooni seadetööstus Ministeeriumi tsehhi 300 vagonetiga Ostrovist Eesti NSV-sse[1]. Arvukalt saadeti ka elektrivedureid. Näiteks saadeti Moskva

---

[1]. „Kõige Agitaatorile", 1949, nr. 3, lk. 17.

tehastest 62 elektriveduit, Ukrainast 40 uue konstruktsiooniga saeomismasinat[1], Toretskist 20 lahtiraiumismasinat ja puurhaamrit[2] ning Donetsi basseinist 10 raske raiumismasinat ja 4 saeomismasinat[3]. Põlevkivi raiumismasinate abil ali Eesti põlevkivilaste suurenes tehnilöseks mudiseks. Töö paremaks korraldamiseks komandeeris N.N Liidu Läänerajoonide Siseasjade Ministeerium meie vabariigi põlevkivikaevandustesse Moskva lähedastest basseinidest mõhma viimased mehhaniseerijaid: 2 mehhaniseerimisosakonna juhatajat, mehhaanikut, 3 mäemeistrit ja 2 raiumismasina masinisti. Samuti komandeeriti siia viimased nõukogude inseneerid Donetsi ja Kuznetski basseini töötajaid Tõnkanov, Žukov, Rihe, Kaškarov jt., kes abistasid oma asjatundmise ja töökogemuste rakendamise ja edasiandmisega edukalt arendada meie vabariigi põlevkivitööstust ja kasvatasid ulatuslikku kaadri. Üle 20 üleliidulise Põlevkivitööstuse Teaduslikku Uurimise Instituudi Teaduslikku Töötaja viibis Kohtla-Järvel,

---

1 „Rahva Hääl", 21. septembril 1946.

2 A. Nugis, Vennasvabariikide abi Nõukogude Eestile, Tallinn 1948, lk. 21.

3 „Rahva Hääl", 21. septembril 1946.

kus nad jälgisid ja juhatasid gaasitehase ehitamist.[1]

Teatavasti toimub põlevkivigaasi tootmine kõrge temperatuurilises kaamerahjudes, milleks ehitamisel oli Kohtla-Järve gaasitööstus üle 450 erilügi nive Donetsi basseinist[2]. 270-ahjulise gaasigeneraatori ehitamisel töötas 11 vagunitäit šamotttelle ja Donetsi basseinist 3 vagunitäit dinasttelle. Dnepropetrovski tehases valmistas Kohtla-Järve gaasivabriku ehitamiseks hüdrokatla, mis transporditi kohale 170 raudteeplatvormil. Gaasivabriku ehitamisest võtsid osa Moskva, Leningradi, Novgorodi, Uurali jt. linnade tehased ja vabrikud.

Hüglaslikuse tööd nõudis ka gaasijuhtme rajamine Kohtla-Järve-Leningrad, mille pikkus Eesti NSV-s on 70 km. Selle ehitamiseks toodi viimasvabariiklikest 400 vagunitäit juhtmestikumaterjali[3]. Nende kohaletoimetamiseks kaevati 2,5 m sügavune kanal, mis läks 50 km ulatuses tuli pärast rajada. Summeeritakse gaasijuhtme teel oli ka kõrvalooluline kanal jõgi.

---

[1] „Rahva Hääl", 24. augustil 1948.

[2] „Rahva Hääl", 30. juulil 1947.

[3] „Rahva Hääl, 31. juulil 1946.

Kõik need raasmused üleltati ja kogu töö mehhaniseeriti remmasvabaõhuõlidest saadud tehnika abil. Kraavide kaevamisel tööstasid võimsad ekskavaatorid ja gaasijuhtme kohale paigutamisel torudepanemise masinad. Kilomeetripikkuselt veeritatud torud lasti kraavi vastavate seadelditte abil. Samaegselt isolatsioon asetati torudele mastikuga ja kraavide täitmisega!

Kohtla-Järve-Leningrad gaasijuhtme läbipuhumisega algas tegelt kompressorijaampõlevkivigaasitehase käitamine. 20. oktoobril 1948. a teatas gaasitehase kollektiiv juhtme läbipuhumistööde lõpetamisest ja Suure Sotsialistliku Oktoabrirevolutsiooni 31. aastapäeval jõudis Kohtla-Järvelt põlevkivigaas Leningradi.

Võimasvabaõhuõlidest, eriti Vene NFSV-st saadi kõik vajalikud materjalid ka Kohtla-Järve ja Kiviõli elektrijaamade ehitamiseks, mis hakkasid varustama kõiki põlevkivibasseini ettevõtteid elektrienergiaga. Kombinaat „Eesti Põlevkivi" sai võimasvabaõlidest aimuõussõõjajärgse viisaastaku kolme esimese aasta jooksul seadmeid rohkem kui 66 miljoni rubla väärtuses[2].

---

[1] „Rahva Hääl", 14. augustil 1948.

[2] „Abiks Agitaatorile", 1949, nr. 3, lk. 20.

Sõjajärgse viisaastaku jooksul muutus Eesti NSV põlevkivitööstus täielikult. Vanad kaevandid ja kaevurid asuvad kõrge kimaangu kõnkogude tehnikale. Nad võtavad kogudeaegse põlevkivitootmise võrdlemisi samas kiirusega, kui nõrvelda puuratsa traktoriga. Kodanliku korra ajal oli põlevkivitootmine rajatud kaevuri käsitsitööle, nüüd aga võimsale nõukogude tehnikale. Käsipuuride asendati elektripuuridega ja hobutransport elektriveduritega. Endine käsitsi põlevkivi raiumise asendati võimsate kombainide - ja raiumismasinatega.

Tänu NSV Liidu valitsuse ja parteikontrolitsuse ja vennasrahvaste abile mehhaniseeriti täielikult Eesti meie põlevkivitööstusettevõtted ja varustati uue moodsa nõukogude tehnikaga. See võimaldas lühikese ajaga ületada tootmise sõjaeelse taseme ja varustada meie tööstust, rahvatransporti ning elektrijaamu küllaldaselt küttega ja anda põlevkivitööstlastele tehastele, ehalhulgas ka Kohtla-Järve põlevkivigaasitehasele piisaval hulgal toorainet.

Neljanda viisaastaku jooksul toodeti täielikult Eesti NSV põlevkivitööstus ja ehitati

sida meri põlevkivikaevandusi. Põlevkivitöös-tus saavutas esimest tööstushaarna valdavõjs sõjaeelse taotumistaseme. 1950.a. ületas põlev-kivitootmine 1,8 korda sõjaeelse tasome[1]. Nüs-aastane jooksul kasvi kiindel alus põlev-kivikaevandustööstusele. Ehitati ja kasutati näiteks põlevkivi geasitehas ja Kohtla-Järve-Leningradi gaarijuha.

Viisaastakuplaan 1946.-1950.a. Kohta seadis avarad perspektiivid ka Eesti NSV tööstuse loodus-rikkuse - turba laialdasele tootmisele ja ärakasutamisele. Plaanis nähti ette taastada ja tugevasse rakendada turbeatöös-tusi tootmiskoguseega 2200000 tonni[2]. Peatähelepanu suunati turbabrikettide tootmisele, mis pidi sõjaeelse tootmise ületama ligi 3 korda. Kõikse pidi vabariigi tur-batootmine ulatuma 1950. aastal 3 19 000 tonnini.

Suurt abi osutasid viimased rahvad ka meie turbatööstuse arendamisel ja laiendamisel. Eesti NSV turbatööstus sai võimsaid traktoreid, freesturnlereid, koristusmasinaid, vallijaid, pöörajaid, ebsharvaatoreid, kämne-jõurimismasinaid, buldooserid, valdalõika-jaid ja teisi mitmesuguseid masinaid.

---

[1] „Rahva Hääl", 15. juunil 1951.

[2] Sladus Eesti NSV rahvamajanduse taastamisel ja arendamisel viie aasta plaani kohta 1946.-1950.a. „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15, lk. 1032.

Tootsi ja Lavassaare briketi- ning turbatööstuselle on saadetud tarbijaile, üle 10000 m tarnevaieid turbamasinaid transportlintidest ja arvukalt kitsarööpalisi raudteerööpmeid. Ainult Tootsi briketitööstus sai nõukogude ajal üle 30 tugevajõulise traktori ja elektrimootoreid turbamasinate käivitamiseks. 1950. aastal sai Tootsi turbatööstus üle 20 traktori, 15 puistmuulit, 25 elektrimootorit, 2 elektrivaatorit ja suure hulgal turbakuivatajaid, huldooserid, greiderid jne[1]. Nõukogude ajastul mehhaniseeriti Tootsi briketitööstuses töö täielikult ning meie oma masinatele. Iga mehhaniseeritud mahu muutus töö ja tarbe vabanügi turbatootmise uuenutes, nagu ülilas, Ellamaal ja Lavassaarel, kus samuti asusid ehitele rumnasvabanüleidust toodud elektrivaatorid, elektrijõuleitõõtavad lintimismasinad ja lõager-elektrivaatorturbamasinad.

Venemaarahvad abistavad meid ka oma töökogemustega. Näiteks gatšina turbatööstuse direktor kolhoostüür võttis ülila turbatööstuse oma šeflusse alla 1948. a. ja saatis Eestisse

---

[1] „Rahva Hääl", 14. juulil 1951.

parimaid insenere ja sotsialistlikumõõ kangelasi kogemuste ja osunt idariandmiseks.[1] Vennasrahvaste igapäevase abi tõttu on meie turbatootmine saanud uued moodsa nõukogulikun tehnikaga. Kui modernlikus Eestis tavaliti turvast käsitöönduslikun meetoditega, mille puhul inimesed töötasid poris, milleväldades labidatega turvast eraaastumise, või tööstrid transportöörilt maha kahejuudaseid turbalaudu, siis nüüd haaravad masina tuhaskopad turvast ning töötavad elektrifitseeritud turbakogujad. Olulist osa Taastu turbatöötuse mehhaniseerimisel etendas Taastu turbabrigaadivabrikun, masinaehitustehase „Ilmarine" ja Tallinna Polütehnilise Instituudi inseneride, meistrite ja tradlaste kollektiivse töö tulemusena valminud uus ainulaadne puistuse kogumise masin FTK, mille rakendamine võimaldas komplekselt mehhaniseerida turba laotmise, transpordi ja briketimise. Selle Stalini premiiaga autasustatud leiutise ja laotmise alal töötajate kollektiivi leiutise ja vennasrahvailt saadud masinate töökogemuste tulemusena saavutas Taastu turbatööstus juba 1949. a. erimere kõrge kõikide näitajate

---

[1] „Rahva Hääl", 30. juunil 1948.

turbatootmises. Nõukogude tehnika tööle-
rakendamise tulemusena ületati turbatoot-
mise viisaastaku plaan 51% võrra. Turba
tootmine suurenes sõjaeelsega võrreldes
1,7 korda[1]. Täielikult mehhaniseeriti
peenturba tootmine. Paotri turbabriketi-
tõõstmises.

Samuti hagu turbatõõstus, muutu
ka meie vabariigi metsatõõstus ja metsa-
töötlemine viisaastaku jooksul mehha-
niseerimiseks. Viisaastakuplaanile vasta-
valt tuli 1950 aastaks välja veedada 2050000 m³
puitu. Selle usmärgi edukaks saavutamiseks
tõdi Eesti NSV metsatöötlemise kesmisto-
le vennasvabariikidest arvukalt lõime-
vaid elektrijaamu, mis andsid igaüks
energiat 5-6 elektrisaele, samuti tõsdö elekt-
riseadmeid, elektrivintse laugetatud puude
koorimisekse ja autokraanasid, mis laa-
divad materjalid metsaveoautodele või
randtele. Suured hulgal saadi vennasvaba-
riikidest, peamiselt Vene NFSV-st, metsaveo-
autosid, metsaveotraktoreid rööpmeid, mootor-
vedureid ja metsaveotsaatoreid[2].

---

[1] „Rahva Hääl", 15. juunil 1951.

[2] „Rahva Hääl", 17. novembril 1951.

Nemasvabariikide ettevõtjad ehitavad Pärnu metsatööstuses üle 30 km uitsuhantavat kitsteed, mistõttu muutus metsavedu hulga kõlpjamaks ega sõltunud nii suurel määral ilmastikust nii endisel metoodi juures[1]. Ühesuguselt tehnikaga võisid nüüdsüüd Tõõmetoodid. Väitlus moodustati Lalva metsatööstuses vastavalt novaatori I. Sõmanovi kogemustele 5-liikmeline brigaadi asemel 16-liikmeline, mis võimaldas tundlikult kõrvaltöölisi mõnd võimaldas endise 14 tm asemel toota 80 tm metsamaterjali päevas.

Edukalt täideti meie vabariigis viie aasta plaan ka metsamaterjalide toodangi alal ja ületati tunduvalt ennesõjaaegne taset metsamaterjalide väljaveo ja ületöötlemise osas.

Tähtsat abi osutasid Nõmmaraharad Eesti NSV energiamajanduse taastamisel ja laiendamisel. Viisaastakuplaani lõpuaastal pidi elektrienergia toodang Eesti NSV-s ületama tunduvalt ja peaaegu 1950. aastaks 395-miljoni kWh-ni 197 miljoni kWh asemel 1940. a. Plaanis nähti ette endiste jõejaamade taastamist ja uute ehitamist, nagu Kahe Soojuselektrijaama

---

[1] „Rahva Hääl", 28. septembril 1952.

püstitamist Kahtla-Järvele ja Ahtmele mingi võimsa hüdrojaama ehitamist Narva jõele, millens vanuti plaanikohaselt 3 miljonit rubla[1].

Elektrijaamade taastamisega ja uute ehitamisega said Eesti NVV Moskva, Leningradi ja teiste linnade tehastelt sõsse seadeid, mitmesuguseid masinaid, juhtmestikku, isolaatoreid, mõõtmüüstu, elektrilampe jm.[2] Selle tulemusel ületas elektrienergia toodang 1950. aastal sõjaeelse 1940. a. taseme 4 korda[3].

Tähtis koht nõukogude aastate plaanis oli vabariigi metallitööstuse ja masinaehitustehastele taastamisel ja arendamisel. Kodanlikus diktatuuri perioodil suikusid taluvaehituse ettevõtted ja laevaremonditehas. Tallinnasse tuli ehitada metallurgia-masinaehituskombinaat, mis hakkas seadmeid valmistama põlevkivi kaevandustele ja rafineerimistehastele. Taastamisele ja rekonstrueerimisele tuli ka Tartu täppismehhaanikatehase ja põllutöömasinate vabrik

---

[1] V. Saving, ENSV elektrifitseerimise uued võidukäigud, „Eesti Bolševik", 1946, nr. 18, lk. 1354.

[2] A. Nugis, Vennasvabariikide abi Nõukogude Eestile, lk. 19.

[3] „Rahva Hääl", 15. juunil 1951.

„Võit". Kogu vajalik kaevaine, must ja värviline metall, masinad, tööpingid jne. i kõik muda vajati meie vabariigi metallitööstusel laastamisel, arendamisel ning käikulaskmisel, saadi viimasrahvailt, mida näitavad allpool toodud faktid. 1947.a. eraldas Rahvamajanduse valitsus Eesti NSV-le üle 10 000 tonni mustmetalli ja mitmesade tonni värvilist metalli[1]. 1948.a. lõpul toodi Eesti NSV-sse 22 vagunit metalli, malmi, valget- ja triumpleksi ning masinaehitustehasest „Ilmarine" 180-tonnine staatorimispink[2]. Muraltšt ja Dnepropetrovskist saadeti 80 tonni lehtterast ja 14 vagunit profiilterast ning Novo-Tagilist 40 tonni valumalmi ja Liepajast 18 tonni ümarterast[3]. Ainuüksi 1947.a. andsid vennasrahvad meile ligi 15 miljoni rubla eest tööstusseadmeid[4].

Rüklin tehas nr. 9, mis on Eesti NSV suurim masinaehitustööstusettevõte, sai planipärast Vene NFSV masinaehitustehastelt mitmesuguseid tellimusi, pres- ja õlitspinke, katlatorusid ning laboratooriseid seadmeid. Magnitogorsk varustas mainitud

---

1 „Rahva Hääl", 21. juulil 1948.
2 „Rahva Hääl", 23. septembril 1948.
3 A. Nugis, Vennasvabariikide abi Nõukogude Eestile, lk. 21 jjd.
4 „Rahva Hääl", 21. juunil 1947.

tehast sortnaaga, Nava-Tagil malmiga, Leningrad koltide, Lasnõdi, Taadi, Trõngi, jootmistina ja mitmesuguste ãlidega[1].

Elektrimootorite tehas „Volta" varustasid vennaslaevad treipinkidega, metallilõikamispinkidega ja elektriahjudega metalli karastamiseks. Juba 1946. a. sügiseks oli „Volta" tehasel saadetud 150 metallilõikamispinki[2]. Leningrad ja Krasnodari krai varustasid „Volta" tehast vasel, Taadi, lahi, revolver- ja karusellpinkidega, Moskva ja Baškiiri AKSV palju-spindliliste automaatpuurimis- ja -freespinkidega[3].

Kalinini nimelise veduri- ja vaguniremonditehase saadeti Leningradist automaatkeevitus agregaate veduriraamide, paralleliidete ja teiste detailide keevitamiseks. Tuula tehased varustasid tungraudadega, Ukraina võimsate kompressoritega, mis toodavad minutis 20 m³ suruõhku. See võimaldas Kalinini nimelise veduri- ja vaguniremonditehases ülemineku suruõhuga töötamisele[4]. (Suruõhuga pandi tööle raskeid laadureid, mis varem käsitsi ümber jäid.)

---

1 „Rahva Hääl", 23. juunil 1946.
2 „Rahva Hääl", 24. jaanuaril 1947.
3 „Rahva Hääl", 15. augustil 1947.
4 „Rahva Hääl", 1. novembril 1947.

Põllutööstuste tehaste „Väit", mis hakkas valmistama 13- ja 15-reaalsi mõõtsimarinaid ja hüdraulikuid Eesti NSV ja ka Vene vabariikide kolhoosidele, varustasid Vene NFSV tehased täpsete metallitöötlemis-, trii-, press- ja hammasrataste lõikamise pinkidega[1]. Sõnetsi kossein varustas meie masinaehitus- ja metallitööstuse ettevõtteid sõjajärgsel müaastatel nivisõõga, Ukraina, Sileesi ja Uurali tehased mustade ja käsakhi värviliste metallidega. Moskva, Leningradi, Gorki, Ukraina ja Uurali masinaehitustehastest saabusid meie vabariigi masina- ja metallitöötlemise tehastele mitmesugused masinad ja tööpingid. Nõukogude Liidu valitsuse ja kommunistliku partei kodanlikul ning Venemaa abi töötlus areneb tundmatult Eesti NSV metallitööstuse sõjajärgse müaastatel jooksul ja ületas müaastatel lõpuks 5-kordselt 1945. a. taseme. Elektrimootorite tehas „Volta" toodang tõusis isegi 7 korda[2].

Ka meie ehitusmaterjalide tootmisel ja ehitustöödel mehaniseerimisel osutasid Venemaa rahvad Eesti NSV-le tõhusat abi.

---

[1] „Rahva Hääl", 3. aprillil 1949.

[2] „Rahva Hääl", 15. juunil 1957.

Laialdaste taastamistööde edukas käik sõltus suurel määral ehitusmaterjalide taotmisest. Viisaastaku-plaani kohaselt tulid taastamisele ja laiendamisele kunde tsementitehas ning viida uusi tsementi-tehaseid. Vastavalt plaanile pidi tsementi taotmine suurenema 126%, tallinn taotmine 136% võrreldes sõjaeelse tasemega. Viisaastakuplaani kohaselt pidid vabariigi tsementitehased 1950. a. taotma 1 600 000 tonni tsementi ja klaasivabrikud 1,4 miljonit m^2 aknaklaasi[1]. Analoogilises jaones pidi tõusma ka teiste ehitusmaterjalide taotmine.

Nende ülesannete täitmise hõlbustamiseks saatsid vennasrahvad Eesti NSV ehitusmaterjalide tööstusele mitmesuguseid materjali- ja seadmeid, nagu elektrimootoreid, sortraude, plekki, gaasi- ja elektrijuhtmeid, kaltsineeritud soodat, gaasipliite jä - ahje, samuti tööriistu rohkem kui 100 000 rubla ulatuses[2].

Jäävarandi tehased said Viitsaröövpalist raudtee veoreid, „Punane Kunda" diiselmootoreid ja metallitöötlemise pinke.

Ehitustööde mehhaniseerimiseks on saadetud mitmesuguseid masinaid ja mehhanisme, nagu betoonitõstukeid,

---

[1] Seadus ENSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.-1950. a. „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15, lk 518.

[2] „Rahva Hääl", 21. juulil 1947.

isolaadiraid autosid, elektrihaaavreid aiamde ja kanalite rajamiseks kivimüüridesse, elektrikäärne armatuuri-raudade lõikamiseks jne., mis tunduvalt kergendab ümmiste tööd ja tõstab tööviljakust.

Klaasivabrikuide on saadetud 20 vagunit kaltsineeritud sooda ja 60 tonni kuldkuud laid tellisid[1]. Peale materiaalse abi on vabanüüi klaastootjad saanud abi ka kogemuste näol. Nii külastas Järvakandi klaasivabrikut Ülelõidu-liste Klaasiinstituudi kaastöötaja Stalini preemia laureaat sm. Koroljov. Temalt saadud kogemuste tulemusel tõsines tehases 26. märtsil 1947.a. esimene ühtlane fotoklaasi kõrveenitamine. Sm. Korolj ovilt saadud väärtuslike kogemuste tõttu saavutas tehas ühtlase fotoklaasi valmistamise alal Nõukogude Liidus renoomi. Järvakandi klaasivabrik lasek tootmisprotsessis tootatud nuleindune tagajärel välja 3000 m² fotoplaate aastapäevas.

Vabanüüi klaasivabrikud saades vennasrahvailt vajalikku materjali varustavad omakorda vennasvabariike klaasiga. Juba 1945.a. andsid Järvakandi klaasisepad tööstele Liidu-vabanüüidele 120 000 m² akna klaasi[2].

Vennasrahvailt saadud mõõnekülgne abi ei

---

[1] „Rahva Hääl", 3. aprillil 1947.

[2] „Rahva Hääl", 1. juunil 1945.

ühenes tagalisena, et meie tööstusjõud hoolsa tööga
olid tasandi Eesti NSV-s ehitusmaterjalide tootmise
sõjaeelse taseme. Nii näiteks suurenes 1940. aastaga
võrreldes tellise ja lubja tootmine 2 korda,
naturaalkivide ja klaasi tootmine 3 korda jne.

Lähtudes sotsialismi põhilisest majandusseadusest, mille eesmärgiks on rahuolu pidev kõrgem materiaalsete ja kultuuriliste tasandite maksimaalne rahuldamine, nähtis sõjajärgse viie aasta plaanis ette tunduvat tõusu ka vabariigi energeetilises vastavalt raskeetööstuse ülesannetele, et suurendada põlitiste taskleesmete tarbimist ja mitmekesistada rahva materiaalset heaolu.

Suurian kapitaalmahutuse- energeetilise ala suunati plaani kohaselt tekstiiltööstusse. Tälle alatuses tuli taastamisele Krenholmi Manufaktuur ja Balti Manufaktuur. Ette nähtii liinavabrikute laiendamine Pärnus, Viljandis ning Kalevivabrikute Sindis ja mujal. Viiesaastaku lõpuks oli ette nähtud tunduv tõus nõigi tekstiiltoodete osas. Näiteks puuvillast riiet pidi 1950. a. toodetama 121,4 miljonit meetrit. Võrdluseks olgu toodud puuvillase riide toodang 1940. a — 22,8 miljonit meetrit[1]. Tunduvalt pidid laienema rahva- ja

---

[1] H. Ramses, Tööstusökonoomika probleeme Nõukogude Eestis, lk. 51.

kummijalatsid toetrad rabrinnad, millede toodangu väljalase pidi ületama 1940.a taseme 2,5 korda.

Meie nõukogustus võib arvuda tänu vennasrahvaste abile. Näiteks vabanügi tekstiilkäitised ei saanud üldse tõõtada kui nad ei varustanud tõised liiduvabanügid põhilise tuoomatsjäliga puuvillaga, samuti mitmesuguste tootmisvahenditega, nagu automaat-tõlgede tehnomasinate jne.-ga. Sõjajärgsel müsaastatuul saad vabanüg tekstiilkäitised 500 tonni villa, nüüd 1500 tonni lina, 500 tonni puuvill-, villast ja riidlõnga kenemõõtu Andižanist 762 tonni puuvilla ja mitmesuguseid nüng 2000 kg väsvaineid ja Kasahhstst nüüd 2000 vagunit puuvilla[1]. Moskva, Leningradi, Ivanovo, Tuula, Penza, Klimovski ja Kolomna tehased varustasid Eesti N.N tekstiiltõõstust tehnomasinatega ja automaatmudumistõlgedega. Aimunüüsi 1946.a. sai Krenholmi Manufactuus Ivanovost 1000 automaatmudumistõlge[2], Leningradist liimimisorganoma masinaa, 20 autot, 40 electromootorit ja 30 km ulatuses elektrikaablit[3]. Iga päevaga täiustatus Krenholm mee tehnikaga. Kui

---

1 „Rahva Hääl", 11. aprillil 1946.
2 „Rahva Hääl", 23. juunil 1946.
3 „Rahva Hääl", 11. aprillil 1946.

1945. a. alustas vabariikliku muuseumist ainult 30 kaugemat, siis 1947. a. algul tuuätas juba 750 muuseumitelge, millele lisandus aasta lõpul sama palju muuseumitelgi. 1948. a. andis Krenholm juba iga päev 50 000 m riiet ja 18 tonni kettmust[1].

Ainult 1949. a. novembris ja detsembris saadi 30 000 mut västnat ja 1100 kuuluumitelgi, millele hiljem lisandus veel 26 000 västnat ja 350 antivaratkuuluumitelgi[2]. Viisaastaku jooksul taastati täielikult sahtlasti poolt vaeranaks muudetud Krenholmi manufaktuuris ja varustati moodsa nõukogude tehnikaga. Ta taastamiseks muutati 200 miljonit rubla. Samuti taastati ka terved tehased ja muuseumivabriikud. Balti Manufaktuuris sisustati Orehhovo-Zujevo ja Penza automaatkuuluumitelgidega, millede kohale monteerimiseks saadeti Leningradist eribrigaad[3]. Sõjajärgsel perioodil lasti Krenholmi ja Balti Manufaktuuris käiku peaaegu 4000 moodsat muuluumitelge[4].

Tekstiilkäitis „Punane Kiir" sai Leningradist 60 tonni siidi, Kasahhstst üle 150 000 ja Mosk-

---

1 „Nõukogude Agitaatorile", 1949, nr. 3, lk. 22.
2 samas.
3 „Rahva Hääl", 23. juunil 1946.
4 „Nõukogude Agitaatorile", 1952, nr. 12, lk. 30.

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

va tehastelt ligi saada suurasina näila, ja
Moskva oblastist 20 automaat-liudumismasinat[1].
Eesti NSV tekstiilkäitistesse monteeritud masinaid
võib näha Moskva, Leningradi, Ivanovo, Uurali,
Penza, Orjoli, Taškendi jt. tehaste vabrikumärke.

Viimastelt saadud abi tulemusel täidab nüüdsest plaan tekstiiltööstuses edukalt. Võrreldes 1940. aastaga suureneb 1950. aastal puuvillase riide tootmine 17% ja villase riide tootmine 30%. Mäetööstuses saavutati jalatsitööstusel, mis ületas sõjaeelse taseme kahekordselt osas 2 korda[2]. Analoogilises joones tõusis ka teiste tarbeesemete valmistamine.

Nõukogude abi on vennasrahvad osutanud ka vabariigi tööstuse taastamisel ja arendamisel. Viisaastaku plaanid kohaselt tuleb Eesti NSV-s ehitamisele ~~viia~~ viia mitu liivakombinaati ja konservivabrikut. Kalapüük pidi vastavalt plaanile viisaastaku lõpuks suurenema meie vabariigis 4 korda.

Sõjajärgse viisaastaku esimese kolme aasta jooksul sai vabariigi tööstuse taastamise käigus 7 tehast suhteliselt, umbes

---

[1] „Rahva Hääl", 21. juulil 1947.

[2] Eesti NSV sõjajärgse viisaasta plaani (1946–1950) täitmise tulemustest, „Rahva Hääl", 15. juunil 1951.

2000 tonni rasvainet ja üle 2000 tonni tubakat[1]. Vennesrahvad on meie tööndusettevõtteid varustanud ka vajalike seadmetega. Moskvast toodi taignasõtkumismasinaid, küpsist taignadegurijaid ja automaatkaalusid. Näiteks Tallinna leivatehas nr.2 on täielikult varustatud vennesvabariikidest saadud uue tõnkogulise tehnikaga. Kompvelivabrikule „Karamell" saadeti 12 mitmesugust elektrimootorit, 2 karamelli vermitamise masinat, üks külmutuskamber ja 3 ammendikatelt Moskvast. Peale selle on saadetud veel vahariiet, universaal-pakkimismasin ja suhkrut nüngessentse[2]. Kaukaasia, Krimm, Ukraina, Moldavia ja Kesk-Aasia varustasid äsjajärgsel müsaastatsikul Eesti NSV tööndusettevõtteid viinamarjade, sidrunhape, apelsiinide, mandariinide, pirnide, aprikooside, melonite, arbuusi de, lõunamaiste õunte ja puuviljadega.

Suurt abi on Vennesvabariikide töödusvaldkondade ja vennesrahvad osutanud ka vabariigi kalatööstusele kalalaevade, mootorpaatide, püügivahendite ja konservitööstuse disainsadetega. Aimuküsi 1946.a. alguses Vennesvabariikide

---

[1] D. Nugis, Vennesvabariikide abi Vanemuse Eestile, lk. 20.

[2] „Rahva Hääl", 23. juunil 1946.

Liidu valitsus maksis kalatöötlustööstuste mitmesuguste materjalidega 6 850 000 rubla väärtuses.[1] Eesti NSV kalatööstus sai 1947. aastal arvukalt veoautosid, 16 tonni konserviplekki, 2000 mitmesugust võrku ja 20 tonni võrgunööri, laevataglesid, tööriistu ja kalureile spetsiaalseid müdleid ning jalatseid.[2] Kõik see võimaldas edukalt täita kalapüügi plaani ja ületada see 24% võrra. Tundub aga edasaimate tegid ka siin erinevaid takistusi. Nõsaartamu mõnigi aastal ületati 1945. a. tase mõnes tootmises osas kuni 4 korda ja müügitoodangu mõnes 3 korda. Ehitati valmis 5 uut konservitehast, 2 puu- ja ühe viljakonservitehase ning mida veel tööstusi tootvaid käitisi.

Teatavasti on tööstuse areng tihedalt seotud transpordiga, mille taastamisel ja arendamisel on vennasrahvas alati olnud meie kõige tõhus ja mitmekesine. Teistest liiduvabariikidest oleme meie saanud suurel hulgal veo- ja sõiduautosid, mootorimõõtet, mootor-kerulle, autogudronaatoreid, masinaid asfalt-betoonsegu valmistamiseks, hüdropuurtajaid, greidereid, bituumenimõõtjaid, vulkaniseerimisaparaate, kummitööstuse seadmeid, kaubikuid, sõiduautosid, mootorrattaid, mootorsõidukite varuosi ja palju muud.

---

[1] „Rahva Hääl", 21. aprillil 1947.

[2] samas.

seerimisaparaate mitmesuguseid detaile ja tööpinke. Väestamise esimese kolme aasta jooksul toodi vennasvabariikidest, planiliselt Venemaa NFSV-st vabariigi autotranspordi Peavalitsusele mitmesada veoautot, 68 kergeveoautot, 27 autobussi, 65 jäätmeveorauksrit, üle 1000 tonni lennutiini, ligi 1000 tonni diiselkütet, umbes 400 tonni antifriisi, 3500 akumulaatorit, ligi 2 miljoni rubla eest tagavara osi ja 650 000 rubla eest autoremondi-töökodade varustust, samuti metalli ja mitmesuguseid tehnilisi materjale üle 1 miljoni rubla ulatuses[1]. Ka hoiu meie raudteetransport on varustatud vennasvabariikidest saadud rahumeditsiiniga. Näiteks Magnitogorskist saadeti vagunite viisi raudteerööpmeid ja vedureid, Moskva ja Leningradi tehastelt elektrirongejne. Saadud abi tulemusel suurenes raudteetranspordi veokäive viisaastaku jooksul 2,2 korda ja autotranspordi osatähtsus kaubaveo alal 3,8 korda[2].

Need on ainult üksikud näited vennasvabariikide abist Eesti NSV kõigi tööstusharude taastamisel ja laiendamisel sõjajärgse viisaastaku jooksul. Tegelikult on see abi palju mitmekülgsem.

---

[1] H. Nugis, Vennasvabariikide abi Nõukogude Eestile, lk. 20.

[2] „Sirp ja Vasar", 16. juunil 1951.

Kuid peab märkima, et see oli pelgalt mitte nõukogude. Sedamööda, kuidas tõimus meie töösturite taastamine, ja arenemine hakkas kerkima NSV Liidu töösturite oma tootmisi saatma vennasrahvastele. Juba 1948. a võis Rõuklik tehas nr. 9 oodata suurema võimsusega kassetnike mõõdukuse gaasi puhastamiseks generaatoreid[1]. Vennasvabariikide tellimusi hakkas täitma ka põllutööstustade tehas „Võitlus" valmistades Taniberi ja Münski ning tiisto oblastite nõukogudele mõõtmisvahendeid[2]. Samuti võib Valta „elektrimootoreid näha kogu laial Nõukogudemaal, nii nõukogude põldudel, metallurgia- tekstiil- kui ka toidumaailma tööstuses ja mujal. Täpsusmehhaanikatööstuse tehas „Taksomeetes" varustab kogu Nõukogude liidu autotööstust taksomeetritega. Neljanda viisaastaku esimese kolme aasta jooksul saadeti Eesti NSV-st vennasvabariikidesse kaupu 1,4 miljardi rubla väärtuses, kuid saadi samu ajavõõdukuses vennasvabariikidest 2,5 miljardi rubla väärtuses taksomeetreid, masinaid, jõuseadmeid ja tarbeaineid[3].

Tavalised näitajad iseloomustavad tihedat sõpruse ja vastastikust abistamist eesti ja teiste Nõuko-

---

1) „Rahva Hääl", 22. oktoobril 1948.
2) „Rahva Hääl", 31. märtsil 1949.
3) „Meie Agitaatorile", 1949, nr. 3, lk. 19.

gude liidu rahvaste vahel, mis mõnedal määral ühtlustub ühe süvenebe.

Nõukogude rahvaste sõpruse ala ühtse ühiskondliku tüüpi mõnes, et NSV liidu rahvad, seal hulgas ka eesti rahvas, täitvad ja ületavad neljanda viie aasta plaani nelja aasta ja kolme kuuga.

Eesti NSV töölised koos ja armu toimuskogu Nõukogude liidu töölise viie kaasvõistluse käigus. Sõjajärgse viisaastakuplaanis kindlaks määratud töölise tootmise taset Eesti NSV-s ületati 1949. aastal. Kõik töölised taastati ja laiendati ning varustati vajalike rahvaalt saadud keerukamate nõukogude tehnikaga. Viie aastaku jooksul rahvamajanduse põhivarandest 75-kordse s. t., et 4/5 meie vabariigi tootmisvõimsustadest on uued nõukogude tehnika tüüpe.[1] Eesti NSV töölises sai ülekaalu tootmisvahendeid tootev töölus, harukas-d domineerima rasketööstuse ettevõtted, nagu põlevkivi-, põlevkiviõlitööstus- ja masinaehitustööstuse ettevõtted.

Sõjajärgse viisaastaku jooksul viidi meie vabariigi töölises ülle täielikult uuele alusele. Teostati sotsialistlik industrialiseerimine ja rekonstrueerimine. Sotsialism saavutas võidu nagu Eesti NSV töölises.

---

[1] Töölise sisemiste reservide maksimaalse rakendamise eest, „Eesti Bolševik", 1951, nr. 11, lk. 3.

II Eesti NSV põllumajanduse areng aastail 1945–1950.

Suurt kahju tekitasid saksa okupandid Eesti NSV-s kõigile majandushaudele, sealhulgas ka põllumajandusele. Nad tühistasid nõukogude maareformi ja käivitasid selle saamutused. Täielikult talurahvalt küüditamisi, mida nad olid saanud nõukogude võimult 1940. aastal. Maa anti tagasi kulakutele ja okupantide käsilastele, kes oma endiste positsioonide taastamisel ajasid fašistidel maha lasta ja hävitasid sadu mittesmaasaajaid ja aktiivseid sõjategelikke tegijaid, kes kõtsid osa nõukogude maareformi läbiviimisest.

Talupoeg alt käänati sisse uodanlikus Eestijäst põlvnevad, Nõukogude valitsuse poolt mustatud ülad ja ka mõned talumõisnikud, kes said nõukogude võimu

Fašistid hävitasid ja rüüstasid paljaks kõik nõukogude võimu ajal organiseeritud traktorijaamad, kohtulaeneutuspunktid ja sovhoosid. Vad viidasid Eesti NSV-st Saksamaale 586 traktorit, 1700 kehtpersumasinat ja lennomoteli, ligi 20 000 muud põllutöömasinat ja -riista[1]. Nende peremehetsemise ajal hävines maal suurel hulgal põllumajanduslikku hooneid. Ainuüksi sõdades läks 147 hoonet ja osaliselt purustati 89 hoonet[2]. Ilitlerlased hävitasid 1/5 meiereidest ja 1/4 veskijaamadest ning ligi 15 000 talunelamut.

Okupatsiooni ajal maaparandustöid eiiisid ja maa soostus. Suur hulk maad jäeti sõtsi; milie tulemusel vähenes kultuurpind 1940. aastaga võrreldes 40% võrra[3]. Põllud kurnati äärmiselt välja ja umbrohtusid puudumise tõttu langes tundevalt põldude viljakus. Teravilja, kartuli ja teiste

---

[1] Sõda fašistliku röövvallutajate ja nende kaasiaste kuritegude kindlakstegemise ja uurimise eesmärgiga kuuluvin komisjoni teadaanne sõda fašistliku röövvallutajate kuritegudest Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis, „Rahva Hääl", 30. novembril 1944.

[2] P. Kurdo, Kõne E NSV Ülemnõukogu IV istungjärgul 1945. a. „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 520.

[3] Eesti NSV aja lugu, lk. 409.

põllumajanduse taodang vähenes rohkem kui poole võrra[1]. Loomade arv vähenes umbes 50% võrra[2] ning piimatoodang langes jänsööda puudumise tõttu 2000 kg-lt 1250 kg-ni ühe aastalehma kohta[3].

Hitlerlased hävitasid või viedsid Saksamaale 107 000 hobust, üle 200 000 sarvloomade, 24000 siga, 790000 kodulinnu ja 50000 mesilasperet[4].

Sellise kiiruga põllumajanduse ülesehitamine Eesti rahvas pidi Eesti NSV vabastamist fašistlikest okupantidest. Laastatud põllumajanduse taastamine nõudis ennastsalgavat tööd ja suurt jõupingutust.

Alates 1944.a. septembri lõpust, mil enamus Eesti NSV-st oli hitlerlastest vabastatud, algas otsekohe meie vabariigi põllumajanduse taastamine. Võimas kommunistlik Eesti NSV Ülemnõukogu võttis 17. septembril 1944.a. vastu seaduse „Saksa okupantide poolt äravõetud maade tagastamise kohta Eesti NSV talupidajatele". Ülemnõukogu seaduse alusel avaldatud Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa K(b)P Keskkomitee määrusega taastati nõukogude

---

[1] Eesti NSV ajalugu, lk. 409

[2] P. Kiendo, Kõne ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgul 1945.a., „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 520.

[3] O. Sepre, Kõne ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgu I istungil 6. juunil 1945.a. „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 507.

[4] R. Muret, Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine, Tallinn 1950, lk. 9.

maareform, mille läbiviimisel võõrandati sakslaste käsilaste maad kas täielikult või suuremas osas ja osutati suurt abi okupatsioonivõimu tõttu kannatanud talupoegadele. Moodustati niiöelda maafond, kuhu arvati:[1]

1) ühe omaniku valduses olevad maad, mis ületasid 20-30 ha, olenevalt maa headusest ja asukohast;
2) sakslastega koos põgenenud rahvarelvastuvõtlike maad;
3) okupantide käsilaste maast osa, mis ületas 5-7 ha;
4) maad, mis enne nõukogude võimu taastamist olid fašistliku riigivõimu või selle organite valduses;
5) maad, mis enne nõukogude võimu taastamist olid kirikute, kloostrite valduses;
6) sakslaste kolonistide maad.

Kokku moodustas niiöelda maafond 43708 majandilt osaliselt või täielikult võõrandatud maade arvel 927049 ha[2].

Okupantide käsilastele jäeti ainult nõupalju põllu-

---

1 R. Murel, Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine, lk. 10

2 Nõukogude teaduse arengust Eesti NSV-s 1940-1950, Tallinn 1950, lk. 148-149

majanduslikku inventari, kuipalju vajas 5-7 ha
larimine. Ülejäänud inventar, hooned ja kari-
loomad nõõrandati. Samuti nõõrandati töö-
tavale talurahvale tagasiantavatelt maadelt
1944. a. korristatud põllukultuuride saak. Maa-
reformi alusel moodustati 24000 uut talun-
dit[1], 42311 maata ja vähesemaaga talupojale anti
416859 ha maad, sellest 159412 ha põldu[2].

Nõukogude valitsus ja kommunistlik partei on-
tasid endistele maatamestele ja kehvikuile igа-
külgset abi. majapidamiste rajamiseks ja korras-
tamiseks. Võõrandatud hooned, karilaomad
ja põllumajanduslik inventar jagati tööta-
rahvale. Aastaiks 1945. a. jaoksul anti mus-
maasaajaile üle 4384 talu kõigi elu- ja kõval-
loomaga, 4172 töökabust, 18116 lehma ja teisi loomi[3].
1945 talundit said üle 39 miljoni rubla krediiti,
sealhulgas ehitustööde läbiviimiseks 18 miljoni ru-
bla. 4000 talundit sai 4600000 rubla loomade
ostuks ja 10000 talumajandile anti 16800000 rubla
seemne väetiste ja inventari ostmiseks. Partei ja nõu-
kogude valitsus vabastasid 1945. a. jaoksul suurema

---

[1] P. Kerdo, Kõne E N S V Ülemnõukogu IV istungjärgul 1945. a. „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 520.

[2] „Rahva Hääl", 11. juulil 1950.

[3] Eesti N S V Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee määrus nr. 81 5. veebruarist 1946. a. „Eesti N S V musmaasaajate edasise abistamise abinõude kohta", „Rahva Hääl" 6. veebruaril 1946.

osa ümbermaaraajaid põllumajandusmaksude tasumisest ning müügile põllumajandussaaduste kohustuslikust müügist ja vähendasid tüsisele osale talundlist põllumajandusmaksu ning põllumajandussaaduste müügikohustusi 50% võrra. Täiskasvanud talurahva igakülgseks abistamiseks taastati savkoode ja 24 traktorijaama ning 240 kohukalamutipunkti.[1] Põllumajanduse taastamiseks ja arendamiseks Eesti NSV-s eraldati meie vabariigi 1945. a. eelarvest 42875 000 rubla.[2]

Suurt abi meie vabariigi põllumajanduse taastamisel osutasid Eesti NSV töötavale talurahvale ka vennasvabariigid, kust kohe peale Eesti NSV territooriumi vabastamist hakkas saabuma suurel hulgal mineraalväetisi, traktoreid, traktoriharjasid, rüstav, viljä- ja heinaniitjaid, masinate tagavaraosi, rehepeksumasinaid, atru, sõe-saa-äkkeid, randa, sepasüit, õli, kõlusekraadu, -naelu jne.

Rahalise ja väärtuseks arvestatult oli meie vabariigi põllumajandus vennasvabariikidest 1945. a. põllutöörüistu, - masinaid ja mineraalväetistest 14 miljoni rubla eest.[3] Maimõtud aastal tavdi vennasva-

---

[1] „Rahva Hääl", 1. jaanuaril 1946.

[2] P. Kurdo, Kõne ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgul 1945. a. „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12, lk. 521.

[3] O. Sepre, Nõukogude võimu abi töötavale talurahvale, „Rahva Hääl", 20. veebruaril 1948.

riikidest Eesti NSV-sse 3754,3 tonni kunstväetist ja 30 248 tonni seemneviljä, millega kindlustati põllumajanduse normaalne seemendamine[1].

Täna ulatuslikule abile, mida Eesti NSV sai Nõukogude Liidu valitsuselt ja rahvastelt, suutis eesti töölaev talurahvas vastata töötades talvi- ja suviviljaga külvipinna 1945. aastal 172 000 ha-ni, s.o. 38% võrra rohkem kui 1944. aastal[2]. Teatud edusamme tehti ka loomakasvatuse alal. 1945. a. suurenes veiste arv 1,4%, sigade arv 1,8% ja hobuste arv 5,4% võrra.

Vaatamata teatud edusammudele jäi viljasaak nagu külvipindki ja loomade arv siiski sõjaeelsest tasemest madalamale. Sõjaline tase nagu Nõukogude Liidu põllumajanduses tuli ületada sõjajärgsel viiesaastakul, mil meil suure kodumaa asus rahuliku rahvamajanduse taastamise ja arendamise teele.

Nagu täiskogus määras NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise neljas (viiendas järgnes) viie aasta plaan 1946–1950 sõjaeelse taseme saavutamise ja selle ületamise, nii ka põllumajanduse alal nägi plaan ette täielikult taastada ja kindlustada põllumajanduse ja loomakasvatuse

---

[1] „Rahva Hääl", 20. oktoobril 1946.

[2] O. Sepre, Armaame ENSV Ülemnõukogu I koosseisu VI istungjärk 12. juulil 1946. a. „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15, lk. 1007.

edasiarendamine oarusa okupatsiooni all almud rajaoonides, üldtades põllumajanduse taodangu säjaelse taseme 27% võrra NSVLiidus tervikuna[1].

Lähtudes NSVLiidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise neljandas viisaastakuplaanis põllumajanduselu püstitatud ülesannetest näeb Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaan 1946-1950 ette mõõdukat põllumajanduse tõõtsikmu taastamist ja põllumajandustaodangu säjaelse taseme ületamist Eesti NSV-s tervikuna. Vastavalt plaanile nähti ette viisaastasel lõpul meie Eesti NSV põllumajanduses taodangu kasvu 7% võrra 1940.a. võrreldes ja intensiivse karjakasvatuse, mõõgestiarenemist põllumajanduse, sea- ja linnukasvatuse ulatuslikku arengut, mis tõiduteraviljade kasvatust ulatuses, mis täielikult rahuldaks rahaerüi tasklid[2]. Teraviljasaak pidi viisaastasel viimasel aastal tõusma 722 000 tonnini, kartulisaak 1,4 tonnini ja meie külvipind 988 000 ha-ni. Viisaastakuplaani kohaselt pidi veiste arv tõusma 586 000-ni, lammaste ja kitsede arv 379 000-ni ning sigade arv 410 000-ni. Põllu-

---

1 Seadus NSVLiidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946.-1950., „Eesti Bolševik", 1946, nr. 7/8, lk. 481.

2 Seadus ENSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.-1950.a. „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15, lk. 1034 jj-d.

toodang pidi viisaastaku lõpuks talludes olema viie lehma kohta suurenema keskmiselt 48% võrra 1945. a. võrreldes ja saavutades tänases keskmiselt 2 950 liitrini aastas.

Teravilja toodanga suurendamiseks ja kasvatuse arenga kindlustamiseks ning loomade produktiivsuse tõstmiseks nähti ette ulatuslike meliorandustööde teostamist, mis kindlustaksid 55.000 ha ulatuses muldmaa ülesharimist, 60 000 ha ulatuses looduslike heinamaade parandamist, mitmeaastaste heinataimede külvipinna suurendamist 15% võrra ja nende viljakuse tundvarat tõstmist.

Põllumajanduse mehhaniseerimiseks nähti plaanis ette traktorijaamade ja traktorite arvu suurendamist, traktorijaamade remondibaasi moodustamist Tallinnas, Tartus, Viljandis ja jaoskondade remonditöökodade ehitamist iga traktorijaama juurde. Põllumajanduse elektrifitseerimiseks tuli ehitada 163 külaelektrijaama koguvõimsusega 7 400 kW.[1]

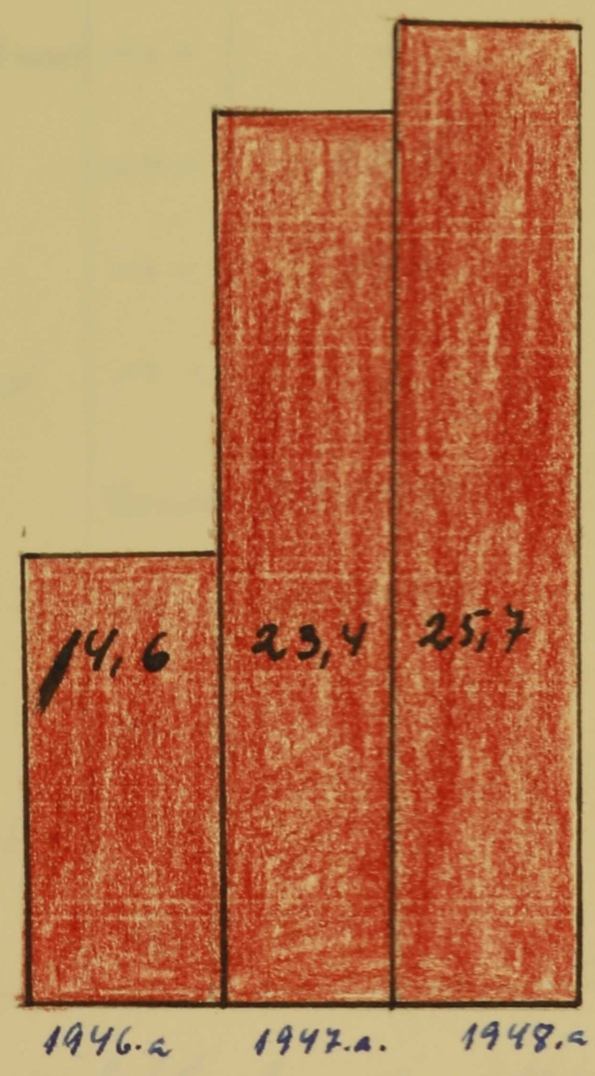
Viisaastakuplaaniga Eesti NSV-le püstitatud ülesanded iseloomustavad eredalt NSV Liidu valitsuse ja kommunistliku partei hoolitsust meie vabariigi põllumajanduse eest. Nende grandioosset

---

[1] Seaduse ENSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.–1950. a., „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15, lk. 1039.

hoodi ülesannete lahendamise poole põhjalikult muutma Eesti küla ilmet. Meie vabariigi põllumajandususte püstitatud ülesannete lahendamise poolmed mõõdab ilma vennasrahvaste ulatuslikku abita, ilma meie vabariigi põllumajanduse täielikku ümberkorraldamiseta ja suurmajanditelt kollektiivse põllumajandusele üle.

Eesti NSV põllumajanduses oli vaja mehhaniseerida. Selleks oli tarvis tuhandeid masinaid põllutöömaastu, nende tagavaraosi, kunstväetisi jne. Nõukogude valitsuse ja kommunistliku parteijuhtimisel varustasid vennasrahvad meie põllumajandust kõige vajaliku põllutöömasinate ja -mõõdikutega ning mineraalväetistega iga aasta ellenevast suuremas ulatuses. Miljoniteste rublade arvestuses sai Eesti NSV vennasvabariikidest põllutöömasinaid, nende tagavaraosi ja mineraalväetisi ulatuses, mida näitab all olev diagramm.[1]

[1] N Buzenkov, Kolhoorikorra võit Nõukogude Eestis, „Eesti Bolševik", 1949, nr. 24, lk. 53. andmed.

Sõjajärgse viisaastaku kolme esimese aasta jooksul on Vinnasvabariikidest Eesti NSV põllumajandusele toodud järgmisi põllutöömasinaid – riistu jm. kaupa[1]:

Nimetus	Mõõt-ühik	1946. a.	1947. a.	1948. a.
traktoreid	tk.	505	830	800
äkkeid	-"-	750	630	
kultivaatoreid	-"-	733	475	
traktorekke	-"-	88	115	130
traktoriatrasid	-"-	–	–	130
traktoriäkkeid	-"-	–	–	120
viljapeesungamasinaid	-"-	34	55	80
kombaine	-"-	–	–	10
lehamasinaid	-"-	90	510	450
viljamasinaid	-"-	272	318	
reasiduvajaid	-"-	268	392	390
kartulipanemismasinaid	-"-	100	–	10
kartuliväetusmasinaid	-"-	–	113	10
kobestehaarad	-"-	105	630	–
viljasorteerijaid	-"-	197	165	100
lihakultivaatoreid	-"-	–	22	–
mineraalväetist	tonni	30000	49000	82000
teraviljа	-"-	51051	–	–
lihasegamet	-"-	–	–	350
kultuurlihasegamet	-"-			15
autosid	tk.		10	25

[1] Vastavate aastate ajakirjade ja ajakirjade andmed.

Need on ainult üksikud näited vennastrahvaste abist mõsaastaku kolme esimese aasta jooksul meie põllumajandusele.

Produktiivsete põllutöömasinate ja -mürstade kasutamine ning põldude korralik väetamine võimaldas eesti töötaval talurahval leha põllumajanduses tõsiseid edusamme mõsaastaku plaani täitmisel kaigas. Pidevalt laienes külvipind ja suurenesid põllukultuuride saagid, kasvas traktorijaamade võimsus ja nende poolt tehtud tööde hulk.

Traktorijaamade poolt teostatud kümnetööd ha-s[1]

1945.a	1946.a.	1947.a.	1948.a
33118	56050	75835	106800

Põllukultuuride külvipind 1946.ja 1947.a. jooksul kasvas 85.000 ha võrra ja moodustas 1947.aastal 99% sõjaeelsest tasemest. Teraviljaüldsaak oli Eesti NSV-s 1947. aastal võrreldes 1945. aastaga 170% ja kartulisaak 143%[2]. Seejuures tõusis talurahva

---

[1] „Rahva Hääl"; 10. jaanuaril 1948. and med.

[2] „Rahva Hääl", 22. aprillil 1948.

keskmine teraviljasaak 14% ,jäalt ha-lt, mis oo-
hoosides 21%[1]. Tundmaid edusamme tehti ka
loomakasvatuse alal. 1947.a. kasvas veiste arv
1945. aastaga võrreldes 13%, lüpsilehmade arv
15%, sigade arv 19%, mis lammaste arv üle-
tas sõjaeelse taseme[2]. Ka 1948. aastal saavutas
meie vabariigi põllumajandus edu. Külvipind suu-
renes 43 700 ha võrra ja teraviljasaagid ületasid
sõjaeelse taseme 20% võrra[3]. Sovhoosides lai-
nes külvipind 1947. aastaga võrreldes ligi 35%, sellest
teravilja osas 38%, kartuli osas 33,3%, sööda-
viljade osas 57,6% ja juurviljade osas 73%[4].
Karjaloomade arv tõusis sovhoosides 1948. aastal
23,7% võrra 1947. aastaga võrreldes ja kolhoo-
sides kasvas nende arv kaheksakordseks.

Kuid tõsiasjana ei täitnud meie vabariigi põl-
lumajandus 1948. a. plaanis ettenähtud ülesandeid.
Nii jäi teraviljade külvi plaanist täitmata 3,7%,
tehniliste kultuuride osas täideti plaan ainult
58,3% ulatuses[5].

Ebarahuldav oli plaanitäitmine ka loomakasva-

---

1 „Rahva Hääl", 28. jaanuar 1947.
2 „Rahva Hääl", 10. jaanuar 1948.
3 „Rahva Hääl", 13. aprillil 1949.
4 samas.
5 samas.

tuse alal. Hobuse kasvatuse osas täideti plaanist 87,1%, lehmade osas 91,6%, sigade osas 74,5% ja lammaste kasvatuse plaanist 70,7%[1].

Plaani mittetäitmine näitas, et hoolimata suurest abist, mida osutasid kommunistlik partei, Nõukogude valitsus ja vennasrahvad, ei suutnud meie vabariigi põllumajandus saavutada tõsist edu, sest meil nagu ennegi vanemates vennasvabariikides ali peale nõukogude võimu kehtestamist esialgu maal säilinud väiketootmine. Täielik üleminek väikestes majapidamistes tegi võimatuks nõukogude tehnika ja teaduse saavutuste massilise kasutamise ja põhjustas talumajapidamiste vähest tootlikkust.

Väiketootmist püsimine maal hoidis pidurdamas rahvamajanduse üldist arengut, sotsialistlikul põhimõttel majandusseaduse - töötajate järjest kasvavate materiaalsete ja kultuuriliste tarvete rahuldamist. Samuti ta ei andnud meie vabariigi sotsialistlikule tööstusele, mis toimus parajasti industrialiseerimine, küllaldaselt toormaterjali ega rahuldanud täielikult kasvava linnarahvastiku vajaduri toiduainetes. V. I. Lenin õpetas, et väikemajapidamistega ei pääse välja hädast, et „kui me jääme vanaviisi istuma väikemajanduslikesse, isegi vabade uudisnikena vabal maal, ähvardab

---

[1] „Rahva Hääl", 13. aprillil 1949.

meid imagi väältimatut hukatust..."[1] Väljapääsu olukorrast võis seamutada ainult põllumajanduse kollektiviseerimise teel. Kuid esitalurahvas ei nagu tüütegi vennasvabariikide talurahvas ei olnud kohe otsustavalmistatud ülemineku kollektiivsele arengutele.

Tingimused kollektiviseerimiseks Eesti NSV-s olid loodud juba nõukogude võimu kehtestamisega, maa natsionaliseerimisega ja traktorijaamade võrgu loomisega. Kolhoosiliikumise ettevalmistamine Eesti NSV-s algas selle juba nõukogude võimu esimestest päevadest peale.

Kehtestatud maareform, nõukogude võimu maksupoliitika, ulatuslik krediit (mida kulakuile ei antud) ja moodsate põllutöömasinatega varustatud traktorijaamad aitasid ühendada kehva- ja väiketalupidajate olukorra kergendamisele ja kulakluse jõrsule püramiidile nüüd väljatõstmisele. Peale traktorijaamade ja kolhoosiliikumise ettevalmistamise tehnilisi põllumajanduse kollektiviseerimise eelmäärke oli ka sovhoose. 1945.a. oli Eesti NSV-s 54 sovhoosi, mis varustati ulatuslikult tänapäevase tehnikaga.[2] 1948.a. kasvas nende arv juba 73-ni. Sovhooside eeskuju näitas talupidajatele, et

[1] V. I. Lenin, Teosed, 24. k., Tallinn 1954, lk. 464.

[2] N. Buzulukov, Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis, „Eesti Bolševik", 1949, nr. 24. lk. 54.

sotsialistliku suurmajapidamise tingimustes on võimalik tõsta tööviljakust mitme korraldet võrreldes ülesikmajapidamistega. Samal ajal andsid Eesti NSV sovhoosid suurt abi talupoegadele inventari remontimisel, noorkarja ja seemnevilja müümisega. Nõukogude võim muutis Eestis täielikult ümber ka põllumajanduslikku ühistegevust. Kodanluse võimu ajal tekkisid mõõdukad ühistud kulakute huvides ning nende juhtimine oli kulakute käes. Nõukogude võimu ajal aga puhastati põllumajanduslikke ühistud rahvavaenulikest elementidest ja nende juhtimine läks töötava talurahva kätte. Paljudes ühistutes organiseerisid talupojad oma algatusel ühismajandeid ja omandasid seal kogemusi maa kollektiivse harimise alal.

Need nõukogude võimu poolt tarvitusele võetud abinõud loid eeldused Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimiseks sotsialistlikul alusel ja muutsid järsult klassijõudude vahekorra Eesti külas, pannes aluse kindlale liidule töölisklassi, külalaekvivalentse ja kesktalupoegade vahel.

Töötava talurahva suurenemisel kollektiivse põllumajanduse teele juhindusid Eestimaa Kommunistlik partei ja valitsus leninlik-stalinlikust kollektiviseerimisõpetusest, mis põhineb vabatahtlikkuse printsiibil. J. V. Stalin rõhutas,

et „kolhoose ei tohi rajada vägivallaga. See oleks rumal ja reaktsiooniline," talupoegadele tuleb anda võimalus, „... veenduda nii tehnika jõus ja tähtsuses, majapidamise nii, kollektiivse organiseerimise jõus ja tähtsuses"[1].

Vastavalt sellele antri ka eesti täiskasvanud talupoegadele võimalus oma isiklike kogemuste põhjal veenduda kolhoosikorra ülekaalus väärtuse ühismajapidamise ees ja asjalikult tutvuda kolhoosi de ja sovhoosi de elu ja tegevusega. Paljud talupojad tutvusid juba 1940. ja 1941. aastal korraldatud ekskursioonidel Venemaale Ukraina ja Suure Ysamaa ajal tagalas kolhoosikorraga. Peale sõda külastasid Venemaale Eestist varemmate viimas vabatüki de kolhoosnikud. Nii saabusid 1946. a. veebruaris Eestisse küllakaugelt sugurvunnad Stalini nimelisest kolhoosist Abhaasia autonoomsest vabariigist ja jutustasid meie talurahvale kolhoosikorra eelistest. Selleks et ise näha ja veenduda kolhoosikorra paremustes ühismajapidamises, korraldasid Eesti NSV talupojad korduvalt ekskursioone vanematesse viimas vabariikidesse. 1947. a. oktoobris-novembris korraldasid eesti talupojad ekskursiooni Kaukaasiasse. Talupojad käigist Eesti NSV maaondadest tutvusid

---

1 J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk 290.

2 „Rahva Hääl", 26. veebruaril 1946.

praegu kolm nädalat kestnud ekskursioonil Salme kolhoosimõlaga ja Kaukaasia vaatamisväärsustega[1]. 1948. a. veebruaris külastasid Eesti N-St talupojad Leningradi oblasti ja tüüsi kolhoose. Saadud muljed olid üheks tugevaks tõukeks talupoegade astumisel kolhoosi.

Viimastrahvastes kogemused näitasid, et kolhoosi de loomise tagajärul 1933-1938. a. kestel üleüldise põllumajanduse igaaastane üldtoodang kasv 10 korda võrreldes ümbrikmajapidamise ajajärguga[2]. Samal ajal tehti talupoegade hulgas ka suurt poliitilist selgitustööd, sest kolhoosikorra loomine alenes peamiselt talupoegade endi poliitilisest teadlikkusest.

Kõige selle tulemusel toimus murrang eesti töötava talurahva teadlikus ja juba 1947. a. lõpul, mil kehvikute algatusel moodustati Saaremaal V. Kingissepa nimeline kolhoos. Aasta lõpuks oli loodud juba 5 kolhoosi ning järgmisel aasta kevadkülvi ajaks töösis nende arv juba 58-ni. Edukalt lõpetatud kevadkülvi

---

1 „Rahva Hääl", 16. novembril 1947.

2 A. Mäe, Kolhoosikorra võit Eesti külas, „Rahva Hääl", 11. juulil 1950.

tulemusel ali saak kolhoosides mõlkide kultuuride osas 20-25% suurem kui riigiktaludes.[1] Riigiktalud kolhoosid ületasid tunduvalt 1948.a. teraviljasaagi tootmise plaani, mis peegeldub allolevas tabelis.[2]

Kolhoosi de nimi ja asukoht	Kultuuride nimetus	Plaanis ette-nähtud saak tsentnerites 1 ha-lt	Teodaug tsentnerites 1 ha-lt
„Esimese Mai" kolhoos Jõgevamaal	talvnisu	14	30
	oder	12,5	20,2
	segavili	12,5	22,8
„Kaardivälelase"	talvnisu	15	22,93
„Sädet" Läänemaal	talvnisu	15	22
	talvrukis	15	22,36
	kaer	11	26,4

Eesti NSV kolhoosside edusammud said edaspidise kollektiviseerimiskäigu ühes tähtsaks õhutajaks. Alates 1948.a. septembrist hakkas kollektiviseerimisliikumine Eesti NSV-s järjest laienema ja jõudis 1949.a. märtsikuu lõpul massilise kollektiviseerimise tasemele. 1949.a. kevadkülvi alguseks oli 71,1%

---

[1] H. Mäl, Kolhoonikorra võit Eesti külas, „Rahva Hääl", 11. juulil 1952.

[2] „Rahva Hääl", 13. aprillil 1949. andmed.

talupoegadest asunud kolhoosidesse. Kollektiviseerimisega kaasnes äge klassivõitlus Eesti NSV külas. Kodanlikund natsionalistid, kulakud ja nende abilised levitasid laimu kolhooside kohta ja nõukogude korrale vastuolulisi teooriaid. Kõigepealt pöörati kollektiivmajandite loomiseks sobiv eesti talupoja sügavalt individualistlik psühholoogia - nn. „eesti rahvuslik iseloom", mis seisnevat „Sõõrmesõgri" kitsarinnalises, ümbruskeskses pie. Teisi väitsid kodanlikund natsionalistid, et seltsi ja kiriku maastik ning surnuaedade paiknemine ei võimaldavat kolhoose luua ega masinaid kasutada. Juba esimesed kolhooside kogemused lükkasid ümber need väärteooriad.

Peale väärteooriate levitamise kirjutasid ja ähvardasid rahvavaenulased kehvikuud ja kommunikke ning õhutasid neid loomade hävitamisele. Kulakud ja nende käsilased põletasid kolhoosides hooneid ja vilja ning teostasid bandiitlikke akte küla aktivistide ja kolhoosiliikmete pealdajate vastu. Seal kus poliitiline valvsus ali nõrgem pugesid nad kolhooside esimeeste ja teistele juhtivatele kohtadele, et õõnestada kolhoose seestpoolt.

Tõõtav talurahvas nõudis kulakute likvideerimist, sest ta mõistis, et „kulakud on kõige

elajalikumad, kõige tuoremad, kõige metsikumad ekspluataatorid..."[1]

Kasutades vennasrahvaste kulaklusevastase võitlemise kogemusi ja tuginedes talurahvamasside toetusele alt poolt läks partei kulaklase piiramise ja väljatõrjumise poliitikalt üle kulaklase kui klassi likvideerimisele 1949. a. kevadel. Sõna kulaklase likvideerimisest ja kõigi kapitalistlike elemente väljajuurimisest ei olnud võimalik luua ja tungevdada valhaoriikide Eesti NSV-s

Eesti talurahva elus toimus sügavaim revolutsiooniline pööre, mis oma tagajärgedelt võrdub revolutsioonilise pöördega 1940. a. suvel. 1949. a. kevadel toimunud revolutsioonilise pöörde tulemusena Eesti NSV-s kolm sotsialistliku ümberkujundamise põhisündmust: 1) likvideeriti kõige arvukam ekspluateerijate klass - kulaklus, 2) sotsialistliku majapidamise tulemusena arvukaim töörahva klass - talupojad ja 3) nõukogude võim Eestis sai sotsialistliku baasi põllumajanduses.

Nüüdsest peale oli Eesti NSV sotsialistliku tööstuse kõrval ka põllumajandus muutunud sotsia-

---

[1] V. I. Lenin, Valitud teosed, II k., Tallinn 1946, lk. 284.

listlikkus. Kollektiviseerimine tõstatati Eesti NSV kiiremini ja teistes tiigi mustes, kui omal ajal vanemates vennasvabariikides. Meie vabariigis toimus põllumajanduse kollektiviseerimine ühtaegselt tööstuse industrialiseerimisega. Seda võimaldas asjaolu, et vanemates vennasvabariikides oli sotsialism juba võitnud ja nende sotsialistlik tööstus varustas meie vabariigi põllumajandust põllutöömasinate ja -riistadega. Seega polnud meil tarvis oodata, kuni tõimub meie tööstuse industrialiseerimine ja ise hakkab varustama meie vabariigi põllumajandust vajalike masinatega. Tänu vennasrahvaste abile, loodi meie vabariigis lühikese ajaga uus, kaasaegne traktorijaamade võrk juba enne kollektiviseerimist, mis võimaldas kolhoosides kohe laialdaselt mehhaniseerida põllumajanduslikke tootmisi. Teiselt rakendati meie vabariigi põllumajanduse kollektiviseerimisel vennasrahvaste kiirkalkine kogemusi. Kasutati ära proovitud tootmistöö organiseerimisvõtteid ja välditi vigu, mis esinesid vanemates vennasvabariikides, kus neid kogemusi kasutada polnud.

Üldine kollektiviseerimine lõi uued suured Eesti NSV põllumajanduse ulatuslikumaks mehhaniseerimiseks. Selle ülesande täitmiseks loodi 1949. a. meie vabariigis juurde 15 uut traktori-

jaama, mis varustati tugevajõulise liinitraktoriga ja moodsate traktorihaakemõistadega[1]. Tunduvalt laienes traktoripark. Ainult 1949. a. jooksul sai Eesti NSV põllumajanduse rohkem traktoreid kui nahemõõnne aasta kestel kodanluse võimu ajal[2]. Peale traktorite saadeti 1949. a. meie vabariigis põllutööde mehhaniseerimiseks ise liikuvaid kombaine, 60 rehepeksumasinat, 400 traktoriatša, 115 traktorikultivaatorit ja üle 300 teise traktorihaakemõõsta.

1950. a. arenes meie vabariigis põllumajanduse mehhaniseerimine veelgi kiiremas tempos, millega soodsad oludused lõi väikeste kolhoosside ühinemine. 1950. a. laodi veel 17 traktorijaama[3]. Seega tõusis traktorijaamade arv 1950. aastal 56-ni. Kiiresti kasvas traktoripargi võimsus suurenedes 1949. a. võrdluses 72% võrra eelneva aastaga võrreldes ja 1950. a. lõpuks

---

1 Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eestimaa Kommunistlise (bolševike) Partei Keskkomitee määrus „Eesti NSV põllumajanduse abistamise abinõudest", „Rahva Hääl", 24. veebruaril 1949.

2 H. Mäe, Eesti NSV põllumajanduse mehhaniseerimise olukord ja arengu perspektiivid, „Rahva Hääl", 19. märtsil 1950.

3 samas.

5 korda 1949.a. 1. jaanuariseisuga võrreldes[1]. Uute traktorijaamade varustamisega ja endiste -jaamade masinapargi täiendamisega sai Eesti NSV ümmarguselt 1950.a. üle 1000 traktori, üle 100 isekäikuva kombaini rohkem kui 500 ruhepressmasinat, 1200 mitme- ja kolmeosalist traktoriatsa, 200 mooküneatsa, 255 traktoritõukurmasinat ja üle tuhande teise traktorihaakeriista, 250 veoautot[2], 56 isekäivat traviljakuivatit ja 100 kartulipanemismasinat[3].

Linakorjustustööde mehhaniseerimisega tuodi ümmarguselt 30 linaeritusmasinat ja 10 linakombaini. Ümbruses Kolhoosides, nagu Põltsamaa rajoonis Stalini nimelises kolhoosis Worstati 1950.a. kogu lina masinatega[4].

Rõõbiti traktorijaamade varustamisega on vahetuvarte kaasabil välja ehitatud remonditehased Tallinnas, Viljandis ja traktorijaamade juures olevad remonditöökojad, mis on võimestatud Moskva, Harkovi Leningradi jt. linnade

---

[1] A. Mäe, Eesti NSV põllumajanduse mehhaniseerimise olukord ja arengu perspektiivid, „Rahva Hääl", 19. märtsil 1950.

[2] A. Mäe, Kolhoosikoda võit Eesti külas, „Rahva Hääl", 11. juulil 1950.

[3] H. Mäe, Eesti NSV põllumajanduse mehhaniseerimise olukord ja arengu perspektiivid, „Rahva Hääl", 19. märtsil 1950.

[4] Samas.

tehastes valmistatud tööpinkidega. Vennasvabariikidest saadud traktorite ja põllutöömasinate tulemused tõusis traktorijaamade töömaht 1950.a. ligemale 15 korda võrreldes 1945 aastaga.[1]

Mitte ainult põllutöömasinaid, vaid ka niisuguse kogemuse saavad meie põllumajanduslikud traktoristid vennasrahvastelt. Järgides vennasvabariikide eeskujulikke traktoristide töökogemusi tõstis Illene traktorijaama traktorist nn. Piirs välja tööstuse traktorid 92 pehmemünnini ha-lt 1947.a. 518 ha-ni 1950 aastal.[2] Selle töövõidu saavutamisel on ka paljudel teistel Eesti NSV traktoristidel, kes on omandanud vennasrahvastest traktoristide töökogemusi.

Seoses kollektiviseerimisega suurenes ka vennasvabariikidest saadud mineraalväetiste hulk. 1949.a. toodi Eesti NSV-sse 91000 tonni ja 1950.aastal ainult nõukogude ja Saksa põllumajandusega ühinemise tõttu 96000 tonni mineraalväetist.[3]

Põllumajanduse kollektiviseerimine lõi avarad võimalused ka Eesti NSV-s loomakasvatuse arenguks. Suure tähtsusega oli selles osas

---

[1] V. Kosar, Vennasvabariikide abi Eesti NSV põllumajanduse mehhaniseerimisel, „Rahva Hääl", 3. detsembril 1950.

[2] Samas.

[3] H. Mäe, Kolhoosikorra võit Eesti külas, „Rahva Hääl", 11. juulil 1950.

NSV Liidu valitsuse ja kommunistliku partei määrus „Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühishoonekasvatuse arendamise kolme aasta plaan (1949-1951)", mille nõuete ette loomade arvu ja produktiivsuse sellist tõusu, mis võimaldaks 1952. a. loomasaaduste toodangut tõsta 1,5 kordselt[1]. Määruses rõhutatakse söödabaasi seniselt ülatuslikku laiendamise vajadust ning palju jõukulu nõudvate töödе seniselt ülatuslikumat mehhaniseerimist. Vastavalt sellele määrusele ja ka varem suunati Nõukogude Liidu valitsuse kaalutlusel Eesti NSV-sse vennasvabariikidest suurel hulgal tõulaomi tõulava de loomiseks. 1946. a. oli juba saadetud vennasvabariikidest Eesti NSV-sse loomakasvatuse arendamiseks 700 tõusiga, 500 lehma, 500 tõuhobust, 60000 tõukanamuna[2]. 1949. a. toodi Orjoli oblastist 40 tõujõaga ning järgmisel aastal Moskva oblastist parimatest tõuhoonekasvatus sovhoosidest suurel arvul tõusigu. Vene NFSV liinukasvatuse sovhoosidest toodi tuhandeid tõumuune ja tõukana ning Kuibõsevi sovhoosidest üle tuhande meriläspere[3]. Seoses

---

1 NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja VKP(b) Keskkomitee määrus „Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühishoonekasvatuse arendamise kolme aasta plaan 1949-1951."; „Rahva Hääl", 20. aprillil 1949.

2 „Rahva Hääl", 24. oktoobril 1946.

3 A. Mõttus, Sovhooside areng meie vabariigis, „Sotsialistlik Põllumajandus", 1950, nr. 7. lk. 518.

on viimastahtsad osutamud ka loomakasvatustöödemehhaniseerimisel. 1950.a. saadeti Eesti NSV-sse üle 3000 võlpumba, 12500 automaatjootjat, 500 üppmaandteed söötade transportimiseks, 80 elektriliinisaparaati, 700 kaarutuli-puudurstajat ja samapalju kaartuliaurutajaid ning 250 juur-viljapuurstajat.[1] Peale selle on saadetud veel 250 jahuveski sõelaelet, 170 taanitoriga täiuvitatavat silolõikajat, söötade segajaid ja tuhandeid teisi vajalikke inventari-farmitööde mehhaniseerimiseks.

Tänu kolhoorivoora võidule, mis andis võimaluse loomakasvatuse paremaks arenguks ja vennasrahvaste abile, areneb kiiresti kolhoosides ühiskasvatus. Kui ühiskarjatalundite ajajärgul oli 1946-1948 aastal viisteaastane juurdekasv 2%, siis juurdekasv 2,1%, mis ainult ühelteistkümne kuu vastel 1949.a. juulist 1950.a. juunini kasvas veiste arv kolhoosides 47%, sigade arv 140%.[2] Piimatoodang „Ühe Elu" kolhoosis tõusis keskmiselt ühe lehma kohta 1949.a. 3042 kg-ni. Üle 2500 kg-liste piimatoodangute keskmiselt lehma kohta aastas oli mitmetes Viljandi, Jõgeva, Pärnu ja Tartu rajoonide kolhoosides. Sovhoosides saadi 1949.a. keskmiselt lehma

---

[1] A. Mäe, Eesti NSV põllumajanduse mehhaniseerimise alused ja arengu perspektiivid, „Rahva Hääl", 13. märtsil 1950.

[2] A. Mäe, Kolhoorivoora võit Eesti külas, „Rahva Hääl", 11. juulil 1950.

kohta 3878 liitrit piima[1], kuid Trügi sovhoosi
saadi järgmisel aastal lehma kohta vaid 6670 kg
piima[2]. Meie vabariigi kolhooside ja sovhooside
ülöislaomakasvatuse edukat arengut märgitseb
ka NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja Ü K(b)P Kesskomitee
1949.a 18. aprilli määruse täitmise käigust,
et „tõsiseid saavutusi on ülöislaomakasvatuse
arendamises Läti NSV-s, Leedu NSV-s, Eesti NSV-s
ning Ukraina NSV lääne oblastites, kus kolhoo-
sidesse ühinemud talud organiseeriti 1949.a.
suure hulga produktiivsete loomade ja lindude
de farme"[3].

Seoses loomakasvatuse edasise arenguga tek-
kis mõõnu vajadus süvendada teoori lahendamiseks.
Kollektiviseerimine lõi eeldused mitmesuguse ma-
parandustööde teostamiseks ja nende mehhani-
seerimiseks. Neist vajadustest ja eeldustest lähtu-
des võttis Eesti NSV ülemnõukogu vastu seaduse
„Raostunud maade kultiveerimise ja karjatusele võt-

---

[1] J. Käbin, 10 aastat Nõukogude Eestit, „Eesti Bolševik", 1950, nr. 13, lk. 16.

[2] A. Kiik, Trügi sovhoos ülelüdalise põllumajandushäitluse kandidaat, „Sotsialistlik Põllumajandus", 1950, nr. 12, lk. 912.

[3] NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja Ü K(b)P Keskkomitee 1949. aasta 18. aprilli määrus „Kolhooside ja sovhoosi-de produktiivse ülöislaomakasvatuse arendamise kolme aasta plaani (1949-1951) täitmise käigust", „Rahva Hääl", 25. märtsil 1950.

mise ning heinavälja-niiluviirdade rakendamise plaani kohta Eesti NSV-s suurte ja püsivate saaride niindlustamiseks ning looduskaitsevööndi niindla ööbdabaasi rajamiseks"[1]. Vastuvõetud seaduse kohaselt sai 1949. a. alatuslike maaparandustööde alg- ja mehhaniseerimisaastaks Eesti NSV-s. Kuni selle ajani tööstatistika maaparandustöödel mäned väikesed eskavaatorid ja teised masinad, mis on selgelaatse arjaaluga, et enne 1949. a. sügiseni püüsis meal väikemajandite tüüpkaal, mis ei võimaldanud maaparandustöid alatuslikult tootsida ega mehhaniseerida.

1949. a. moodustati Paide maaparandusjaam, millele lisandus 1950. a. veel 5 uut maaparandusjaama[2]. Peale kuue maaparandusjaama, mis tegutsesid 1950. a., varustati veel 20 traktorijaama maaparandusmasinatega, nagu eskavaatoritega, lintkraantoritega, detailkraavilõikajatega, kivikorjustus- ja kännujuurimismasinatega, võsalõikajatega, kuldoseritega, saekünniatsade, rasketraktorite

---

[1] Eesti NSV Ülemnõukogu viies istungjärk 2. augustil 1949, Tallinn 1950. lk. 4.

[2] M. Kozlov, Organisatsioonilise töö ülesanded looduse ümberkujundamise stalinliku plaani teostamisel Eesti NSV-s, "Eesti Bolševik", 1949, nr. 13, lk. 41

ja tesse rea teiste marinatiga, mille üldväärtus on vähemalt 50 miljonit rubla[1]. Suuremahulisi osutasid vennasrahvad ka Eesti NSV põllumajanduse elektrifitseerimissüsteemi taastamisel, mis Isamaasõja ajal oli peaaegu täielikult purustatud. 216 elektrijaamast, mis hõlmas 11 000 talumajapidamist, oli säilinud ainult 158 elektrijaamat.[2]

Elektrijaamajamad olid purustatud, kõik paremad elektrigeneraatorid ja mootorid, seadmed ning aparatuurs oli väljaviidud. Põllumajanduse elektrifitseerimisel asetati ka meie vabariigis praktikas vastavalt NLKP Keskkomitee 2-9. mai 1948. a. määrusele rajatöö ära kasutamisele, et hoonestada puitu ja põlevkivi.[3]

Põllumajanduse elektrifitseerimisel varustasid vennasrahvad meid mahukate defitsiitsete materjalidega, nagu elektrimootorite, -generaatorite, kõrgepinge isolaatorite, mõõteriistade, transformaatorite, välisvõrgujuhtmete ja elektrijaamade sisseseadetega. Näiteks Mustvee elektrijaam sai vennasrahvailt 75-HP lokomobiili, Põltsamaa hüdroelektrijaamale ehitas Riia tehase me

---

[1] Eesti NSV Ülemnõukogu viies istungjärk 2. augustil 1949., lk. 17.

[2] A. Hansen, Eesti NSV põllumajanduse elektrifitseerimise kavand, „Eesti Põllumajandus", 1946, nr. 2/3, lk. 88.

[3] P. Kozõrevski, Eesti NSV põllumajanduse elektrifitseerimise võimsa tõusu eest, „Eesti Põllumajandus", 1948, nr. 10, lk. 597.

versiturbeini[1]. Viljandimaal Tänastikmal seati üles 10 kW võimsusega transformaator-alajaama ning Tuudalu hüdroelektrijaam sai 125 kW generaatori[2].

Tõhusa abi tulemusel lõpetati Eesti NSV-s mõnedes kolhoosides, nagu V. Kingissepa nimelises kolhoosis (Saaremaal), samuti kolhooside „Võit" (Võrumaal), „Päsnjõe Leek" (Pärnumaal), „Punane Koit" (Viljandimaal) ja mõnes teistes kolhooside elektrifitseerimistööd juba 1948. aastal[3].

Kuidas toimus Eesti NSV põllumajanduse elektrifitseerimine, seda näitab allolev tabel, mõttes 100%-na aluseks 1941. a seisu[4].

Näitaja nimetus	Mõõtühik	Seis 1. jaanuaril %		
		1941. a.	1945. a	1951. a.
Hüdroelektrijaamade arv ja võimsus	tk.	100	146	400
	kW	100	142	485
Soojuselektrijaamade arv ja võimsus	tk.	100	117	282
	kW	100	132	400
Transformaator-alajaamade arv ja võimsus	tk.	100	135	865
	kW	100	138	1125
Elektrienergia tarvitus	kWh	100	235	790
Elektrifitseeritud traktorijaamad	—	100	169	680
" " sovhoosid	—	100	154	470
Üles seatud valgustuspunkte	tk.	100	167	345
Üles seatud elektrimootoreid	tk.	100	175	535
Ehitatud nõrkpingeliine	km	100	178	605
Ehitatud madalpingeliine	km	100	205	325

---

1 „Rahva Hääl", 20. juunil 1948.

2 K. Pratka, Uusi põllumajanduslikke elektriseadmeid, „Eesti Põllumajandus", 1949, nr. 2, lk. 124.

3 „Rahva Hääl", 20. juunil 1948.

4 K. Pratka, Juntele saavutustele põllumajanduse elektrifitseerimisel, „Sotsialistlik Põllumajandus", 1951. nr. 1. lk. 60.

Venemaa rabamiilide mlatuslinna abi tõttu suutis eesti talurahvas ära teha suure töö põllumajanduse elektrifitseerimisel. Viisaastaku lõpuks oli elektrifitseeritud 83 sovhoosi 42 traktorijaama ja traktoriparandusjaama, 486 kolhoosi ja 33000 kolhoosipere maja[1].

Tänu Nõukogude valitsuse ja kommunistliku partei hoolitsusele täideti nagu meil vabariigi põllumajanduses viisaastakuplaan edukalt. Põllumajanduslike töödе mehhaniseerimine ja ülesründ-liinu nõukogude agrotehnika kasutamine võimaldas tunduvalt laiendada külvipinda ja tõsta põldude viljakust. Teraviljа kultuuride osas suurenes külvipind 9%, tehnilistе kultuuride osas 3,5 korda[2]. Teravilja kogusaak ületas 1940. aasta taseme 1950. aastal.

Tunduvalt suurenes ka loomade arv ja nende produktiivsus. Kõigis majandite kategooriais suurenes veiste arv viie aasta jooksul 12%, lammaste arv 9% ja sigade arv 48%.

Samuti tõusis ka lehmade piimatoodang. Ühe aastalehma keskmine piimaand oli sovhoosides 1950. a üle 3800 liitri,[3] mis ületas tunduvalt plaa-

---

1 Eesti NSV sõjajärgse viie aasta plaani /1946-1950/ täitmise tulemustest, „Rahva Hääl", 15. juunil 1951.

2 samas.

3 samas.

nis ettenähtud (2950 l)[1] piimatoodangu. Viisaastaku jooksul pandi alus ja arendati Eesti NSV-s välja tuhkliku kahesu-, veisu- ja seakasvatuse tõuloomade nõrk. 1950. a. lõpuks oli kolhoosides 153 tõuloomi kasvatavat fasmi ja 73 tõuloomi kasvatavat sovhoosi.[2] Kõigis vabariigi kolhoosides oli moodustatud neli loomakasvatusfarmi, ming täideti edukalt ühiskasvatuse arendamise plaani. Paljudes majandades täideti see plaan juba 1950. aastal, võimaldades J. Käbinil Eesti NSV Ülemnõukogu sessioni dal öelda.[3]

Viisaastaku lõpuks organiseeriti vabariigis 56 traktorijaama ja 6 masinaarendusjaama, mis varustati moodsa nõukogude tehnikaga. Selle tulemusel mehhaniseeriti põllutöid 40% ulatuses, seal hulgas niimitöid 50% ja viljapeksu 70%.[4]

Viisaastaku jooksul oli põhjalikult muutunud Eesti küla ilme. Endiste primitiivsete teatmisvahenditega ümbritsetud talumaja pidas miste asemele ilusad lavdud elujõulised kolhoose, kus sai masinaalselt kasutada elektrilisen nõukogude tehnikat. Eesti NSV-s oli võitnud kolhoosikord, 92% talu-

---

1 Seadus Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.–1950. a. „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15, lk. 1041.

2 Eesti NSV sõjajärgse viie aasta plaani (1946–1950) täitmise tulemustest, „Rahva Hääl", 15. juunil 1951.

3 Eesti NSV Ülemnõukogu sessioon (juuli) istungjärk 20. juulil 1950, Tallinn 1951, lk. 18.

4 J. Käbin, Ettekanne Eestimaa K(b)P Keskkomitee töörahvast, „Rahva Hääl", 18. aprillil 1951.

palgadest ühines vabatahtlikult kolhoosidesse[1]. Sellise põhjaliku pöörde Eesti NSV põllumajanduses viis toimuda rõukogude võimu kehtestamise tulemusena, NSV Liidu valitsuse ja Kommunistliku partei juhtimisel ja suunamisel ning Nõukogude Liidu rahvaste sõpruse ja vastastikuse abistamise tingimustes.

---

[1] Eesti NSV Ajalugu, lk. 446

Eesti NSV sidemed vennasvabariikidega

Tallinn
Karjala Soome NSV
Petrozavodsk
Leningrad
Novgorod
Moskva
Jaroslavl
Ivanovo
Vladimir
Kolomna
Tuula
Orjol
Gorki
Kirov
Penza
Kuibõšev
Stalingrad
Nižni-Tagil
Tšeljabinsk
Magnitogorsk
Tomsk
Novosibirsk
Barnaul
Ural
N F S V
Ukraina NSV
Kiiev
Kišinev
Moldavia NSV
Odessa
Dnepropetrovsk
Rostov
Krasnodar
Gruusia NSV
Tbilisi
Armeenia NSV
Jerevan
Azerbaidžaan NSV
Baku
Turkmeeni NSV
Ašhabad
Usbeki NSV
Kasahi NSV
Alma-Ata
Frunze
Kirgiisi NSV
Stalinabad
Tadžiki NSV

III Vennasraskvarste abi sotsialistliku kultuuri kujunemisel Eesti NSV-s.

Vormilt rahvuslikku ja sisult sotsialistlikku kultuuri arengu Eesti NSV-s katkestas ajutiselt fašistliku Saksamaa reetuslik kallaletung NSV Liidule. Hitlerlaste peremehitsemise ajal said hävingu osaliseks meie vabariigis haridusasutused ja kogu kultuurikiilus valitses mandumine. Sõja ajal hävis Eesti NSV-s 179 koolimaja koos sisustuste ja õppevahenditega[1]. Tunduvalt purustati 73 ja osaliselt 315 koolimaja. Koolide raamatukogudes hävitasid hitlerlased ligi 400 000 köidet, enijaones näitekogudes kirjandust. Õppevahenditest hävis 75%. Tartu ülikool kaotas sõjategemise läbi ülo kolmandiku oma koosseisust, arvult 19. Teaduslike

---

[1] H. Raud, Saavutusi ja edusamme Nõukogude Eestis hariduse alal, „Nõukogude Kool", 1950, nr. 7, lk. 389.

õppekabinettide ning laboratooriumide himalõsemad sissesead ed viidi Saksamaale.

Saksamaale viidi ka üle 10 000 kunstiteose — pilte, skulptuure jm. Suurel hulgal põletati ja purustati parimaid kultuurisaavutusi, väärtuslikke ajaloolisi ehitisi, rüüviti tühjaks ja hävitati muuseume, arhiive ja raamatukogusid.

Fašistid põletasid Eesti NSV Teatrite „Vanemuise", „Ugala", „Endla" ja teiste laoned. Eesti teaduse ja kultuuri alal tegelejaid heideti vanglasse. Paljud neist tapeti või piinati surnuks. Terrori ohvritena langesid sajad pedagoogid, arstid ja kunstnikud, nagu H. Juhani, K. Lüman d, N. Kummits, A. Laigo, Kirjanik Tammsaare ja paljud teised intelligentsi hulgast.

Pärast maa vabastamist fašistlikest okupantidest asus Eesti rahvas kõrnuti taastöösse ja põllumajanduse taastamise ja arendamisega ning rahumeelse kultuuri arendamisele. Nõukogude korra taastamine Eesti NSV-s loi soodsad võimalused nõukogude teaduse, kirjanduse ja kunsti kiireks edasiarendamiseks, mis oli alanud juba pärast nõukogude võimu taastamist 1940. a. Eesti NSV-s ja teatud määral jätkus NSV Liidu tagalas Suure Isamaasõja päevil. Nõukogude valitsuse, kommunistliku partei ja rahvaste poolt antava

abi töötu toastati ja korrastati suhteliselt lühikese ajaga ja pandi suhteliselt täielt algjalu uuesmaalid ning muda kuivatuskaevude ja tehnilisemine. Et võimaldada nõigil töötajail, kellel mingil põhjusel alid jäänud õpinguid pooleli, neid jätkata, loodi peale Eesti NSV valeastmist muda muttüüpi üldhariduslikke koole, mis kodanlikus Eestis täielt puudusid: tööliis- ja maanoorte koolid ning täiskasvanute koolid ja mitmestatsionaarsed osakonnad koolide juurde. 1945-1946. õppeaastal töötas 1 tööliisnoorte kool 35 õpilasega, 3 maanoorte kooli 50 õpilasega ja 3 täiskasvanute kooli 700 õpilasega.

Koolide normaalse õppetöö korraldamisega vastavaid remonditakse meie haridusasutusi mitmesuguste õppevahenditega, nagu õppe- ja taduslikku kirjandusega, geograafiliste kaartidega, globuste, kuivmitkogude, mikroskoopide ja aparaatidega magnetiliste nähtuste demonstreerimiseks, samuti mõõtmete, pluiatsitsulgedega, mitmesuguste tiste laboratooriumide ja õppekabinettide sisustustega.

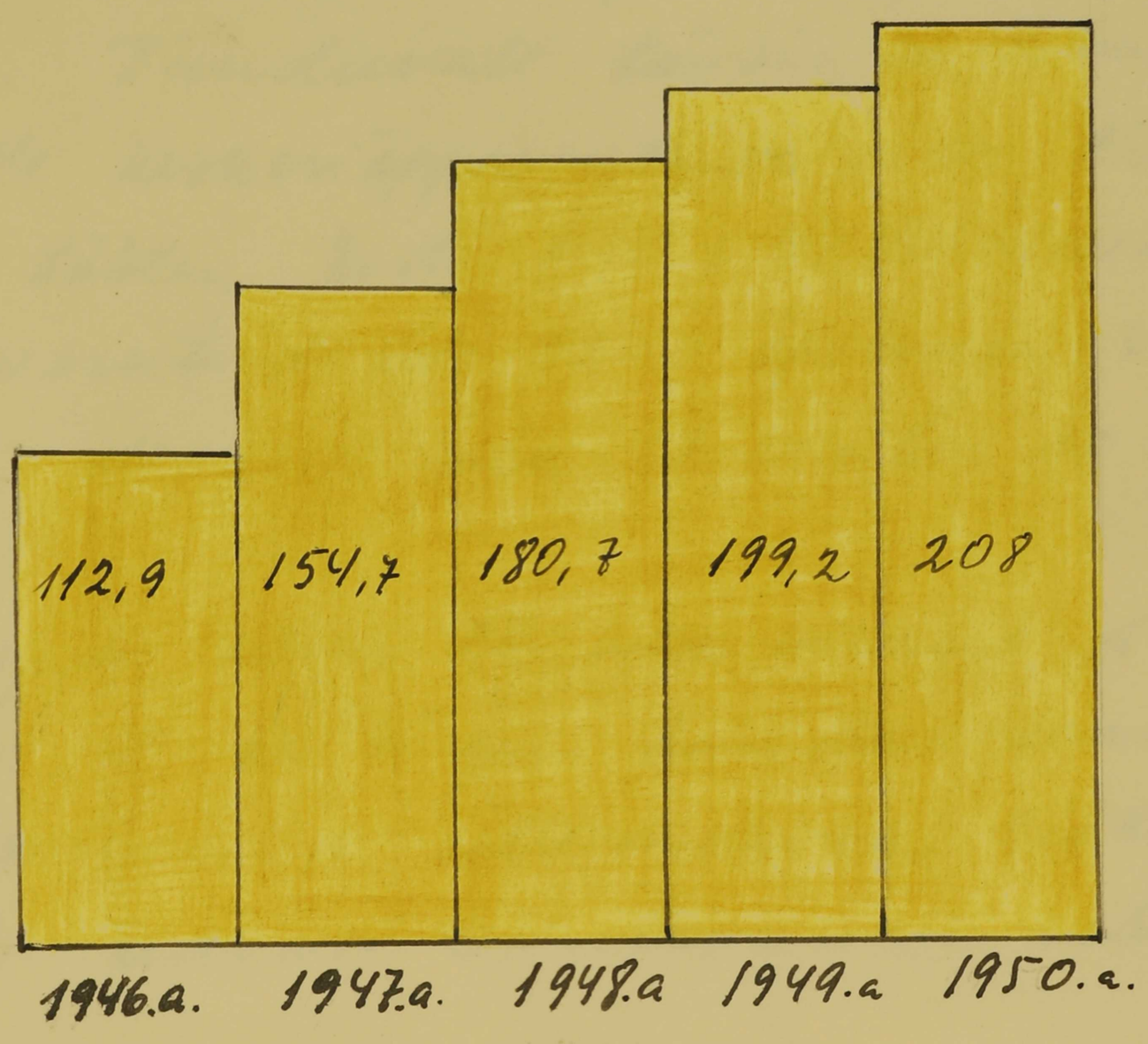
Arvukalt suunati õpujõudu perioodil remonvabanemistest Eesti NSV-sse ka haridusalal töötajaid, eriti õpetajate näol. Aastatel 1945-1949 saabus Eestisse 1179 õpetajat Haridusministeeriumi kaudu töole.[1]

---

[1] A. Raud, Saavutusi ja edusamme Nõukogude Eestis haridusalal, „Nõukogude Kool", 1950, nr. 7, lk. 397.

Nõukogude valitsus ja kommunistliku partei hoolitsust meie vabariigi rahvahariduse arendamise eest iseloomustavad sõjajärgse viisaastaku jooksul Eesti NSV Haridusministeeriumi liikmeskulutatud summad, mis on aastaaastalt suurenenud.

Eesti NSV Haridusministeeriumi liikmeskulutatud summad miljonites rublades[1].

Igakülgse abi tulemusel tugevnes sõjajärgsel aastail noorde õppe-materiaalne baas. Väiksemate õppevahendite baas taastati täielikult ja selle maht ületas sõjaeelse taseme. Ulatuslikult taastati sõja ajal

---

[1] A. Raud, Saavutusi ja edusamme Nõukogude Eestis hariduse alal, „Nõukogude Kool", 1950, nr. 7., lk. 400, and med

puurustatud koolimaju ja ehitati uusi. Aastatel 1945-1951 taastati ja ehitati kogusummas 72 koolihoonet 19073 õpilaskohaga[1]. Võsaastemu jooksul suurenes algkoolide, seitsmeklassiliste koolide ja keskkoolide arv 1170-ni. Õpilaste arv tõusis neis 148 000 inimeseni ja õpetajate arv tõusis üldhariduslikes koolides 7515-ni[2], mõndlusees algu teadud, et 1944/45. õppeaastal oli Eesti NSV-s 1026 üldhariduslikku kooli, milles õppis 108,6 tuhat õpilast[3] ja töötas 5308 õpetajat[4]. Tunduvalt tõusis ka tehnikumide ja muude keskeriõppeasutuste arv. Kui 1944/45. õppeaastal töötas Eesti NSV-s 37 tehnikumi ja muud keskeriõppeasutust üle 5500 õpilasega, siis 1949/50. õppeaastal oli neid juba 47 umbes 10 000 õpilasega[5].

Nõukogude võim lõi kõik eeldused ja tingimused selleks, et ka kõrgem haridus saaks tõsiselt massilisem ja kättesaadavam töötajaile. Otsuse peale Eesti NSV territooriumi vabastamist

---

1 H. Pint, Rahvahariduse edusammud Nõukogude Eestis, Tallinn 1953, lk. 22.

2 samas, lk. 10.

3 samas, lk. 20.

4 A. Raud, Saavutusi ja edusamme Nõukogude Eesti hariduse alal, „Nõukogude Kool", 1950, nr. 7, lk. 396.

5 H. Pint, Rahvahariduse edusammud Nõukogude Eestis, lk. 31-36

lühikese ajaga korraldati ja pandi suurt tööd Tartu Riiklik Ülikool, Tallinna Polütehniline Instituut, Konservatoorium, Kunstiinstituut ja Teatriinstituut. Lisaks nendele kõrgematele õppeasutustele asutati 1947.a. endiste õpetajate seminaride asemele kõrgemate õppeasutustena Tallinna ja Tartu õpetajate institutsioone eesmärgiga koolide õpetajate ettevalmistamiseks. Nõukogude valitsus, kommunistlik partei ja vennasvabariigid on suurt abi osutanud ka meie kõrgemaile õppeasutustele nii materiaalset kui ka valifitseeritud kaadri näol. Nii on Tallinna Pedagoogilisse Instituuti saabunud viimasel viiel aastal kokku 12 õpetajat[1] ja Tartu Riiklikku Ülikooli 65 õppejõudu, kes on täiendanud oma erialal vastavates teaduskondades[2]. Meie vabariigi kõrgemad õppeasutused on vennasvabariikidest saanud arvukalt teaduslikku ja õppekirjandust, laboratooriumidele kallikaid aparaate ja muud õppe- ja teaduslikuks töös vajalikku materjali.

Järgnevas on Tartu Riiklikku Ülikooli tegevust iseloomustavad arvulised andmed suurema kokkuvõtte saamiseks. Ajavahemikul 1945-1951 on Ülikoolis

---

[1] Tallinna Pedagoogilise Instituudi Kaadrite osakonna andmed.

[2] Tartu Riikliku Ülikooli Kaadrite osakonna andmed.

saanud ainult õppetööga seoses alvaleks mulu tusteks 8,6 miljonit rubla[1]. Teaduslikku eksperimentaalbaasi loomiseks sai TRÜ aastail 1945-1957 ligi 2,8 miljonit rubla ja jooksvaiks kuluta steks teaduslikku tööd alal ligi 1,7 miljonit rubla[2].

TRÜ sai 1946. a. vennasvabariikidest 34000 rubla eest õppevahendeid ja 218 000 rubla eest raamatuid[3]. Ainuüksi detsembrikuu jooksul 1944. aastal sai TRÜ Leningradi Riiklikult Ülikoolilt kingituseks 6000 õpperaamatut.

TRÜ sidemeid teiste vennasvabariikide ja mõigepealt Moskva ja Leningradi ülikoolidega ning teaduslike asutustega püütab ka nüüd mõi ülikooli professorid ja õppejõude an korduvalt suunata Moskva ja Leningradi kõrgemate õppeasutuste juures toimuvailt valiskatsioonidele kursustele. Nad on sageli külastanud V.V. Lidu ülikooli ja teaduslikke asutusi. Ainuüksi 1947/48. õppeaastal viibis d Leningradis ja Moskvas 132 õppejõudu[4].

Tartu Riiklikku ülikooli professorid ja õppejõud on osa võtnud ülelüdaliitlist teaduslikest kon-

---

1 F. Klement, 150 aastat Tartu Riiklikku ülikooli, „Eesti Bolševik", 1952, nr. 9, lk. 46.
2 samas, lk. 48.
3 Tartu Riiklikku ülikooli 150. juubeliaasta matesjäli d.
4 F. Klement, 150 aastat Tartu Riiklikku ülikooli, „Eesti Bolševik", 1952, nr. 9, lk. 49.

ferentsidest ja õppejõududest. Tartus on pidamisel laenguid ja ettekandeid paljudel õhtuõpetuse küsimustel, nagu näitab üliõpilaste teadustöö õigesti organiseerida.

Tihedad sidemed teiste küsimustega on ka 1948. a. asutatud üliõpilaste teadusliikumise ühingul.

Õhtuõpetuse võitu saavutab nõukogude kõrgkooli teaduse arengut meie maal ning teadusliikumine täie tõsiduse kõrgemates koolides. Selle tulemusel tõusid üldkooli teadlaste 1946-1951. aastani 400 teadustöö, sealhulgas kaitsesid 14 doktori- ja 55 kandidaaditööd ning valmistati ette 78 õpikut ja õppeabinõu[1].

Tundub alt on kasvanud ka üliõpilaste arv nõukogude kõrgkoolides tüngimata. Näiteks kasvas TRÜ-s üliõpilaste arv 1805. lt 1946. a.[2] 2418-le 1949/50 õppeaastal[3]. Väga suur oli üldkooli lõpetajate arvu kasv. 1945. a. lõpetas TRÜ ainult 4 üliõpilast[4], kuid 1949/50 õppeaastal tõusis nende arv aga 328-le[5].

---

[1] F. Klement, 150 aastat Tartu Riiklikku Ülikooli, „Eesti Bolševik", 1952, nr. 9, lk. 48.

[2] TRÜ Rektori kantselei aruanded kaustik 1946. a.

[3] TRÜ Rektori kantselei aruanded kaustik 1950. a.

[4] TRÜ Rektori kantselei aruanded kaustik 1948. a.

[5] TRÜ Rektori kantselei aruanded kaustik 1950. a.

Kasvanud on ka Tallinna Polütehnilise Instituudi lõpetajate arv. Kui nõukogude esimesel õppeaastal lõpetas selle õppeasutuse ainult paarkümmend üliõpilast, siis 1945-50. a. laskis Tallinna Polütehnilise Instituut välja 498 noort spetsialisti[1]. Üldse andsid kõik meie vabariigi kõrgemad nõukogude 1941. a. kooliks 364 erialadlast, kuid 1949. a. tõusis nende arv 943. a.[2]

Kõrgemate õppeasutuste lõpetajate arvu pidev kasv näitab sellele, et nõukogude korra tingimustes on üliõpilastele antud kõik võimalused alustatud õpingute lõpuleviimiseks.

Nõukogude valitsus ja kommunistliku partei kodifitseerimise edaduse arengu eest meie vabariigis määrab ka 1946. a. Eesti NSV-s esmakordselt asutatud iseseisva teaduslike uurimisasutuste keskusena Eesti NSV Teaduste Akadeemia 13 teaduslikku uurimisinstituudiga[3]. Ka Teaduste Akadeemial on tihedad sidemed ja vastastikune koostöö teiste liiduvabariikide kõrgemate õppeasutustega ja teaduslike asutustega. Nõukogude kord loi soodsad tingimused tead-

---

[1] A. Jakobson, Tähtsa päeva eel, „Rahva Hääl", 24. veebruar 1951.

[2] A. Jakobson, Pilk käidud teele, „Rahva Hääl", 21. juulil 1950.

[3] A. Pint, Kahvakanduse edusammud Nõukogude Eestis, lk. 44.

lastele loovaks tüüks, mille tõttu hakkas teadus meie vabariigis sõjajärgsel perioodil hoogselt arenema. Selle ilmekaks tõendiks on Stalini preemiate andmine meie silmapaistvatele teadlastele. Viimatsetel aastatel 1947.a. Stalini preemia põllumajandusdoktoritele A. Hamissepale ja M. Pillile kõrgetasemeliste teaduslike ja praktiliste kartulisortide aretamise eest.[1]

Rahvaste hoolt ligi alg- kesk- ja kõrgema hariduse kättesaadavaks laiadele massidele ja parima aluse tekkimise arengule meie vabariigis. Rahvaste võimu tingimustes toimuskogu haridussüsteem ehk vahendites laste ja noorte mõjutamisel Kodanlusele sarnatavas suunas. V.I. Lenin iseloomustades kodanlikku kooli näitas tabavalt, et "iga tema sõna ehk kodanluse huvides nõltsitud"[2]. Kodanlik kool võltsis teadust, püüdis varjata ekspluateerimist ja õigendada noortesse usulisi aspiratsioone. Ta kasvatas noortes sovinismi, egoismi ja valmu teiste rahvaste ning aatelisi vastu.

Rahvaste haridussüstem erineb põhjalikult kodanlikust haridussüstemist oma sisult ja

---

[1] V. Randsepp. Eesti rahvaste kultuuri edusammud, „Rahva Hääl", 8. veebruar 1951.

[2] V. I. Lenin, Valitud teosed, II k., lk. 544.

kasvatusmetoodilt. Nõukogude kooli ülesanderes on kasvatada noori marksistlik-leninlikus maailmavaates, rahvaste sõpruse, nõukogude patriotismi ja internatsionalismi vaimus ja pasunda noortele teaduslikult põhjendatud teadusi. Need põhimõtted said ka Eesti NSV hariduselus õppe- ja kasvatustöö aluseks alates nõukogude võimu taastamisest.

Teaduslikku töö alal sai põhimõttelis- arenda- da sellist teadust, mida on vaja ühiskonnale vaja.

Vaga hariduse ja teaduse alal nii töö nõukogude võim pöörde ka kirjanduse ja kunsti alal. Endise dekadentliku, idealgeda formalistliku kirjanduse ja kunsti asemele ilmus uus kõrge kvaliteediga nõukogulik kirjandus ja kunst. Laiadele massidele tehti kättesaadavaks marksismi-leninismi klassikute, vene ja välismaa kirjanduse klassikute ja nüüdisaja silmapaistvate kirjanike teosed, millest paljud on autasustatud Stalini preemiaga. Kirjanduslike väljaannete tiraaže mitmekordistusid võrreldes okupatsiooni võimutsemise ajaga Eestis NSV-s. Kui okupatsiooni diktatuuri ajal ali raamatu keskmine tiraaž 200 eksemplari[1], siis nõukogude võimu

---

[1] 10 aastat Nõukogude Eestit, Tallinn 1950.

ajal ületab üle marksismi-leninismi klassikute tööde osas 15000-25000-ni. Proosateoseid antakse välja 4000-10000 eksemplaris ja luuletuskogud ilmuvad 1500-3000 eksemplaris[1]. Suurel hulgal täiendatakse eesti keelde marksismi-leninismi klassikute teoseid ja ilukirjandusliike teoseid. Nii näiteks täiendati eesti keelde aastatel 1945-50 92 marksismi-leninismi klassikute teost 1282200 eksemplaris ja nende ning teiste nõukogude rahvaste keelest ilukirjandusliike teoseid samal perioodil 332, 2696700 eksemplaris[2]. Nende hulgas anti välja ~~välja~~ Stalini preemia laureaatide sarjas 22 teost 113000 eksemplaris.

Suurel hulgal antakse välja ka ajakirju ja ajakirja. Sõjajärgse viisaastaku ülesandel asutati ilmuma meie vabariigis 51 ajakiri ja 10 ajakirja üldtiraažiga 490000 eksemplari[3].

Selleks, et ulatuslik nõukogude kirjanduse tõlkimistöö laiadele rahvahulkadele, on meil moodustatud tihedat raamatukogude võrgust.

Piderdalt kasvab raamatute fond, millele teenib aidamud vennasvabariikide raamatukogud annetuste ja vahetuste teel. Näitena olgu toodud TRÜ Teaduslik raamatukogu, kus ühe meie

---

1 P. Rummo, Nõukogude raamat igasse kodusse, „Rahva Hääl", 23. novembril 1950.

2 Fr. R. Kreutzwaldi Nimelise Eesti NSV Riikliku Keskse Raamatukogu andmed.

3 J. Käbin, Ühiselu kõrge Eestimaa Kommunistliku Partei tõõst, „Rahva Hääl", 18. aprillil 1951.

vabariigi suurima raamatukogu sidemed tiiste NSV Liidu raamatukogudega. Nii sai TRÜ Pearaamatukogu sõjajärgse nüsaastaku jooksul Moskva ja Leningradi raamatukogudelt ametustena 9000 raamatut ja raamatukogude-vahelise abonemendi kaudu 1471 raamatut tiiste liiduvabariikide raamatukogudele 718 raamatut[1]. Peale selle sai TRÜ Pearaamatukogu Saltõkov-Štšedrini nimelisest raamatukogust aimiinusi 1949. a. 13 000 numbrit ajakirju ja andis vastu 13535 raamatut ja ajakirju. Üldse on TRÜ Pearaamatukogu väljaannete vahetus kaudu sidemeis 332 teaduslikku asutusega 76 linnast üle nõu N ühinemade Liidu.

Peale kaalutusi hõlmas saadud raamatute saab TRÜ peraraamatukogu alates 1946. aastast teaduslike- ja ilukirjanduslike teoste mudelekseemplare. Meie ülikooli raamatukogu on saanud ka mikrofilmi aparaadi, mida varem tal üldse ei olnud.

Pidevalt saavad na TRÜ Pearaamatukogu töö. tajad vennasvabariikide suuremate raamatukogude töötajailt väärtuslikku täiendkogemusi komplekteerimisel, bibliograafeerimisel, kaalutamisel jm. alal.

---

[1] TRÜ Pearaamatukogu käsundamanne 1950. a.

TRÜ Pearaamatukogu sidemed vennasvabariikide raamatukogude ja teadusliku asutustega

Murmansk
Kaunas Riia Tallinn
Vilno
Tartu
Leningrad 39
Petrozavodsk 4
Arhangelsk 1
Mõgilev 2
Ivrov 2
Smolensk 2
Vitebsk 1
Kalinin 1
Žitomir 2
Kiiev 3
Gorki 1
Jaroslavl 2
Kostroma 1
Ivanovo 3
Kirov 1
Moskva 50
Rostov 3
Kišinev 1
Vinnitsa 3
Uman 1
Odessa 1
Poltava
Orjol 1
Mozyr 1
Dnepropetrovsk 1
Gorki 5
Joškar-Ola 1
Kazan 2
Simferopol 2
Jalta
Stalino 1
Voronež 4
Penza 1
Ulianovsk 1
Iževsk 1
Molotov 6
Rostov 1
Saratov 9
Kuibõšev 3
Ufa 2
Sverdlosk 6
Stalingrad 1
Magnitogorsk 1
Stavropol 1
Groznõi 1
Tiflis 1
Jerevan 7
Kirovgrad 1
Baku 3
Tjkalov 2
Omsk 3
Tomsk 7
Novosibirsk 3
Krasnojarsk 1
Irkutsk 5
Habarovsk 2
Vladivostok 1
Taškent 7
Alma-Ata 6
Ašhabad 3
Samarkand 3
Frunze 2
Stalinabad 6

Linnade juures olevad numbrid näitavad mitme raamatukogu ja teadusliku asutusega on TRÜ Raamatukogul sidemed

1949.a. sügisel külastas Saraatovi ülikooli raamatukogu direktor meie ülikooli raamatukogu ja võttis viimase oma järelvalve alla. Ta andis meie ülikooli raamatukogu töötajaile väärtuslikke juhiseid ja saatis oma täiplaane. 1949.a. sügisel ja 1950.a. külastasid TRÜ Raamatukogu töötajaid Moskva, Leningradi ja Saraatovi suuremaid raamatukogusid ning täid kaasa väärtuslikke kogemusi[1].

Tihedad sidemed vennasvabariikide raamatukogudega on ka Fr. R. Kreutzwaldi nimelisel Eesti NSV Riiklikul Avalikul raamatukogul, mis on täna suurem raamatukogu meie vabariigis. Ta on Moskva ja Leningradi raamatukogudelt saanud täiendust viisaastaku jooksul umbes 40 000 köidet raamatuid ja 5000 numbrit ajakirju ja on laenutanud raamatukogude-vahelise abonemendi kaudu 2833 köst[2].

Meie vabariigi suurimate raamatukogude suhteliselt täie tegevuse põhibaasi de sidemed vennasvabariikide raamatukogude ja teaduslike asutustega on aluliseks tähtsusegu teaduslik töö Eesti NSV-s oleks suuresti takistatud, kui meie

---

[1] TRÜ Raamatukogu töötajalt on. N saadakse saadud suulisi andmeid.

[2] Fr. R. Kreutzwaldi Nimelise Eesti NSV Riikliku Avaliku Raamatukogu andmed.

suurimad raamatukogud ei saaks teistelt NSV Liidu raamatukogudelt abonemendi kaudu hädavajalikku traditsioonilist kirjandust.

Loomingulise kvaliteedi ja sõpruse tugevnemine ilmneb ka kirjanduse ja kunsti alal. Nimetatakse eriti suure vene rahva klassikalise kirjanduse ja kunsti ning tänapäeva saavutustele toetumise ja almud saavutatavaks ja kiirendavaks teguriks Võrokogude Eesti kirjanduse ning kunsti arengus. Võrokogude kirjanduse tundmaõppimine võimaldas meil kirjanikel hõlpsamini omandada sotsialistlikku realismi metoodikat ja rakendada seda põhjapuhtuses oma loomingus.

Suure lähtusega oli kirjanduse arengus NLKP/b/P Keskkomitee otsus ajakirjade „Zvezda" ja „Leningrad" kohta, millles käidati nõukogude kirjanduse ebakohti ja ülesandeid, nagu nõrgsoo kasvatamine nõukogude patriotismi vaimus, ka usub kosmopolismi võidusse, ei kanda kaastunnet ja on valmis leebelama ideoloogilised taunistused.[1] Otsuses rõhutatakse, et ideelagedust, formalismi, apolitilisust ja „kunst kunsti pärast" jutlustamine on kahjulik mitte ainult riigi ja rahva huvidele, seepärast ei tohi

---

[1] Propaganda ja agitatsioon NLKP/b/P otsustes ja dokumentides, Tallinn 1949, lk. 563.

ollistel suundadel nokta olla meil kirjanduses. Vastavalt sellele sai ka Nõukogude Eesti kirjanike ülesandeks uue inimese kasvatamine, aktiivne osavõtt sotsialismi ülesehitamisest ja sotsialistliku ülesehitustöö kajastamine Eesti NSV-s.

Seoses sai mõju meil kirjanduse edaspidisele arengule avaldas 1946. a. Tallinnas toimunud esimene Eesti Nõukogude kirjanike kongress, millest võtsid osa kirjandustegelased ja kirjandushuvilised teistest liiduvabariikidest, nii oma nõunamehega, Zeltšmehelikuning põhimõttelise kriitikaga. Läbimõeldud ettekanded andsid Eesti kirjanikele suuri ja hindamatuid tegemisi edaspidises loomingulises töös.

Kirjandustegelane Altmann Moskvast juhtis meie kirjanike tähelepanu sellele, et ainult siis saab kirjanik mõjutada uut maailma ja uut inimest, kui ta ise on uue maailma looja. Ta rõhutas, et kirjaniku koht on rahva kõrval ja ta peab võitlema realistlikuse vastu ja progressi eest[1]. Pikema sõnavõtuga esines kirjandustegelane Tarassenkov Moskvast, kes tõstis esile häid kirjandusteoseid ja näitas halbade teoste puudusi. Sõnavõtjatega esines veel rida Eesti venemaalastest kirjanike- ja kirjandustegelasi, kes rõhutasid, et eesti kirjandus peab aren-

---

1 „Sirp ja Vasar", 30. novembril 1946.

dama võitlust oma rahva poliitilise tradlikkuse tõstmise eest, sest Eesti NSV-s on nõdan leiud igandid vähem tradlikku läõtajate tradvuses veel millalt tugevad.

Peale kommunistlikku partei otsust ajakirjade „Zvezda" ja „Leningrad" kohta, oamuti vennastahmestest kirjanikelt saadud väärtuslikke nõgemusi, hakkas meie kirjanduses jõudsasti arenema. Eesti NSV kirjanikud löid silmapaistvaid tuseid luule, proosa ja näitekirjanduse alal. Parimaile tõödele anti Stalini preemia ja nad on tuntud väljaspool vabariigi piire. Edukõige annulvad siia ideelisel sügavad ja temaatiliselt rikkad H. Jakobsoni draamateosed, nagu „Elu tõtadelles", „Võitlus rõndejaoneta" jt. H. Jakobsoni näidend „Elu tõtadelles" sündis jõngelise võitluse olukorras apolitilisuse nähtuste vastu. Mainitud tõös näitab autor, et tadlane ei oca olla väljaspool ühiskondlikku elu ja poliitilist võitlust. Ühtlasi leiab selles tõös kajastust eeslaste ja vennastahvate sõpruse idee, mille kandjaks on professor Mülase tehnija ja tema poeg Väinogande armees võtlev majos Kuslap. Samuti professor Mülase nooremad lapsed, kes võõmuga tervitavad Tallinnat vabastavat Punaarmeed. Oma teose „Kaks leeri" kirjutas H. Jakobson kosmopolitismi paljastamise eesmärgil. Mõlemad need tõõd on põhjendatud Väinogande Eesti intelligentsile ja näitavad

karmi võitlust, mis viib vana intelligentsi parimad esindajad sotsialismi ülesehitajate leeri.

Näidend „Võitlus rõõmudejäoneta" loodi võitluses natsete vastu nimmi mõtteida klassivastuolusid nõukogude Eestis. Teos „Öö ja päeva piirel" on pühendatud võitlusele rahu eest ja imperialistliku sõjapõhitajate vastu.

Eesti NSV rõõmkogulikus näitekirjanduse varasalve kuuluvad ka H. Hindi näidendid, nagu „Tagaraamatmeeste kalahunnas" ja „Kuhu lähed seltsimees direktor?" Esimese näidendi keskseks ideeks on Tagaraamatu kaluriite traditsioonide nagu viisas toimuva sotsialistliku ümberkorraldused ja poliitilise kasvatustöö mõjul. Ühine töö ja ühine võitlus liidavad Tagaraamatu kalureid sõbralikuks kollektiiviks. A. Hint teoses „Kuhu lähed seltsimees direktor?" ja H. Jakobson teoses „Ehitajad" on autorid endile nõtnud sellised tõsised ja keerukad ülesanded, nagu õige töösuhi, sotsialistliku demokraatia ja raadirakenduse kujunemise nõuete rajastamine. H. Jakobsoni näidend „Ehitajad" paljastab selliseid pahesid, nagu mitteboolševistliku suhtumine raadrisse, kvalimatus inimeste vastu, kollektiivi allahindamine, boolševistliku kriitika ja enesekriitika kartmine, püüd seda maha summa, kitsas egoism — nõukogude on kapitalismi rõgandeid,

mis üksalt säilivad nii praegugi vähem teadlikud tootajate tõlgendamistes. Sellist igandite vastu inimeste teadvuses astakuti näitluses nimetatud tüüp. „Ehitajad" paljastab kirjanduslikus vormis kapitalismi igandeid, vastandab ebaõnnestunud elamisnõudlikule seisukohtadele bolševistlikud põhimõtted ja käitumisnorme, mõjub egoismile kollektiivsuse jõu.

Ka terve rida teisi kirjanikke on saavutanud silmapaistvaid tulemusi. Stalini preemiat laureaat A. Leberecht näitab oma jutustuses „Valgus Leedis" teravat klassivõitlust Eesti külas sõjaeelsetel aastatel. Autor näitab talupoegade teadlikkuse kasvu, külakehvikute, tööstuse ja kolhoosnike võitluslikku kujunemist bolševike vastu, nende inimese kujunemist Semidori ja Laosi Risti näol sotsialismi ülesehitamise käigus. Vänukoguda rahvamaja sõpruse näitena toob autor ette külakehviku Semidori ekskursioonid vennasvabariikide kolhoosidesse, et tutvuda sealsete kolhoosnike saavutustega.

Vänukoguda rahvamaja sõpruse teemat käsitlevad ka Ed. Männiku jutustused, millest enamik käsitleb vänukoguda inimeste elu ja võitlust Suure Isamaasõja päevil. Vänukoguda rahvamaja sõpruse teema läbib ka L. Vaarandi ja J. Schmouli lugusid. J. Schmouli „Pasuna Stalinile" on suunatud

saamustes Eesti nõukogulikku kunsti ajaloos. Ta on eesti kirjanduse ja kunsti ideelis-kunstilisi tõusu ja mõõnuse täienduseks. Kõrge ideelise tasemega on ka J. Schmuuli kuulutushoog „Järvesuu paisti brigaad", milles pühendatakse nõukogude naise ja eesti rahva rasket minevikku hoidumise võimu ajal. Pahitlemakse on aga nõukogude inimeste kujutamine sõjajärgses sotsialistlikus ülesehitustöös, eriti nõukogude noorte osa näitamine ja nende kasvukollektiivses töös.

Need teosed näitavad eesti nõukogude kirjanduse uut kvaliteeti, tõendavad, et nõukogude kord loob avarad võimalused sõjalt sotsialistliku ja kommunismi ühiskonna patriootidi kuju on saanud eesti kirjanduse keskseks mõjuks. Meie kirjanduses on baasi realistliku ühiskonnaskajastust sotsialismi ülesehitamine Eesti NSV-s oma keerukate probleemidega. Eesti nõukogulikus kirjanduses kajastub revolutsioonilise võitlus, võitlus uue ja vana vahel ning uue paratamatu võit. Täielikum inimese, oma sotsialistliku kodumaa innukat patriootidi kuju on saanud eesti kirjanduse keskseks mõjuks. Aasta-aastalt on meie kirjanikud ja kunstnikud järjest jõudnud sügavamale selle inimese mõistatusse. Järjest paremini mõistavad meie kirjanikud kolhoosliku

partei ja kommunistide juhtivat osa sotsialismi ülesehitamisel.

Eesti kirjanduse suurtest edusammudest räägib asjaolu, et meil kirjanike loodust allikast kuivitatud teistes liiduvabariikides ja rahvademokraatia maades. Nii käitles mängitakse A. Jakobsoni näidendeid kogu Nõukogude Liidus ja rahvademokraatia maades. „Elu tsitadellis" oli esimene eesti näidend vene keeles, mida mängiti 1949.a. Moskva Kammerteatris, kus näidend sai hea arvustuse osalises. Samuti sai suure menu osalises A. Jakobsoni „Kaks luigi" Gruusia teatris.

Suurt huvi tuntakse väljaspool meie vabariigi piire ka H. Leberechti juhtumuste „Valgus kaugis" vastu. Mainitud teos on NSV Liidus ilmunud 14 keeles. Peale selle on ta ilmunud ka Rumeenias, Ungaris, Poolas, Tšehhoslovakkias, Bulgaarias ja Saksa Demokraatlikus Vabariigis[1].

Laomünguline koostöö ja sõprusside sõlmimine ning eesti kirjanduse tutvustamine nõukogude lastele rahvastele alates 1950.a. toimunud eesti kirjanduse dekaad Moskvas. Dekaadiks antud enamvorduld massilises tiraažis välja nõukogude Eesti kirjanike ja kunstnike

---

[1] „Rahva Hääl", 13. detsembril 1953.

tajate ning eesti klassikute-realistide parimaid traditsioone nõukogude kõlbes. Nii antiviitja kirjanduslõigetena „Kalevipoeg", Ed. Vilde „Külmale maale", „Mahtra sõda", „Uhtja mehed", L. Koidula ja J. Barbarus, M. Rama, H. Jakobsoni ja teiste eesti kirjanike ja luuletajate töid.[1]

Loomulikult võtsid osa paljud Nõukogude Eesti prosakirjanikud, luuletajad ja draamaautorid, samuti parimad näitlejad ning lavastajad. Loomingulised ühendused nagu A. Jurkov, N. Tvardovski, N. Tihhonov, S. Štšipatšov, L. Simonov, V. Ažajev jt., kes anna oskuslikke, kriitiliste märkustega töötasid enne meie kirjanduses saavutusi ja puudusi ning andsid juhtjooned puuduste kõrvaldamiseks meie kirjanike edaspidises töös.

Erilise tunnustuse osaliseks said dekaadil Stalini preemia laureaatide A. Jakobsoni ja H. Lehtede tööd. Loomingulisel arutlusel keskendusid erilist tähelepanu prosakirjanik Ed. Vilde mõne jutustuse ja romaani kõrgpunktidele, mis on koondatud kogumikku „Südamete proov" ja L. Sirge jutustustele kogumikus „Samm sammult". Samuti pälvis tähelepanu H. Kiivi draamaloomingu.

---

[1] „Rahva Hääl", 3. jaanuaril 1950.

Eesti nõukogulikus kunstis tõstatati enne J. Sehmeli „Palve Stalinile", S. Vaarandi luuletusi „Tervitus Moskvale", „Ülemiste vanake ja noor linnachitaja", Mart Lana poemi „Maa kõneleb", E. Hüve luuletust „Sinu mure rahvas ja" [1]

Eelmise aasta kirjanduses seavutati kõnelustes formalismiga ja kodanlike nationalistidega, nende vaenulikult suhtumiselt eesti nõukogulikku kirjanduse parimatesse traditsioonidesse. Kuidas valmistuses tegemist sidaomastab sodanlikun nationalisti H. Anderseni kirjanik A. Jakobsoni draama „Elu tsitadellis" ja A. Kivirähi näidendi „Kuhu lähed seltsimees direktor?" vastu, saavutati F. Kõlli mahukates arvustus H. Leberechti juhtkirjutises „Valgus kaotab" nokta. Neile formalistlikele seisukohtadele andis vastulöögi ja paljastas kriitikute hulgas valitsevad nõukogude ühiskonnale vaenulikud, formalistlikud vaated 28. jaanuari 1949. a. „Pravda" artikkel „Ühest antipatriootlikust teatrikriitikute rühmest"[2] ja „Rahva Hääles" ilmunud artikkel „Paljastagem lõplikult kodanlik-estetitsevad antipatriootlikud teatrikriitikud"[3].

---

1 P. Izmestjev. Uutele loomingulistele saavutustele. „Eesti Bolševik" 1950, nr. 11. lk. 34

2 „Правда", 28. января 1949.

3 „Rahva Hääl", 2. märtsil 1949.

Paralleelselt edusammudega kirjanduse alal on silmapaistvaid laulumänguline saavutusi ka ENSV heliloojatel. Suuretest rasmustest hoolimata ei lāinud eesti nõukogude muusika sõjajajal allamäge, vaid Nõukogude tagalasse evakueerunud heliloojad jätkasid tööd. Seal loodi teoseid, nagu E. Kapi „Patrioodiline sümfoonia, süit „Juunipäevad" ja „Kalevipoja" süit. Seal kirjutas ka ooper „Tasulegid". Tagalas lõi silmapaistvaid kooriloole G. Ernesaks koostöös Nõukogude Eesti kirjanikega. E. Aava looming ulatub mainimist „Kodulinn Tallinn".

Kodumaale naastes tõmbas see väike heliloojate rühm kaasa fašismi ikke all valminud vanadheliloojad A. Kapi, M. Lüdigu, A. Lemba ja teised.

Partei ja valitsus on loonud seoses tööjõudsed tingimused heliloojaile loovaks tööks ja andnud neile õige suuna loominguliseks töö jätkamiseks. Selle kujunemises näitlemis on ül K(b)P Keskkomitee otsus „V. Muradeli ooperi „Suur sõprus" kohta, mis mõistis hukka formalistliku suuna nõukogude heliloojate hulgas ja rõhutas vene ja lääne klassikalise muusika parimate traditsioonide jätkamise ja rahvaviisiõõde seniest enama kasutamise vajadust nõukogude heliloojate poolt[1]. Selles otsuses püstitatud nõuded said ka Eesti NSV heliloojate ideepõhiseks tööjuhiseks.

---

[1] V. Muradeli ooperist „Suur sõprus" Ü K(b)P Keskkomitee otsus 10. veebruarist 1948, „Sirp ja Vasar", 14. veebruarist 1948.

Tähtsat abi meil vabariigi helilooming edasisele arengule on osutanud ka Venemaa rahvad, eriti suurvene rahvas. See puudub ilmekalt meil vabariigi lõõgena muusikakooli, Tallinna Riiklikus Konservatooriumi sidemeist Leningradi ja Moskva konservatooriumidega. Nii näiteks on sõjajärgsel perioodil Moskva ja Leningradi muusikimeistrid ning konservatooriumide professorid ja dotsendid andnud konsultatsioone, pidanud loenguid, on esinenud ja vestlused Tallinna Riiklikus Konservatooriumis. Laulu eriala tundlastest on külastanud Tallinna Moskva Riiklikum Konservatooriumi professor Raiski, klaveri erialal- professor Golubovskaja, M. Grinberg ning professor G. Ginsburg, muusikateaduse alal professor doktor T. Livanova, orkestratsiooni alal professor Kapov, ooperidramaturgia alal professor Druskin, kes on andnud väärtuslikke näpunäiteid vastavate erialade õõtajaile Tallinna Riiklikus Konservatooriumis.

Tallinna Riiklikum Konservatooriumi õppejõud on olnud järjekindlalt, perioodiliselt ja lühemaajaliselt komanderingul Moskva ja Leningradi konservatooriumides kvalifikatsiooni tõstmise eesmärgil.

Ka on nõuda Tallinna Konservatooriumi õppejõude ettevalmistatud aspirantuuris Moskva konservatooriumi järgnevalt: 1949.a sügisel õppima H. Sepp

klaveri erialal, 1950.a. summati õppima L. Kallak klaveri erialal, H. Leo juhendi ajalugu ja teooriat ning A. Grašnek õppima kompositsiooni erialal. Pikemat aega 1947.a - 1952 aastani õppis Moskva Riiklikus Konservatooriumis muusikateaduse erialal Tallinna Riiklikus Konservatooriumis õppejõud O. Tuisk. 1949.a. astus Tallinna Riiklikus Konservatooriumis õppejõud helilooja Villem Kapp Leningradi Konservatooriumis täienduskursustel. Terve rida Tallinna Riiklikus Konservatooriumis õppejõude on osa võtnud üleliidulistest nõupidamistest ja konverentsidest; (1947.a. Leningradis ja järgmised aastal Moskvas)[1].

Kõik see on avaldanud viljakat mõju meie vabariigi heliloominguu edasisele arengule.

Viljandal viimasel aastatuhal on eesti nõukogude helilooja loomet terve rea väljapaistvate helitööd. Siia kuuluvad E. Kapi: ooper „Tasulleja", ballet „Kalevipoeg" ja ooper „Vabaduse laulik". Viimases on helilooja endale võtnud raskeid ülesandeid - rehestada muusikalises lavateoses 1940.a. suvel toimunud revolutsioonilist pööret, mil eesti rahvas kukutas kodanluse võimu. Väärtuslikku muusikatööde hulka kuulub ka G. Ernesaksa ooper „Tormide rand." Kõik need on muusikalised suurteosed

---

[1] Tallinna Riikliku Konservatooriumi andmed.

ja on antagunstatud Stalini preemiaga. Neid tunnustavad üle kogu Nõukogude Liidu ja neid mängitakse rahvademokraatia maades. Mainitud muusikalised lavateosed said Moskvas saoja vastuvõtu osaliseks 1950. a. augustikuus, mil „Estonia" teatris esitas nad külalisetendusel. „Estonia" külalisetendustel Moskvas nägid kõik nimekad nõukogude heliloojad, nagu A. Novikov, V. Muradeli, G. Popov, V. Kotšetov, L. Stepanov ja teised, kes andsid hiljem Eesti ooperi ja balleti loomingulisel arutluskoosolekul 16. augustil meie heliloojatele palju väärtuslikke näpunäiteid edaspidises töös ja töid eriti meie heliloojate tõsides saavutused ja puudused.

Arutluskoosolekul said kõrge hinnangu G. Ernesaksa ooper „Tormide rand", E. Kapi ooper „Tasuleegid" ja E. Kapi muusika balletile „Kalevipoeg"[1]. Ühtlasi tõsteti esile ka puudused ja anti nõu nende vältimiseks edaspidises töös. Nii rõhutati, et „Vabaduse laulikus" mõnede kujude karakteristika on nõrk. V. Kotšetov tõi esile balleti „Kalevipoeg" muusika puudused jutlustides tähelepanu sellele, et Kalevipoja võitlusaastaid vaenlastega on antud kahvatult.

Peale muusikaliste lavateoste on Stalini preemiaga antasustatud H. Kapi „Nõukogude sümfoonia" ja E. Kapi

---

[1] Eesti ooperi ja balleti loominguline arutlus, „Rahva Hääl", 18. augustil 1950.

kantaat „Rahva võim". H. Kapi „Vaatesümfoonia" ali ilmseks tõendiks sellest, et meie helikunstnikud suundavad teha laiadele rahvahulkadele lähtuvaks ka tekstita instrumentaalsümfoonilise loomingužanri. Üldiselt on H. Kapi „Vaatesümfoonia" eredaks näiteks sellest, mil määral on kaasaegne nõukogulik elutunne ühendatav sümfoonilise muusika väljendusvaradega.

Silmapaistvaid saavutusi on ka G. Ernesaksal naorilaulude alal. Tähelepanu väärivad ka V. Kapi kantaat „Tervitus", koorilaul „Tervitus Moskvale", V. Reimanni, M. Saare helitööd ja B. Kõrveri kantaat „Vaenust sõbes" ja tema nõukaorilaulude tsükkel („Meie kolhoosis", „Suve õhtul", „Kiik kutsub" ja Päikest tööd"), mille eest helilooja määrati 1950. a. III järgu Stalini preemia.

Jaodud näitlejad räägivad sellest, et aimult hõõguda võimu tingimustes ja vennasrahvaste sõbralikus peres olles võis Eesti NSV helilooming lähtuvalt ajaja teha tõtsilisi edusamme.

Tähelepanuväärset mõju on olnud kahtlemata avaldanud ka meie teatriarengule. Juba Suure Isamaasõja päevil olid tagalasse evakueerunud nõukogude teatritegelastel tähtsad kokkupuutepunktid Moskva, Leningradi ja teiste Nõukogude Liidu suuremate teatritega ja silmapaistvamate teatritegelastega,

kes andsid meie lavajõududele väärtuslikku täiendusi. Eesti NSV vabastamise järel sai tagalas nähtud lavamunstrikest eesti teatri põhikaadres. Suure Isamaasõja ajal toimunud evakuatsioon ja ümberasustamine jättis ka sõjajärgsel perioodil Venemaa teatrite lavastajaid ja näitlejaid on abistanud „Estonia" teatritöötajaid mitmete lavateoste lavastamisel. Sama laadset abi on osutatud ka RT „Vanemuisele". Nii lavastasid Moskva Lunatšarski nimelise Teatriinstituudi diplomandid A. Feldmann A. Suvori näidendi „Käit Moskva vahal", N. Annaljev Rimski-Korsakovi ooperi „Mai öö". S. Navrotski Moskvast lavastas Monjuško ooperi „Halka", V. Prevetov Moskvast lavastas Lunajevski operetti „Kloun ei poeg". Balleti artiste on „Vanemuisesse" saatnud Riia ja Leningradi balletiinstituut. Nii töötasid „Vanemuisesse" Riia balletikoolist A. Petersson ja I. Rahšnevits ja Leningradi balletikoolist sündis „Vanemuisesse" G. Boljakova. Praegu töötab RT „Vanemuises" peadirigendina H. Solgušin Taškendist pärit!

Vastavalt ÜK(b)P Keskkomitee bürroo korraldusele Kunstide valitsusele, mis nägi ette 1950. a. vähemalt 15 meie teatritöötaja kvalifikatsiooni täiendamist Leningradi lavastajate juures ja Leningradi teatrites, mis nägi ette

---

1 RT „Vanemuise" bürroo sekretäri sm. Lepikult saadud suulised andmed.

Moskvas õppinud RT „Vanemuise" lavastaja E. Kaiden ja balletiartist M. Measin Leningradis. Mitmed teised „Vanemuise" lavajõud, nagu E. Jaanson, V. Kipp, E. Hermann ja teised suunati Moskva Lunatšarski nimelisesse Teatrikunsti Instituuti õppima. Peale mainitute õpib veel hulk eesti noori Moskva Riiklikus Teatrikunsti-instituudi Eesti Stuudios, kus omandavad nõukogude lavakunsti.

Murrangu meie teatrile tõi ÜK/b/P Keskkomitee 26. augusti 1946. a. otsus „Draamateatrite repertuaarist ja abinõudest selle parandamiseks"[1]. Selles otsuses tunnistati mitterahuldavaks draamateatrite repertuaar, mis nõukogulikud näidendid olid tahaplaanile tõrjutud ja halvasti laiti nõukogude näidendid. Sarnasugune olukord oli ka meie vabariigi draamateatrite repertuaariga.

Peale kommunistliku partei otsust toimus 24. septembril 1946. a. Kunstide Valitsuse korraldusel „Estonias" vabariigi teatritöötajate nõupidamine, mis keskseks küsimuseks oli repertuaariküsimus[2]. Nõupidamisel otsustati repertuaari võtta nõukogude kaasaegse ideelise taseme näidendeid.

---

[1] Propaganda ja agitatsioon ÜK/b/P Keskkomitee otsustes ja dokumentides, lk. 571.

[2] „Sirp ja Vasar", 28. septembril 1946.

Selle järel ilmus meie teatrite lavale esimene nõukogulik draama A. Jakobsoni „Elu tõttadellis", millele järgnes peagi „Võitlus mündejõnuta". Mõlemad näidendid autasustati Stalini preemiaga ja said mängitavuse üle kogu Nõukogude liidu ja rahvademokraatia maades. Peale nende ilmus veel uida algupärased näidendeid, nagu H. Hiiumäe „Kuhu lähed seltsimees direktor?" ja Tagaranna „Viimne kalakuninga", A. Jakobsoni „Kaks leeri", „Mis elu", „Ehitajad ja Teised, mis muutuvad meie näitekirjanduse põhivara hulka.

Kuigi on meil näitekirjanduse alal tehtud suuri edusamme, ei suuda ometi rahuldavalt autorid kaugeltki varustada meie teatreid näidendite, operite, operettide jne-ga. Siin on jälle suured abi osutamud vennasrahvad, kelle de näitekirjanduse rikkalikum varasalve kasutavad meie teatrid.

Eesti NSV teatrikunsti idealis_kunstiline taseme tõusu märgitsevad üldise tunnustuse osaliseks saamad Riiklikus Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatris „Estonia" külalisetendused Moskvas 1950.a. ja seal teatri kollektiivi liikmeile st-le M. Kodanipoeg, T. Kuusinen, M. Tarase, g. Otsa, näitejuhi A. Vinkel ja teiste autasustamine Stalini preemiaga ooperi „Jevgeni Onegini" lavastuse

elst 1949. a. ja ooperi „Tormide rand" lavastuse elst 1950. aastal. Kaks lavastust esitasid ka Vene Draamateater, Rüklik Teatri „Vanemuine", Tallinna Rüklik Draamateater ja Viljandi Teatri „Ugala"[1].

Väljastavat mõju meie teatrikunstile avaldab ka avaldamud vastastikused külalisetendused, kontserdid ja ülevaated näitekogude loomingu parimatest lavajõudude esinemised meie vabariigi teatrites, nagu Stalini preemia laureaadi Vene NFSV ja Kasahhi rahvanäitleja Galina Ulanova esinemine Tallinnas Tšaikovski kontserdi „Luikede järv"[2], Leningradi Rüklikun Filharmoonia sümfoonia orkestri külaliskontserdid Tallinnas 1947. a. sügisel ja 1950. a. talvel. Leningradi Filharmoonia suunab pidevalt Tallinna ja teistesse Eesti NSV linnadesse artiste ja kontserdibrigaade.

Eesti nõukogulikun muusika vilmas rahvastele tutvustamise ülesmärgil toimusid Eesti NSV Rüklikun Muusikaühingu kontserdid Moskva suurematel kontserdisaalidel ja klubidel 1946. aastal. Kaasa sõitsid ja esinesid ka Eesti NSV teenelised kunstnikud Elsa Mandre, Tüt Kunsik, professor B. Lukk ja A. Klas. Külaskäigul tutvustasid eesti kunstitegelased nõukogude muusika

---

[1] J. Käbin, Armudekõne Eestimaa K/B/P Keskkomitee tööst, „Rahva Hääl", 18. aprillil 1951.

[2] „Sirp ja Vasar", 27. aprillil 1946.

[3] „Sirp ja Vasar", 15. mail 1948.

parimate esinejatega ja said väärtuslikku kogemust[1]. 1947. aastal esines Eesti NSV Riiklik Meeskoor Suure Sotsialistliku Oktoobirevolutsiooni 30. aastapäeva puhul Moskvas Tšaikovski nimelises kontserdisaalis J. Ennesaksa juhatusel ja 1949.a. sügisel Leningradi Filharmoonia saalis, kus leidis samuti vastuvõtu muusikajaskonna poolt[2]. Eriti silmapaistev oli Eesti NSV Riiklik Meeskoor nendele külaskäikudele, mis viisid koori 1950. aastal. Selle aja jooksul ületas koori repertuaar 1000 laulu piiri, mis võimaldas repertuaari täiendada nõukogude loomisega. Palju väärtuslikku kogemust sai Eesti NSV Riiklik Meeskoor nendele külaskäikudega ja kohtudes nõukogude konservatooriumide õppejõududega[3].

Palju võisid õppida ka meie laulukoorid ja rahvatantsu kollektiivid Ukraina NSV laule- ja tantsuansambli kontsertidest[4] ja Ukraina Rahvuskoori esinemistelt, mis toimusid Tallinnas, samuti NSV Liidu Riiklikku Rahvatantsuansamblilt[5] ja Gruusia NSV Riiklikku Tantsuansambli külalisteendusetelt Tallinnas 1950.a.[6] Kõik need

---

1 „Sirp ja Vasar", 13. aprillil 1946.
2 „Sirp ja Vasar", 23. veebruaril 1950.
3 „Sirp ja Vasar", 23. detsembril 1950.
4 „Sirp ja Vasar", 15. mail 1948.
5 „Sirp ja Vasar", 18. juunil 1949.
5 Sirp ja Vasar", 10. juunil 1950.

külaskäigud süvendasid rõnkogude rahvaste sõpruust, andsid rikkalikke teõkogemusi meie kultuuri alal teõtajaile, avardasid silmaringi ja aitasid meil kultuuri arengule ja avasid nõukogude rahvaste kultuuriaaradest uusi rikkusi.

Partei ja valitsus korraldavad igakülgselt sõsialistlikku ja rahvuslikku kultuuri arengu eest meie vabariigis. Seda näitab ka Eesti NSV Kinematograafia Ministeeriumi ja Tallinna Kinostuudio asutamine.

Kodanlikus diktatuuri tingimustes ei saanud Eesti muistatagi kunstilisi filmide loomisest, sellekõhi oli vajá kallihimalist kinoaparatuuri ja suurel arvul kinospetsialiste, samuti rohkearvulist kinokülastajaskonda, et katta filmimiskulud. Kõigeks selleks puudusid Eestis igasugused võimalused. Eestis valmistati ainult kinokroonikaid.

Nõukogude võimu päevil tuli meie kinematograafia suurt edusamme. Eesti NSV-s on praeguseks kroonikate kõrval välja antud rida dokumentaal- ja kunstilisi filme, mida ei vaata ainult kohalikud elanikkond, vaid miljonid inimesed Nõukogudemaal ja rahvademokraatia maades. Viimasrahvast ulatuslikum oli kahtlemata esimene eesti film „Elu tõtadellis", mille poa operaatoriks oli Leningradi dokumentaalfilmi tõötaja Sranov.[1]

---

[1] „Sirp ja Vasar", 15. veebruaril 1947.

Värvilist dokumentaalfilmi „Võrukogude Eesti" režissöörideks olid Z. Gindin ja Stalini preemiate laureaat Tomberg, operaatoriks oli Stalini preemia laureaat Školnikov ja Parvel[1]. Nimetatud film peegeldab vabariigi suuri saavutusi kõigil rahvamajanduse aladel ja näitab kuidas eesti rahvas kommunistliku partei juhtimisel kindlalt saavutab mõõda leninlik-stalinlikust teed ja kaitseb oma töövõrgu rahu. Tallinna Kinostuudio ja Leningradi „Lenfilmi" töötajate ühise töövõrgu valmis eesti värviline film „Valgus kaardis". Kõik need filmid autasustati Stalini preemiaga ja ületasid meie vabariigi piire. Peale nende filmide on Tallinna Kinostuudio veel välja lasknud rea kinoesseesid, nagu „Eesti põllevilvis", „Taastatud tehas", „Uus elu" ja teised[2].

Nõukogude rahvad ei alahinda meie mitte ainult filmide loomisel, vaid nad vaatavad ka meie kinosid ja vändakinosid pidevalt huvgeidealiste nõukogude filmidega.

Partei ja valitsus on teinud kõik selleks, et kinokunst kui kõige massilisem kunstiharu oleks kättesaadav laiadele rahvahulkadele. Suurt tööd tehti Eesti NSV-s sõjajärgse ajastu

---

1 „Rahva Hääl", 10. novembril 1950.

2 „Rahva Hääl", 16. juulil 1950.

jaoksul kinovõrgu taastamisel ja arendamisel. Enne sõda olemasolnud 61 kinosaaldiserva ali peale sõda säilinud vaid 24. 1950. a. töötas kinosaad meid aga juba 188. Palju tehti kinokülastajate teeninda mise organiseerimisega maal. Kodanlikus Eestis töötas ainult 1 ränd-kino, 1950. a töötas neid aga juba paarkümmend.

Partei ja valitsus järjekordse kaalitsuse väljakuulutamises kinokunsti eest ali ÜK(b)P Keskkomitee otsus kinofilmi „Suur elu" kohta 4. septembril 1946. a. Mainitud otsuses rõhutati et mõned kunstitegelased ei mõista nõukogude inimest kulgeva edasise rendo kõrgeid ideelisi ning moraalseid omadusi, ega oska neid õigesti kujutada kunstiteostes. Samuti märkis otsus ära tõsise vea filmides viigu ja puudusi[2]. Peale Keskkomitee otsust paranes meie kinokunsti tase tunduvalt, ilmus terve rida kõrge ideelise ja kunstilise tasemega filme, nagu „Berliini lõpulahing", „Stalingradi lahing", „Vaat kaardiväge", „Lugu tõelisest inimesest" jne.

Nõukogude rahvas on õigustatult uhke oma kinokunsti, mis kannab teadmisi rahvahulkadesse, tõstab kõrgele meie suure sotsialistliku Kodumaa kuulsuse ja on veenvalt näidanud oma üleole-

---

1 V. Tonberg, Nõukogude kinematograafia on ees rindlikum maailmas, „Eesti Bolševik", 1950, nr. 3 lk. 36.

2 Propaganda ja agitatsiaon ÜK(b)P otsustes ja dokumentides, lk. 579.

ent nagu nõdanõukogude-imperialistlikust kinematograafiast, mis pakub vaatajaile labaseid jänte, tühiseid kriminaal- ja seiklusfilme, et päästa töötajate tähelepanu kõrvale sotsiaalsetest probleemidest.

Partei ideoloogilised otsused olid suunava tähtsusega ka meie kujutava kunsti edasises arengus. Varem olid laialt levinud „kunst kunsti pärast" ja teised formalistlikud teooriad, mis väljendusid kunstiliste loomingu apolitilisuses, rahvast ja raasaja nõuetest irdumises. Rõhuvas enamuses saadi nendest vigadest üle partei ideoloogiliste otsuste mõjul.

Otsused suunasid ka meie vabariigi kunstnikud vene realistliku kaasaegse suurmeistrite loomingu juurde, kelle de loomingut nõudsid nõukogude natsionalistid mõnitasid. Suunta vene realistide teosed aitasid meie kunstnikele leksunja andvaikes, teenäitajates sotsialistlikule realismile suunduvaid. Samuti aitasid meie kunstnikele väljastatavat mõju loomingulised matkad vennasvabariikidesse: Armeenia NSV-sse, Uspenski NSV-sse, Kaukaasiasse, Krimmi, Leningradi, Moskvasse ja mujale![1] Kõige selle tule-

---

1 „Sirp ja Vasar", 15. novembril 1947.

musel on valminud terve rida kunstitöid monumentaalmaali ja monumentaalskulptuuri alal, nagu E. Kitse, E. Arma ja R. Sagritsa ühised tööna valminud „Estonia" teatriscali lagemaal, E. Arma Tallinna Baltijaama sissemineku reljeefkompositsioonid, A. Kaasiku skulptuur „V. Kingissepp", V. Lemberi mosaiik-pann[o] „Nõukogude Eesti 1950. a. üldlaulupidu" ja teised tööd. A. Kasesalu valmis Eesti NSV 10. aastapäeva puhuks „M. I. Kalinini monument" ja T. Kirvelt „V. I. Lenini marmorbüst". Erilist esiletõstmist väärib noore kunstniku O. Männi töö „Palotõnni müüst Võitško ja eestlaste vanem Meelis Tartu rahust 1224. a.", mis käsitleb vene ja eesti rahva ajaloolise sõpruse teemat. Mainitud töös oli esitatud ka 1951. a ülevaatulisel kunstinäitusel, kus ta sai kõrge hinnangu ja ennustab kahtlemata eesti nõukogulikku kunstiloomingu paremikku kuulka[2].

---

[1] „Sirp ja Vasar", 15. novembril 1947.

[2] E. Eimmann, Eesti kunsti ideelisusest ja meisterlikkusest, „Eesti Bolševik", 1952, nr. 1, lk. 50.

Nõukogude võimu taastamine Eesti NSV-s lõi soodsad tingimused ka meie vabariigis arhitektuuri arenguks. Kunst, seal hulgas ka arhitektuur, mis nõukogude võimustamise ajal oli peamiselt kapitalistide teenistuses, muutus nüüdsest peale kogu rahvale. Arhitektid hakkasid looma ainult sellised loomeid, mida oli ja on nõukogude ühiskonnale vaja. Sõjajärgsel perioodil valmisid linnade generaalplaanid ja detailplaanid. Tallinn sai uue ülesehitusplaani, mis muudab linna endise tükeldatud rajooni asemel kompaktseks ja kaunikseks. Uus kava valmistati meie suurima töötuskeskuse-põlevkivi rajooni ehitamiseks. Samuti koostati Narva ülesehitamise kava ja Tartu ehitusplaan. Valmisid ühiskondlike asutuste, nagu koolide, lasteaiastute ja teatrite, hulgas ka „Estonia" ehituskava. Eesti NSV arhitektid osutasid omalt loomingulises töös palju abi vennasrahvaste, eriti Vene arhitektide poolt täbitöötatud elamuid, näitusi ja sinnakaasa nõgemuse. Eesti NSV arhitektide edaspidiseks töös osutus väärtuslikuks 1951. a. Tallinnas toimunud Balti vabariikide arhitektide ja Moskva, Leningradi ning Valgevene NSV arhitektide loomingulise kohtumise, mis tõi esile ka Eesti NSV arhitektide puudused

ja vead 1947-1948.a. väljatöötatud projektides.

Sõnavõtjad arvustasid Tallinna arhitektide kollektiivi, Laasi, Kõrda ja teiste projektide ideelist ja tehnilist nõrkust. Riiklikku Draamateatri- ja Balletiteatri „Estonia" ees teostamisel oleva osaansambli (arhitektid: Kotli, Velbri, Kõrv) paranda-miseks andi konkreetseid nõuandeid[1].

Kommunistliku partei juhtimisel, Nõukogude valitsuse hoolitsusel, vene rahvaste kultuuripärandi ja nõukogude rahvaste saavutamise tulemusel, saavutid rahvahulkade aktiivsuse ning nõukogude loomingulised jõudude vallandumise alusel kujunes Eesti NSV-s sõjajärgse aja-staadiumil uus kultuur. Sellele kultuurile on nõukogude ehk rahvavaenulikud ideed ja tendentsid, ehk individualismi, subjektivismi ja moraalse laostamise jõud, ehk tühised, mulgused ja normid, mis iseloomustavad kodanlikku kultuuri. J. V. Stalin iseloomustades kahte kultuuri näitab et rahvuslik kultuur kodanluse nõi-mistel mis ajal on „sisult kodanlik ja vormilt rahvuslik ..., mille eesmärgiks on rahvahulkade mürgitamine natsionalismi mürgiga ja kodanluse võimu kindlustamine," teisalt aga rahvus-lik kultuur proletariaadi diktatuuri ajal on

---

[1] „Sirp ja Vasar", 23. juunil 1951.

„... sõnult sotsialistlik ja kormilt rahvuslik...", mille eesmärgiks on rahvahulkade kasvatamine sotsialismi ja internatsionalismi vaimus"[1].

Sellise sõnult sotsialistlik ja kormilt rahvuslik kultuuri kujunes ka Eesti NSV-s nõukogude korra viljastavates tingimustes. Eesti NSV-s kujunes suhteliselt lühikese ajaga sotsialistlik kultuur ja selle kandjaks - sotsialistlik intelligents. Vaatamata vilunud vabariikides läks sellele mõnikord rohkem aega, sest puudusid kogemused ja kultuurialal töötajail polnud ettekujutust sotsialistlikust kultuurist. Sõnast sellega tekkis kaks mõtet, nagu proletkultlased ja teised, kes arvasid, et sotsialistlikku kultuuri võib luua tühjale kohale rasutamata endiste põlvkondade kaudu progressiivseid kultuuripärandeid. Neile väärtuslik andis vastuolõgi V. I. Lenin III Üle-Vene-maalisel Nõukogude kongressil 2. oktoobril 1920. aastal. Lenin näitas et „proletaarne kultuur ei ole ei-tea-kust välja kasvanud, ei ole kuude inimeste väljamõeldis, kes nimetavad end proletaarse kultuuri spetsialistideks. Proletaarne kultuur peab olema kuude tõdemisvaimude seadus-pärasuses arenda-

---

[1] J. Stalin, Teosed, 12 k., Tallinn 1952, lk. 355-356

miseks, mis inimkond on välja töötanud kapitalistliku ühiskonna ja ametnike ühiskonna suvel all"[1].

Taltudes vennasrahvaste mitmekülgsele kultuurilisele saavutustele ja kogemustele võidelgu Eesti NSV-s sotsialistlikku kultuuri loojaid väljapeetud piiranguid ja võõritust mõistmatuste vaidluste vahel kirjanduse ja kunsti alal, mis toimuvad vennasvabariikides, uusi leiutusi ja kogemusi puudutavad.

---

[1] V. I. Lenin. Valitud teosed, II k. lk. 544-545.

Lõppsõna.

Kommunistliku partei järjekindla hoolitsuse ja vennasrahvaste omakasupüüdmatu abi tõttu suutis eesti rahvas ennasalgava tööga sõjajärgse nõukogude perioodil Eesti NSV-s ületada sotsialistliku ühiskonna. Meie vabariigi muutus endisest mahajäänud agraarmaast tasapisi industriaalmaaks.

Kolmanda viisaastaku jooksul toimus Eestis tööstuse sotsialistlik industrialiseerimine ja rekonstrueerimine. Kõik linn sõda alanud taastati kõrgekvalifitseeritud nõukogude masinatega. Palju ettevõtteid laiendasid ja ehitati juurde täiesti uusi. Varemeist tõusid nõukogude Baltimaade suurimad tekstiilkombinaadid Krenholmi ja Baltika manufaktuur. Eesti NSV-sse loodi võimas põlevkivitööstus ja uus tööstusharu – gaasitööstus. Igamõõdult arendati välja vabariigi masinaehitustööstus, mis on võimeline täitma nii teiste liiduvabariikide tellimusi.

ühtsealgselt sotsialismi võiduga töösturses tõrmes ka Eesti NSV-s põllumajanduse kollektiviseerimine. Valdav osa talupoegi asus sotsialistlikku majapidamise teele.

Võnkogude Liidu suured töösturrestused: Moskva, Leningrad, Ural, Gorki, Stalingrad, Kaunas, Pensa, Ivanovo ja teised ning riiklikud teaduslikud baasid olid nendeks tugipunktideks, milledele toetus Eesti NSV töösturse sotsialistlik industrialiseerimine ja põllumajanduse kollektiviseerimine.

Suurt abi osutas Nõukogude Liidu valitsus meie rahvavõimu sotsialismi ülesehitamisel kvalifitseeritud kaadri näol. Tiistest liiduvabariikidest suunati Eesti NSV-sse arvukalt spetsialiste, kes ema rahvusest kaadres algul puudu jääva puudus ja tal põlnud kasotsialismi ülesehitamise kogemusi. Nõukogude teadlasi ja insenere töötasid välja Kohtla-Järve gaasivabrikus ehitamise plaani ja juhatasid ning jälgisid selle ehitamist ja Kohtla-Järve-Leningrad gaasijuhtme rajamist. Nõukogude insenere, meistreid ja teisi ühiskondlikke töötajaid aitasid kohale monteerida mööbli ja nõukogude masinaid ja andsid edasi oma kogemusi selle kohta, kuidas neil masinail töötades võib saavutada suurimat produktiivsust.

Viimas vabariigi dest Eesti NSV-st suunatud spetsialiste äpetasid Saaremaa kohaliku maadri Eesti NSV-s.

Sotsialismi ülesehitamine nõudis eesti rahvalt suuri pingutusi. Kuid teadmine, et töötatakse oma rahva ja hiigi hüvanguse nimetis töö au ja uhkuse asjaks. Kujunes uus suhtumine tööse, mis on muutnud sotsialistlikus ühiskonnale, kus puudub inimese ekspluateerimine inimese poolt.

Selle uue suhtumise iseloomulikumaks väljendajaks on sotsialistlik võistlus, mis areneb Eesti NSV-s. Erialgu kuulsid enile ülesikud eesrindlikud töötajad ja novaatorid, kuid hiljem juba terved töötajate kollektiivid.

Sotsialistliku võistluse algutajaks sõjajärgsel perioodil olid Leningradi töötajad, kes pöördusid 20. veebruaril 1947. a. kogu NSV Liidu töötajate poole ülesskutsega organiseerida sülelüdulise sotsialistlik võistlus. Järgides leningradlaste eeskuju kerkisid enile ülesikud eesrindlikud mitmed väljapaistvad sotsialistliku töö rangelased – novaatorid ja ka terved kollektiivid sotsialismi ülesehitamise käigus, kes täitsid mitmekordselt tööplaane. Nii täitis ETKVL-i Masinaehitustehase käsnitegija Kati Provos neljas ja poole aastaga 15 aasta normi[1].

---

[1] Eesti NSV ülemnõukogu sessioni (juubeli-) istungjärk, lk. 21.

Tallinna Marinaehitustehase preemia Paulert Pülbergi täitis neli viie aasta normi, „Ilmarise" tsiviltsehhi vormitsejat Oswald Oppes, Autoremonditehase „Sõsp ja Vasar" preemia Madis Kenas ja paljud teised saavutasid 300% ülese tööviljekasvu. 1948. a. määrati Eesti NSV preemia meie töölesmündlastele ja insenertehnilistest töötajatest noorsovetlikule kollektiividele. Viie aasta preemia „Punase Koorma" töölistele ja teistele kollektiividele ees mündlike sotsialistliku võistlusmetoodika massilise rakendamise eest, mis mündlustas tööviljekasvetõusu 80% ulatuses ülesplaanilist kasvuni 1,4 miljonit rubla[1].

Nagu töötuses nii ka põllumajanduses kerkis esile terve rida novaatoreid. Kõigile on tuttav Sõmespalu sovhoosi brigadiir K. Tsan, kes kodinaalt juhtis põllundusbrigaadi tööd ja saavutas viljakultuuride saagiks üle 30 tsentneri hektarilt. Karja tootlikkuse näitajate eest said Udeva sov-hoosi karjatalitaja Ivan Paukku ja tema naine Anna sovhoosi lüpsjad Lembi Paukku sotsialistlikku töö rangelaat auhinnatuse. Lembi Paukku sai hoolsa töö tulemusel juba 1949. a igalt aastalehmalt 6274 kg piima[2]. Selliseid mündr-

---

[1] „Rahva Hääl", 20. juulil 1948.

[2] Eesti NSV Ülemnõukogu seitsmes (juubeli-) istungjärk, lk. 21.

liikme inimeste kerkis neljanda viisaastaku jooksul meie vabariigis massiliselt esile. Üldrahvalikust sotsialistlikust võistlusest võttis osa sõjajärgsel viisaastakul Eesti NSV-s enam kui 90% töötajaist.[1] Viisaastaku viimasel aastal oli vabariigis üle 40 000 töötaja, kes võtsid osa üldrahvalikust sotsialistlikust võistlusest ja rohkem kui 4000 töölist ületasid viie aasta tootmisülesandeid. Arvukalt tehti töötajate poolt sotsialistlikku ümberkorraldamise käigus rasionaliseerimisettepanekuid, mille rakendamine andis 35,7 miljonit rubla rohkem kaupa.

Ulatuslikku sotsialistlikku võistlust ja tootmisprotsessi rasionaliseerimise tulemusel tõusis Eesti NSV-s tunduvalt tööviljakus, ületades 1951. aastal 74,3% võrra 1940. a. taseme[2]. Sotsialismi ülesehitamise käigus toimuvad pidevalt meie vabariigis töötajate materiaalse ja kultuurilise elutaseme, nii osaliste üldrahvalikku sotsialistlikku võistlust rasionaliseerimise põhjuseks. J. V. Stalin rõhutas, et „... kui elatakse lõbusalt ühe eelneja tõ. Sellest võrgud töökiljakuse normid.[3] Tööviljakuse

---

[1] Kõige arvukamad võitjad eesti rahvale, Tallinn 1950, lk. 60.

[2] „Rahva Hääl", 20. juulil 1952.

[3] J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 471.

tõus ali ulatuslikus tegutsemises sõjajärgse viisaastakuplaani täitmisel ja sotsialismi ülesehitamisel Eestis NSV-s.

Sotsialismi ülesehitamise käigus toimus Eesti NSV-s kultuurirevolutsioon. Kujunes nõukogude rahvuskultuur – oma sisult sotsialistlik ja vormilt rahvuslik. Haridus muutus kättesaadavaks laiadele rahvahulkadele. Põhjalikult muudeti ümber nõukogude maa marksistlik-leninlikel alustel. Valeõpetused, mõrgutused, õppeasutused muutusid nõukogulikeks, mis valmistavad ette uue nõukogude intelligentsi kaadrit.

Meie teadus kujunes tõeliseks marksismi-leninismi alustele tuginevaks teaduseks, mis tunneb usutavalt rahvast, seab oma saavutused tihedalt kommunismi ülesehitamise suurte ülesannetega meie maal. Eesti nõukogulik kirjandus, kunst, kino- ja teatrikunst kuuluvad kindlalt meie sotsialistliku kodumaa huvisfäär, kommunismi ülesehitamise huvisfäär.

Sotsialismi võidu tulemusel kujunes Eesti NSV-s uus rahvuslik sotsialistlik intelligents, mis põhjalikult erineb „... vanast nõukogudeaegsest intelligentsist nii oma koosseisult kui ka oma sotsiaalselt ja poliitiliselt ilmelt"[1].

---

[1] J. Stalin, Leninismi küsimusi, lk. 566.

ühitamud üle sotsialistliku ühishoona Eesti NSV-s, aga ka Eesti rahvas teiste NSV Liidu rahvaste võrdõiguslikus peres järkjärgulisele üleminekule kommunismi.

Uued grandioossed arenguperspektiivid teel kommunismile andsid nõukogude rahvale oktoobris 1952.a. toimunud NLKP XIX kongressi ülesannete NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani direktiivid 1951-1955.a. kohta.

Nõukogude valitsus ja kommunistlik partei pööravad suurt tähelepanu ka viiendal viisaastakul Eesti NSV rahvamajanduse ja kultuuri edasiarendamisele. Selle kinnitavad näiteks on partei XIX kongressi direktiivid, milles nähakse ette Eesti NSV-s energeetika edasiarendamist, elektrienergia toodangu suurendamist 2-2,5 korda ja Narva jõele rajamisa hüdroelektrijaama ehitamist[1]. Narva hüdrojaama ehitamisest kõtavad aktiivselt osa kõik nõukogude liidu rahvad, osutades Eesti NSV-le abi selle ehitamisel nii materiaalset kui ka kvalifitseeritud kaadri näol.

Suured ülesanded püstitas partei XIX kongressi direktiivide projekt ka Eesti NSV põlevkiviõõstusele. Põlevkivi toodangu peab suurenema 2,3 korda, gaasi tootmine umbes 2,2 korda ja lõpule tuleb viia Kohtla-Järve-Tallinna gaasijuhtme ehitamine. Viimane ülesanne on juba lahendatud ja vabariigi pealinn Tallinn saab odavat majapidamisgaasi Kohtla-Järvelt.

Direktiivides nähti ette elektrimasinaehituse

---

[1] Partei XIX kongressi direktiive NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaiks 1951-1955; Tallinn 1952, lk. 6

edasiarendamist ja superfosfaadi tootmist, et rahuldada võimalikult põllumajanduse kasvavaid nõudeid.

Põllumajandusele püstitas direktiivide projekt järgmisi ülesandeid, mis kõik tegelikult olid kõigu tõõstusele. Kuna Eesti NSV põllumajanduse põhimiseks kasutusse on laovõimsuse kasvatus, siis vastavalt sellele on projektis märgitud: „Kindlustada Leedu NSV-s, Läti NSV-s ja Eesti NSV-s suure produktiivsusega loomakasvatus, eriti piimakarja ja sigade kasvatamise edasiarendamine"[1].

Et täita põllumajandusele püstitatud ülesandeid, rõhutas parteli XIX kongressi tõõde projekt esmajärjekorras maaparandustööde teostamise vajadust. Põllutööde mehhaniseerimises nähakse ette traktorijaamade võrgu suurendamist Eesti NSV-s.

Eesti NSV-le, nagu ülejäänud Liidu rahvastele võõrkeelsus peres, on kõik võimalused nende ülesannete täitmiseks. Sm. G. Malenkov oma ettekandes parteli XIX kongressil rõhutas: „Meie tõõstused on kõik võimalused edasiseks ülesannete täitmiseks. Nüüd on kõik

---

[1] Parteli XIX kongressi direktiivid NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaiks 1951-1955, lk. 16.

täöstuskaund varustatud täismõõdulise tehnikaga ... ettevõtted ei tunne puudust toorainest ja materjalidest. Asi seisab hüüd selles, et nad nõõnalused täielikult ära kasutada ...“[1].

See olukord on mainitud ka Eesti NSV töötuse kohta. Eesti NSV alles tõhedalt seotud NSV Liidu siseturu tooraine baasi de ja töö stabiilsuskustega, saab ka mõnedel küsimustel vennasvabariikidest kõõlavajalikke tooraineid, nagu mustmetalli ja värvilisi metalle, kivisüsi, naftatooteid, väväetisi, puumilla ja kunstkiudi, keemikaale, kunstvaipu, sellisered tööpinke, masinaid ja põllutöörüistu, mida meie vabariigi töötus ei tooda. Kuid mõnedel küsimustel saadab Eesti NSV töötus mõõtmata rohkem tooteid ka tuisse liiduvabariikidesse kui neljandel küsimustel. Nii varustab masinaehitustehas „Ilmarine“ Moskva mõõgehitusi automaatmoode detailidega[2]. Tallinn ka Kemoonditehas varustab laagritehnikaspindadega Leningradi, Lätti ja Valgevene NSV[3], Leningradi, Pihkva ja ülestite traktorijaamu. Tartu auto-

---

[1] G. Malenkov. Aruanne ülk(b)p Keskcomitee töö st partei XIX kongressile. Tallinn 1952, lk. 38.

[2] „Rahva Hääl“, 25. aprillil 1952.

[3] „Rahva Hääl“, 28. veebruaril 1953.

remondi- töökoda valmistab Krasnodari autotehastele autokraane Mõesid[1]. Tehas „Tarkvarustus" varustab autotöökodasid taksomeetritega. „Valte" tehas „Punane Kunda" ja „Eesti Kaabel" saadavad oma toote[id] mõnda mõõsaastasse energiatõõstusele mõschitustele, samuti läheb Kunda Mõi Mõnufaktuuri toodangut mõõgiteede mõõ oomse Kodumaa äärtesse, mõõ Moskvasse, Leningradi, Gorkisse, Vladivostoki ja teistesse linnadesse[2]. 194 ettevõtet Nõukogude Liidus saavad pidevalt Kunda Mõi Manufaktuuri Ketrust ja mõõmatsjali edastõõs mõõstlemiseks[3]. Peale mainitute varustab veel mõda tõõstust Eesti NSV tõõstuskäsitsi võõvastõõ kõõstõõ tagab mõõnda mõõaasta plaani edukas täitmise nõgu NSV Liidus tervikuna ka Eesti NSV-s.

Kunagiste rahvaste sõõbralikus peres on mõõ vabanõgi tõõstus ja põllumajandus mõõnda mõõaastatel esimestel aastatel saavutanud tundmata edu. Tõõstus on lõpetanud ületatud plaani. Nii täitis Eesti NSV tõõstus 1951.a. plaani nõgutaodanguga väljalaske osas

---

1 „Rahva Hääl", 2. oktoobril 1953.

2 „Rahva Hääl", 15. novembril 1953.

3 „Rahva Hääl", 2. septembril 1952.

104%-ct[1], jäägmiel aastal 102%-ct[2] ja 1953.a samuti 102%-ct[3]. Eesti NSV täitevkomitee majanduse arengu teadmata 1953.a. 11% võrra 1952.a. võrreldes. Pingeline ehitustöö toimus kahe hüdroelektrijaama tarvis, millest võtavad osa ka Tallinna Kõnnuvagude Liidu rahvad, saates vajalikku materjali ja spetsialiste.

Edusamme tuli ka vabariigi põllumajanduses. 1951. aastal suurenes külvipind 17% võrra, veiste arv 24%, sigade arv 38% ja lammaste arv 25% võrra eelneva aastaga võrreldes.[4] Samalaadne töös on iseloomulik ka 1952 ja 1953 aastale. Põllutööde edasises mehhaniseerimises leiti juurde uusi traktorijaama, milledel on täna siis 1951. aastal 61. 1951-1955 aastani on ette nähtud veel 14 uue traktorijaama moodustamine. Selle tulemusel

---

1 Eesti NSV rahvamajanduse arendamise riikliku plaani täitmise tulemustest 1951 aastal, „Rahva Hääl", 25. jaanuaril 1952.

2 Eesti NSV rahvamajanduse arendamise riikliku plaani täitmise tulemustest 1952. aastal, „Rahva Hääl", 3. veebruaril 1953.

3 Eesti NSV rahvamajanduse arendamise riikliku plaani täitmise tulemustest 1953. aastal, „Rahva Hääl", 10. veebruaril 1954.

4 Eesti NSV põllumajandus Suure Sotsialistliku Oktoobirevolutsiooni 35. aastapäeval, „Sotsialistlik Põllumajandus" 1952, nr 10, lk. 723.

Mehhanisseeritakse nõukogude põllumajandusel aastal kõigi töödest 90%, terasilgukülvamine ja liinkoristamine 90% ning liinkultivaatoritöö 85%[1].

Vaatamata edusammudele ei ole NSV Liidu põllumajandus, kahjuks ka Eesti NSV põllumajanduses saavutatud püsti ära nõuetele vastavat töökultuurseisundit ja rahuldada selle kasvavaid vajadusi. Töökultuuri küsimus on aegunud ka meie liinmaalimise osas ning seoses sellega tuuakse vajadusi töövahendite ja liistu tarbeseoste järele. „Kuid selleks, et viimistleda rahva tarbeesemete tootmise järsk tõus," rõhutab G. Malenkov, „me peame ennekõike kvalitatiivsete elanikkonna tõidunõudmistega ja energiatõõstuse tempoga vastavusse viima põllumajanduse edasiarendamise ja tõusu eest"[2]. See pühendiste osi põllumajanduse edasiarendamise juhiseks nagu NSV Liidu põllumajandust juhtivatele töötajatele.

N. S. Hruštšov oma ettekandes NLKP Keskkomitee plenuumil 3. septembril 1953. aastal töötleb põllumajanduse mahajäämise põhjused ja näitab abinõud põllumajanduse igakülgseks arendamiseks, et rahuldada elanikkonna kasvavaid

---

[1] J. Käbin. Arendagem Eestimaa K/(b)P Keskkomitee tööst. „Sotsialistlik Põllumajandus" 1952, nr. 9, lk 4

[2] G. M. Malenkov. NSV Liidu Ülemnõukogu Nõukogude istungjärgul peetud kõne, Tallinn 1953, lk. 9

majaduri tööandjatega ja kergetööstust toorainega. NLKP Keskkomitee septembri pleenum andis kindla suuna nõukogude liidu põllumajanduse arengule.

Ühiste jõupingutustega kommunistliku partei juhtimisel täidab NSV Liidu rahvaste vennalik pere nõukogude nõusoostakku ülesandeid ja loob kindlat alust ülemineku kommunismi.

Kasutatud kirjandus.

Marksismi-leninismi klassikud:

1. V. I. Lenin. Rahvuspoliitika küsimusest, Teosed, 20. k., Tallinn 1953.

2. V. I. Lenin. I Ülevenemaaline talupoegade saadikute kongress 4-28. mail, Teosed, 24. k., Tallinn 1954.

3. V. I. Lenin. Noorsooühingu ülesanded, Valitud teosed, II k., Tallinn 1946.

4. V. I. Lenin. Seltsimehed töölised! Lähme viimasesse, otsustavasse lahingusse!, Valitud teosed, II k., Tallinn 1946.

5. J. V. Stalin. Partei järjekordsest ülesandest rahvuskküsimuses, Teosed, 5. k., Tallinn 1948.

6. J. V. Stalin. Rahvuslikud momendid parteilises ja nõuklikus ülesehitustöös, Teosed, 5. k., Tallinn 1948.

7. J.V. Stalin. Sõltumatute rahvusvabariikide ühendamise küsimus, Teosed, 5. k., Tallinn 1948.

8. J.V. Stalin. Keskkomitee poliitiline aruanne üK(b)P XVI kongressile 27. juunil 1930, Teosed, 12. k., Tallinn 1952.

9. J. Stalin. Aruandekõne üK(b)P Keskkomitee töörahvapartei XVIII kongressil, Leninismi küsimusi, Tallinn 1952.

10. J. Stalin. Esimese viisaastaku tulemused, Leninismi küsimusi, Tallinn 1952.

11. J. Stalin. NSV Liidu Konstitutsiooni projektist, Leninismi küsimusi, Tallinn 1952.

12. J. Stalin. Ettepõrutus eduaruandlusest, Leninismi küsimusi, Tallinn 1952.

13. J. Stalin. NSVL rahvaste sõpruse on suure ja tõsine saavutus, Marksism ja rahvuslik-kolooniaalküsimus, Tallinn 1946.

14. J. Stalin. Nõukogude Liidu Suurest Isamaasõjast, Tallinn 1946.

15. J. Stalin. Sotsialismi majanduslikud probleemid NSV Liidus, Tallinn 1953.

Partei ja valitsuse juhtivate töötajate sõnavõtted ja artiklid:

16. G. Malenkov. Aruandekõne üle/b/P Keskkomitee tööst partei XIX kongressile. Tallinn 1952.

17. G.M. Malenkov. NSV Liidu Ülemnõukogu viiendal istungjärgul peetud kõne 8. augustil 1953. Tallinn 1953.

18. J. Käbin. Aruandekõne Eestimaa K/b/P Keskkomitee tööst, „Rahva Hääl", 18. aprillil 1951.

19. J. Käbin. Aruandekõne Eestimaa K/b/P Keskkomitee tööst, „Sotsialistlik Põllumajandus", 1952, nr. 9.

20. J. Käbin. 10 aastat Nõukogude Eestist, „Eesti Bolševik", 1950, nr. 13.

21. A. Jakobson. Pilk käidud teele, „Rahva Hääl", 21. juulil 1950.

22. A. Jakobson. Tähtsa päeva eel. „Rahva Hääl", 24. veebruaril 1951.

Kirjandus

23. N. Buzulukov. Eesti NSV talumaiste majanduse analüüs alates nõukogude maareformist (1944-1947.a.) kuni massilise kollektiviseerimiseni (1949.a.), Nõukogude tladuse arengust Eesti NSV-s 1940-1950, Tallinn 1950.

24. N. Buzulukov. Kolhoosikorra võit Nõukogude Eestis, „Eesti Bolševik", 1949, nr. 24.

25. Eesti NSV ajalugu, Tallinn 1952.

26. Eesti NSV põllumajandus Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 35. aastapäeval, „Sotsialistlik Põllumajandus", 1952, nr. 10.

27. Eesti ooperi ja balleti laoninguline areitlus, „Rahva Hääl", 18. augustil 1950.

28. Eesti sotsialistliku industrialiseerimise viiesaastak, „Eesti Bolševik", 1946, nr. 7/8.

29. E. Einmann. Eesti muusti ideelisuse ja meisterlikkuse est, „Eesti Bolševik", 1952, nr. 1.

30. E. Einmann. Eesti nõukogude kujutava kunsti arengujoon, „Sirp ja Vasar", 15. juulil 1950.

31. H. Grouski ja O. Liss. Vene ja eesti rahva sõpruse ajalugu, Tallinn 1950.

32. A. Hanson. Eesti NSV põllumajanduse elektrifitseerimisest kevadel, „Eesti Põllumajandus", 1946, nr. 2/3.

33. P. Izmestjev. Uutele loomingulistele saavutustele, „Eesti Bolševik", 1950, nr. 11.

34. P. Kuusolo. Kõne ENSV Ülemnõukogu IV istungjärgul 1945. a., „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12.

35. A. Lüik. Trügi sovhoos ülelüidulise põllumajandusnäituse kandidaat, „Sotsialistlik Põllumajandus", 1950, nr. 12.

36. F. Klement. 150 aastat Tartu Riiklikku Ülikooli, „Eesti Bolševik", 1952, nr. 9.

37. V. Kozar. Vennas vabariikide abi Eesti NSV põllumajanduse mehaniseerimisel, „Rahva Hääl", 3. detsembril 1950.

38. M. Kozlov. Organisatsioonilisi küsimusi ülesannete loodusele ümberkujundamise Stalinlikus plaanis teostamisel Eesti NSV-s, „Eesti Bolševik", 1949, nr. 19.

39. P. Kozõrevski. Eesti NSV põllumajanduse elektrifitseerimisest võitsa lõusu ast, „Sotsialistlik Põllumajandus", 1948, nr. 10.

40. 10 aastat Nõukogude Eestit. Tallinn 1950.

41. N. I. Matjuškin. Nõukogude patriotism ja NSV Liidu rahvaste sõprus, Nõukogude patriotismist, Tallinn 1953.

42. Mida andis nõukogude võim eesti rahvale. Tallinn 1950.

43. R. Murel. Eesti NSV põllumajanduse kollektiviseerimine, Tallinn 1950.

44. A. Mäe. Eesti NSV põllumajanduse mehhaniseerimise olukord ja arengu perspektiivid, „Rahva Hääl", 19. märtsil 1950.

45. H. Mäe. Kolhoonikoora võit Eesti külas, „Rahva Hääl", 11. juulil 1950.

46. H. Mõttus. Sovhoosi de areng meie vabariigis, „Sotsialistlik Põllumajandus", 1950, nr. 7.

47. H. Nugis. Vinnas vabariikide abi Nõukogude Eestile, Tallinn 1948.

48. H. Pint. Rahvakaridusse edusammud Nõukogude Eestis, Tallinn 1953.

49. L. Pratsa. Uusi põllumajandusliike ühistusse astumisest, „Eesti Põllumajandus", 1949, nr. 2.

50. L. Pratsa. Mõtteid saavutustele põllumajanduse elektrifitseerimisel, „Sotsialistlik Põllumajandus", 1951, nr. 1.

51. A. Ramer. Tööstus ökonoomia probleeme Nõukogude Eestis, Tartu 1948.

52. H. Raud. Saavutusi ja edusamme Nõukogude Eestis hariduse alal, „Nõukogude Kool", 1950, nr. 7.

53. P. Rummo. Nõukogude raamat igasse kodusse, „Rahva Hääl", 23. veebruar 1950.

54. J. Saat. Nõukogude võimu kehtestamine Eestis 21. juulil 1940. a. „Rahva Hääl", 18. juulil 1945.

55. V. Saving. EKP(b) ellurakendamine meie riigiaastatel, „Eesti Bolševik", 1946, nr. 18.

56. S. Sazonov. Võidelgem põllumajanduse taastamise ja arendamise bolševistliku tempo eest, „Eesti Bolševik", 1946, nr. 17.

57. O. Sepre. Anname ENSV ülemnõukogu I koosseisu VI istungil 12. juulil 1946 a., „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15.

58. O. Sepre. Kõne ENSV ülemnõukogu IV istungjärgu I istungil 6. juunil 1945. a., „Eesti Bolševik", 1945, nr. 11/12.

59. O. Sepre. Nõukogude võimu abi tööstavale talupojale, „Rahva Hääl", 20. veebruaril 1948.

60. V. Tomberg. Nõukogude kinematograafia on ees-
rindlikem maailmas, „Eesti Bolševik", 1950. nr. 3.

61. Täöstuse siseriste reeservide maksimaalse rakenda-
mise ust, „Eesti Bolševik", 1951, nr. 11.

62. J. Vares. Mida töi nõukogude võim eesti rahvale 1940./1941.a.,
„Rahva Hääl", 18. juulil 1545.

Perioodilised väljaanded.

63. Ajakirjad: „Aktiivsõjast", 1949.a., 1952. a.
„Eesti Kommunist" /„Eesti Bolševik"/ 1945.a., 1946.a., 1949.a.,
1950.a., 1952.a.
„Nõukogude Kool", 1950.a.
„Sotsialistlik Põllumajandus"/„Eesti Põllumajandus"/
1946.a., 1948.a. – 1952.a.

64. Ajalehed: „Kommunist", 1941. a.
„Õpetaja", 1945. a.
„Rahva Hääl", 1941.a., 1944.a., 1945.a. – 1954.a.
„Sirp ja Vasar", 1946.a. – 1951.a.

Allikad ja dokumendid.

65. Ajakirjadest „Zvezda" ja „Leningrad". Ü.K(b)P Keskkomitee otsusest 14. augustil 1946., Propaganda ja agitatsioon Ü.K(b)P otsuste ja dokumentides, Tallinn 1949.

66. Draamateatrite repertuaarist ja abinõudest selle parandamiseks. Ü.K(b)P Keskkomitee otsus 26. augustil 1946., Propaganda ja agitatsioon Ü.K(b)P otsuste ja dokumentides, Tallinn 1949.

67. Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee määrus „Eesti NSV põllumajanduse abistamise abinõudest", „Rahva Hääl", 24. veebruaril 1949.

68. Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu ja Eestimaa Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee määrus nr. 81 5. veebruarist 1946-a. „Eesti NSV muusikaasjate edasise abistamise abinõude kohta", „Rahva Hääl", 6. veebruaril 1946.

69. Eesti NSV rahvamajanduse arendamise riikliku plaani täitmise tulemustest 1951. aastal, „Rahva Hääl", 25. jaanuaril 1952.

70. Eesti NSV rahvamajanduse arendamise riikliku plaani täitmise tulemustest 1952. aastal, „Rahva Hääl", 3. veebruaril 1953.

71. Eesti NSV rahvamajanduse arendamise riikliku plaani täitmise tulemustest 1953. aastal, „Rahva Hääl" 10. veebruaril 1954

72. Eesti NSV põhjajärgse viie aasta plaani (1946-1950) täitmise tulemustest, „Rahva Hääl", 15. juunil 1951.

73. Eesti NSV Ülemnõukogu istungjärk 20. juulil 1950, Tallinn 1951

74. Eesti NSV Ülemnõukogu viies istungjärk 2. augustil 1949, Tallinn 1950.

75. Kinofilmist „Suur elu". VKP(b) Keskkomitee otsus 4. septembril 1946., Propaganda ja agitatsioon VKP(b) otsuste ja dokumentides, Tallinn 1949.

76. V. Muradeli ooperist „Suur sõprus". VKP(b) Keskkomitee otsus 10. veebruaril 1948, „Sirp ja Vasar", 14. veebruaril 1948.

77. NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja VKP(b) Keskkomitee määrus „Kolhooside ja sovhooside produktiivse ühismaaomanduse arendamise kolme aasta plaani (1949-1951)", „Rahva Hääl", 20. aprillil 1949.

78. NSV Liidu Ministrite Nõukogu ja Ü K/b/ P Keskkomitee 1945. aasta 18. aprilli määrus „Kolhoosi- ja sovhoosimaade produktiivse ühiskaomahasvatuse arendamise kolme aasta plaani /1949-1951/ täitmise käigust", „Rahva Hääl", 25. märtsil 1950.

79. NSV L Ülemnõukogu esimene istungjärk. NSVL rahvamajanduse taastamise ja arendamise nüüdse viie aasta plaan 1946.-1950.a., „Eesti Bolševik", 1946, nr. 6.

80 Partei XIX kongressi direktiivid NSV Liidu arendamise viienda viie aasta plaani kohta aastaiks 1951-1955, Tallinn 1952.

81 Saksa fašistliku röövvallutajate ja nende käsilaste kuritegude viimldamistegemise ja uurimist erakorralise riikliku komisjoni teadanne Saksa fašistliku röövvallutajate kuritegudest Eesti Nõukogude Sotsialistlikus Vabariigis, „Rahva Hääl", 30. novembril 1944.

82. Seadus ENSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaani kohta 1946.-1950.a., „Eesti Bolševik", 1946, nr. 14/15.

83. Seadus NSV Liidu rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaanist 1946.-1950., „Eesti Bolševik", 1946, nr. 7/8.

84. TRÜ Raamatukogu moodustamine 1950. a.

85. TRÜ Rektori kantselei arhiivile kuulub 1946. a.

86. TRÜ Rektori kantselei arhiivile kuulub 1948. a.

87. TRÜ Rektori kantselei arhiivile kuulub 1950. a.

88. Tartu Riikliku Ülikooli 150. juubeliaasta materjalid.

89. Fr. R. Kreutzwaldi Nimelise Eesti NSV Riikliku Ajaloo Raamatukogu kirjalikud andmed 1954. a.

90. RT „Vanemuise" büroo ülevaataja sm. Lepiku lt saadud suulised andmed 1954. a.

91. Tallinna Pedagoogilise Instituudi Kaadrite osakonna kirjalikud andmed 1954. a.

92. Tallinna Riikliku Konservatooriumi kirjalikud andmed 1954. a.

93. TRÜ Kaadrite osakonnalt saadud suulised andmed 1954. a.

94. TRÜ Raamatukogu töötaja sm. Noodlalt saadud suulised andmed 1954. a.

Sisukord.

Eessõna . . . . . lk. 1

Sissejuhatus . . . . . lk. 10

I Vennasrahvaste abi Eesti NSV taastamisel ja sotsialistliku industrialiseerimise teostamisel . . . . . lk. 24

II Eesti NSV põllumajanduse areng aastail 1945 - 1950 . . . . . lk. 58

III Vennasrahvaste abi sotsialistlikule kultuuri arendamisel Eesti NSV-s . . . lk. 92

Lõppsõna . . . . . lk. 134

Kasutatud kirjandus . . . . . lk. 147